

ඉතාන් එච් නදීම්

බෞද්ධ ගන්ධාරය

ඉතිහාසය, චිත්‍රකලාව සහ ගෘහනිර්මාණ ශිල්පය

පකිස්ථානයේ පිහිටි ගන්ධාරය

පකිස්ථාන මහා කොමසාරිස් කාර්යාලයේ ව්‍යාපෘතියකි, කොළඹ (ශ්‍රී ලංකා)

බෞද්ධ ගන්ධාරය

ඉතිහාසය, විග්‍රහලාව සහ ගෘහවිමාන ශිල්පය

ගල් කටුපවත් පැහැන්දර්ශය නිර්මාණය
කරණ වස් දහඩිය මුහුරු හොඳි
කලාකරුවන්ටයි
ඔවුන්ගේ කලා කෘති තමී පුරුක්කිතව අඟ
විහාන ඔවුන් අපෙන් විශ්වාසී මොහෝ කල්ය

බෞද්ධ ගන්ධාරය

ඉතිහාසය, විග්‍රහලාව සහ ගෘහනිර්මාණ ශිල්පය

ඉශාන් එච් නදීම්

පකිස්ථානු මහ කොමසාරිස් කාර්යාලයේ ව්‍යාපෘතියකි
කොළඹ (ශ්‍රී ලංකාව)

954.918 Ihsan H. Nadiem
Buddhist Gandhara/Ihsan H. Nadiem
Lahore : Sang-e-Meel Publications, 2003
104p.:Photos.
1. History-Gandhara
2. Pakistan History.I. Title

Originally published in 2003
by
Niaz Ahmed
Sang-e-meel Publications
LAHORE (PAKISTAN)

Translated by
M. S. A. Hussain (B.A) Dip in Journalism
Aruni Vishwa Attauda

Expert review
Prof. Anura Wickramasinghe

Printed at
Unie Arts (Pvt) Ltd.
48B, Bloemendhal Road, Colombo 13.

with permission of
THE HIGH COMMISSION FOR PAKISTAN
Colombo, Sri Lanka.

954.918 ඉශාන් එච් නදීම්
බුද්ධ ඉන්ධාරය / ඉශාන් එච් නදීම්
ලාහූර් : සංග්-මීල් ප්‍රකාශන 2003
104 පි : ඡායාරූප
1. ඓතිහාසික-ඉන්ධාරය
2. පාකිස්තාන් ඉතිහාසය

සිංහල පරිවර්තනය
එම්. එස්. ඒ. හුසෙයින් (B.A) Dip in Journalism
මහාචාර්යය ඇරුණි විස්වා අනාවුදා

විශේෂඥ පරිශීලක
අනුර වික්‍රමසිංහ

මුද්‍රණය
සීමාසහිත යුනි ඇට්ස් (පුපු)
48බී, බ්ලූමෙන්ඩල් පාර
කොළඹ - 13

පාකිස්තාන මහ කොමසාරිස් කාර්යාලයේ
අනුමතිය අනුවයි.

පටුන

පෙරවදන	7
1. ගන්ධාරයේ ඉතිහාසය	9
2. බුදුරදුන්ගේ ජීවිතය ඔහුගේ ඉගැන්වීම් බෞද්ධ ධර්ම ඉන්ප	15
3. බුදුරදුන් පිළිබඳ ජාතක කථා සහ පුරාවෘත්ත දිවංකර පුවත, වෙස්සන්තර ජාතකය මහාමායා දේවියගේ සිහිනය, සිහිනය පැහැදිලි කිරීම සිද්ධාර්ථ උත්පත්තිය, කුමරුන් හැඹු පියවර හත, හඳුනන සිද්ධාර්ථ හා යසෝදරාගේ විවාහ මංගල්‍යය රජමාලිගයේ ජීවිතය, සිද්ධාර්ථගේ ප්‍රථම භාවනාව සිහිගේ හැරයාම, මහා අභිනිෂ්ක්‍රමණය ජන්තව හා කන්ථකව ශුභ පෑතීම මුක්තියෙන් සමග ප්‍රථම හමුවීම මේඝසය ලබා ගැනීම සඳහා උපවාසය, පෙළඹවීම හා මාරප්‍රහාරය, බුද්ධත්වයට පත්වීම පළමු ධර්ම දේශනය, ශ්‍රාවස්තියෙහි ප්‍රාතිහාර්යය, බුදුන්ගේ පිරිනිවන් පෑම, බුදුන්ගේ ආදාහනය, බුදුන්ගේ ධාතු බෙදහැරීම	23
4. ගන්ධාර විග්‍ර කලාව කාල නිර්ණය	41
5. ගන්ධාර ගෘහ නිර්මාණ ශිල්පය ස්තූප ආගමික ගොඩනැගිලි ඉදිකරන ස්ථාන තේරීම	59
6. ගෘහ නිර්මාණ ආදර්ශන I. තෙමිලා නිමිතය 1. පළමුවන නගර පෙදෙස - බීර මොන්ඩ් 2. දෙවෙනි නගර පෙදෙස - සිරිකප් 3. තුන්වෙනි නගර පෙදෙස - සිරිසුක් 4. ධර්මරාජික ස්තූප හා හික්කු ආරාම 5. ජවුලියන් සංඝාරාමය 6. මොන්රා මොරාදු ස්තූපය හා සංඝාරාමය 7. ජන්දියාල් විහාරය II. පෙට්ටෝර් නිමිතය 1. ඝා-ඒ-කි-වෙඩි 2. කක් - ඊ- බාහි සංඝාරාමය III. සිටට නිමිතය 1. බුක්කාරා සංඝාරාමය 2. පන්ඊ සංඝාරාමය 3. සයීදු ජෙට්ඨ	65

ආරම්භයේ දී බුද්ධාගම ආගමක් නොව පිටිතය පිළිබඳ දර්ශනයකි. බුද්ධත්වයට පත් බුදුන් වහන්සේ දෙව් කෙනෙක් නොවුණ. කම්සැප සෙවීම සහ දුෂ්කර කවුස් වර්ධාවට මැදි වූ මැදි පිළිවෙත දේශනා කළ උන් වහන්සේ සියලු දුකින් මිදීමේ මාර්ගය දේශනා කළ සේක. පසුකාලීනව ප්‍රගතිශීලී චිත්තනයේ බුදුන් වහන්සේ දේවත්වයෙන් පිදීමට සුදුසු කෙනෙක් බවට පත්විය.

බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රථම වරට මිනිස් ස්වරූපයෙන් ප්‍රතිනිර්මාණය කළ හෙයින් තන්ධාර කලාවට ගෞරවය හිමිවේ. ශාක්‍යමුනි සංකේතයකින් දක්වනු වෙතුවට මිනිස් සිරුවන් දැක්වීම කණිෂ්ඨ රජුගේ පාලන සමයෙහිදී බෞද්ධාගමේ පූජා පිටිතයේ ඉස්මතු වීමක් හේතුකොට සිදු වූවක් විය හැකිය.

මහාවාජයා ඊ.ඒ. ඩෙන්
පාසිස්තානයේ නාගනිර්මාණ ශිල්පිය හා කලාව

පෙරවදන

ගන්ධාර යුගයේ නටබුන් වලින් ගහනව පැවැති වයඹ දේශසීමා ප්‍රදේශයට මා අනුයුක්ත කරනලද අවස්ථාවේ එහි පැවැති බෞද්ධ අවධිය පිළිබඳ සවිස්තර නුමුඛත් සරල වශයෙන් හෝ පොතක් බිහිවිය යුතු බව මා සිතනු ලබන බැවින් බලපැවැත්විණි. මෙම විෂයට අදාළව තිබූ පොත් බොහෝවිට නොයෙකුත් ප්‍රදර්ශන හෝ ප්‍රදර්ශන සඳහා තිබූ නාමාවලියක ස්වරූපය යන් ඒවායු අතර සම්පූර්ණ විෂයට අදාළ ඒවා නොවීය. ගන්ධාර කලා ශිල්පය වෙනුවෙන් තිබූ අනෙකුත් පොත් ස්වල්පයක් වූ අතර ඒවාද දකුණු ආසියාත්තික උපමහාද්වීපය පිළිබඳ යථාර්ථය විදහා දැක්වීමට තිබූ ඒවා විය. එම නිසා මා මෙහි දක්වන කොරතුරු බොහෝවිට මේ ප්‍රදේශයේ උච්චත බෞද්ධාගම පිළිබඳවත් ප්‍රදේශය පිළිබඳවත් වනු ඇත. බෞද්ධ කලාව, ගෘහනිර්මාණ ශිල්පය හා මේ ප්‍රදේශයේ ඉතිහාසය කෙටියෙන් දක්වන අතර එය ගිහියකු මෙන්ම විද්වතෙකුද මැනවින් අවබෝධ කරගනු ඇත. මෙම උත්සාහයේදී කෙතරම් දුරට මා සාර්ථක වී ඇද්දයි තීරණය කිරීම පාඨකයාට භාරකරමි.

මෙම කෘතිය ලිවීමේදී නොයෙකුත් අයුරින් මට උදව්කළ මිතුරෝ බොහොමයක් වෙති. මීට පුරුමවාර වලදී මෙන්ම වෞද්ධ නියාස් අහමඩ නිතරම මාව දිරිමත් කල අතර එය මා තුළ වූ ජෛරයට වැඩි දියුණු කරමින් මෙවැනි සියුම් විෂයක් කෙරෙහි මා සිත යොමු කිරීමට පෙළඹුණි. වෞද්ධ දේශපාල අහමඩ මහතාද මට අවශ්‍යව තිබූ වෙනත් පොත්පත්ද සපයා දීමෙන් මෙවැනි වැදගත් කර්තව්‍යයක් නිමාකර ගැනීමට උදව්විය. ඒ ගැන එම දෙපොලට මම ස්තූතිවන්ත වෙමි. ඓතිහාසික නවකරා, සංචාර කරා තීරු රචනා වැනි දේ ලියන ලේඛක ඇම් රූෆින් වොහාර් මහතා මාව දිරිමත් කරමින් ඔහුගේ වටිනා කාලය සමහර අංශ පරීක්ෂා කිරීමෙන් හා විග්‍රහ කිරීමෙන් මට උපකාරී විය. ගන්ධාර ඓතිහාසික හා කලාත්මක කරුණු ගැන අවබෝධයක් ලබාගන්නා අවස්ථාවේදී ස්ථිර නිගමනයකට පැමිණීමට පෙර කරුණු සාකච්ඡා කිරීමෙන් හා ඒ පිළිබඳ උදව් උපකාර කිරීමෙන්ද කළ උපකාරය ගැන ඔහුටද ස්තූති වන්ත වෙමි.

ගන්ධාරය පිළිබඳ කරුණු අවබෝධකර ගැනීමේදී මෙන්ම මීට පුරුම 'සින්ද්' පිළිබඳ කරුණු හැදෑරීමේදීත් දුර්ලභ ශේෂයේ පොත්පත් සපයා දීමෙන් මට උදව් කළ අමතාන් අලි මහතාටද මගේ ස්තූතිය හිමිවිය යුතුය.

මගේ පවුලේ අයගෙන් ලැබුණු උදව් ගැන මා මේ අවස්ථාවේ සඳහන් නොකළොත් මා විසින් මාගේ රාජකාරිය පහැරහැරීමක් වනු ඇත. මෙම ව්‍යාපෘතිය සම්පූර්ණ කරණයක් කර් ඉතා ඉවසිලිවන්තව හා කාරුණිකව එම අයගේ පහසුව නොබලා කාලය මිඩාගු කරමින් මා වෙනුවෙන් කැප කිරීමක් සිදුකළේය. එම නිසාම මේ අවස්ථාවේදී, පුරය්දා, අසිම්, ඉරාම් හා ආසෙෆ් මෙන්ම මවුසුමා ශාමා හා කුඩා දරුවන් තිදෙනා වන උජාලා, සෝයා, හා අයෙෂා ටද ස්තූති වන්ත වෙමි.

ඉශාන් එච්. තදීම්
පසිස්තානයේ හිටපු පුරාවිද්‍යා අධ්‍යක්ෂ හා
ගෘහනිර්මාණ ශිල්පය පිළිබඳ ඛානිව මහාචාර්ය

ගන්ධාරයේ ඉතිහාසය

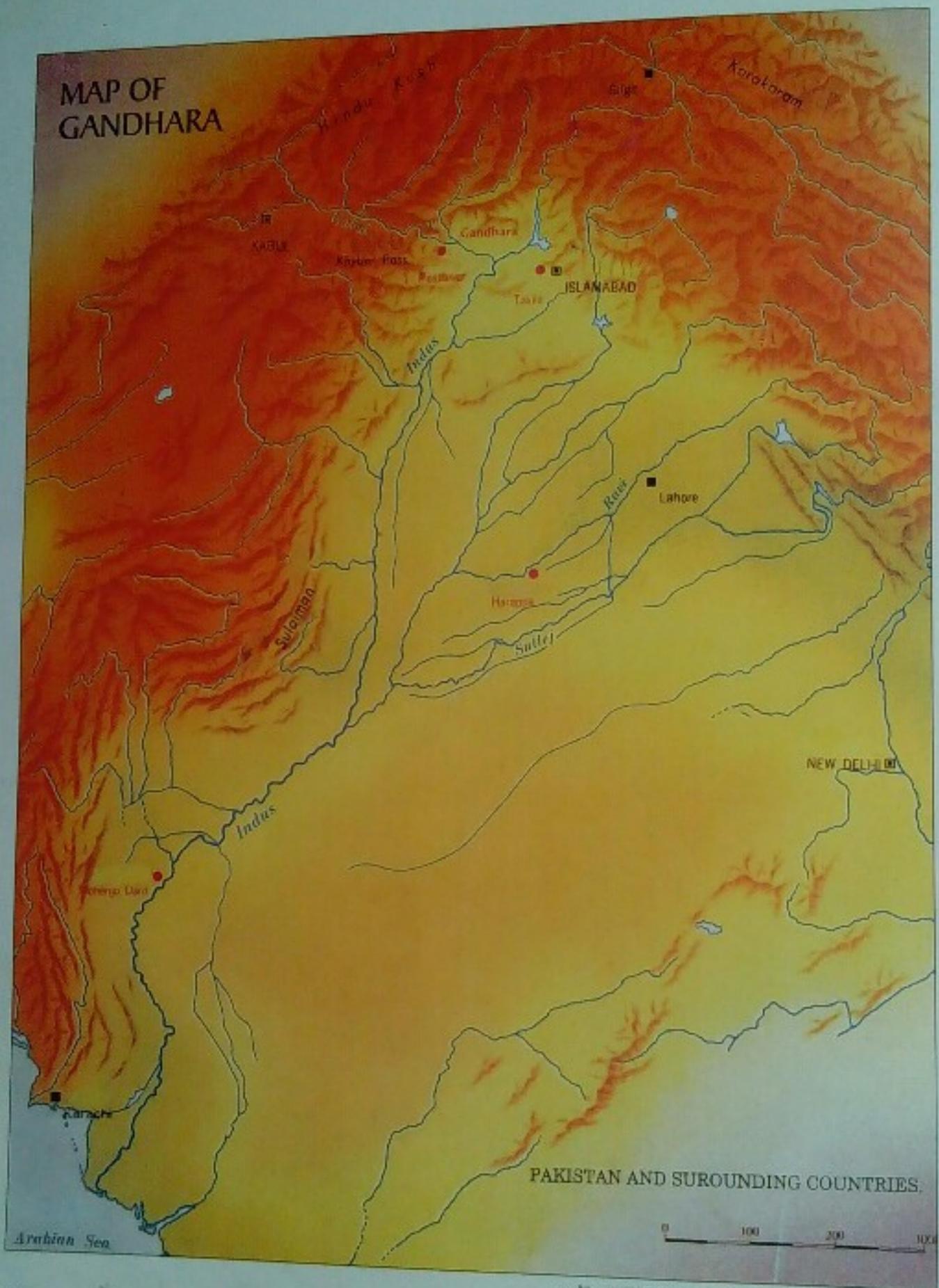

බොහෝ දිගුකලක සිට දුර්ලභ ගණයේ ශිෂ්ටාචාරයක් හා සංස්කෘතියක් පතිස්ථානයට උරුමව පවතී. ක්‍රි.පූ. අර්ධ දෙවෙනි හා තුන්වෙනි සහස්‍රක මධ්‍යයේ පටන් ලෝකයේ පැවැති සමකාලීන ශිෂ්ටාචාර අතරින් ඉතා ප්‍රසිද්ධියක් දරූ ඉන්දු නිම්නයේ කරළි ශිෂ්ටාචාරය අසත්‍ය ලෙස වැජඹුණි. එම ශිෂ්ටාචාරයේ පිරිහීමක් සමඟ ප්‍රාදේශීය ශිෂ්ටාචාර තැනී පිටින්ට විය. ඒ අතරින් ගන්ධාර නමැති ප්‍රදේශයෙන් බලවත් ශිෂ්ටාචාරයක් බිහිවිය. ක්‍රි.පූ. 1 වෙනි සහස්‍රකයේ ක්‍රි.ව. 7 වෙනි ශත වර්ෂය දක්වා පතිස්ථානයේ ඊසාන දිග ප්‍රදේශය තුළ එය ව්‍යාප්ත විය.

සාමාන්‍යයෙන් ගන්ධාර නමැති ප්‍රදේශයට ගැණෙනුයේ පතිස්ථානයේ වයඹ දිග ප්‍රදේශයේ බොහෝ කොටස් හා නැගෙනහිර ඇල්ගනිස්ථානයයි. ආදි යුගයේදී තක්ෂිලා ඇතුළුව කාබුල් හා ඉන්දු ගංගා සන්ධිස්ථානයේ ආරම්භයේ සිට ප්‍රදේශය 'වරණ' යන නමින් ව්‍යවහාර කෙරුණි. එය ගන්ධාරය බවට ක්‍රමයෙන් පරිවර්තනය වූයේ කෙසේ දැයි පුරා විද්‍යා කරුණු හෝ වෙනත් කරුණු වලින් පැහැදිලි නොවේ. සමහර විටෙක එම ප්‍රදේශය යම්කිසි කාලසීමාවක් සඳහා රජකළ ගන්ධාර නමැති රජෙකුගේ නමින් හඳුන්වා ඇති බවට අපැහැදිලි කරුණු ඉදිරිපත්වේ. 'පුරාණ' පවසන්නේ මුත්තාට නමැති අයෙකු විසින් ඔහු පරාජය කරන ලද බවයි බවයි.

ක්‍රි.පූ. 558-28 දක්වා කාලයේ මහා සයිරස්ගේ ආකිමිනියන් අධිරාජ්‍යයේ, ගන්ධාර නමැති ප්‍රදේශය, කොටසක්ව පැවැති බව ඉතිහාසඥ කරුණු අනුව පෙනේ. ඩෙරියස්ගේ බිහුමුන් ශිලා ලිපියට අනුව (ක්‍රි.පූ. 516) දී ගන්ධාර සහ එහි වෙන්වීමක් ගැන සඳහන්වන අතර, එය ඉන්දියාවෙන් වෙන්වූ වෙනම රාජ්‍යයක් වශයෙන් පැවැති බව පෙනේ. එය අතිමිනියන් අධිරාජ්‍ය අණසකට යටත් වූවකි.

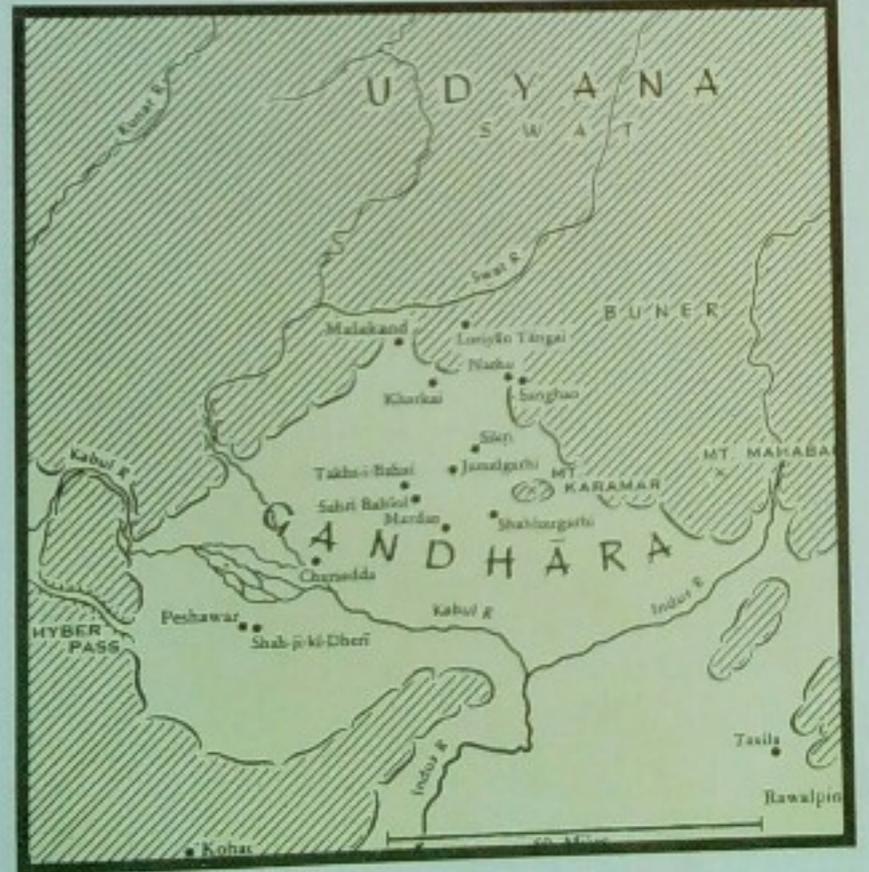
MAP OF GANDHARA

මේ කාලයේදී (ක්‍රි.පූ. 519) අධිරාජ්‍යයේ පාලන ප්‍රදේශ 22ට මෙම ප්‍රදේශයද ඇතුළත් කිරීම නිසා එහි තිබූ සෛවරී භාවය තාවකාලිකව ඉවත් කරන ලදී. කෙසේ වෙතත් ඉරාණය හා මධ්‍යම ආසියාව සමඟ තිබූ වූල් වෙළඳාම මෙන්ම මාර්ග සම්බන්ධය ප්‍රධාන කරනවා වශයෙන් පවත්වාගෙන යන ලදී. ලේඛන වාර්තා නොමැති වුවත් ක්‍රි.පූ. 327 ග්‍රීක සතුටේදී මහා ඇලෙක්සැන්ඩර් විසින් ගන්ධාරය ආක්‍රමණය කරනතුරු මෙය පළමුවෙනි මහා පර්සියන් අධිරාජ්‍ය සතුට පැවැති බව අනුමාන කළ හැකිය.

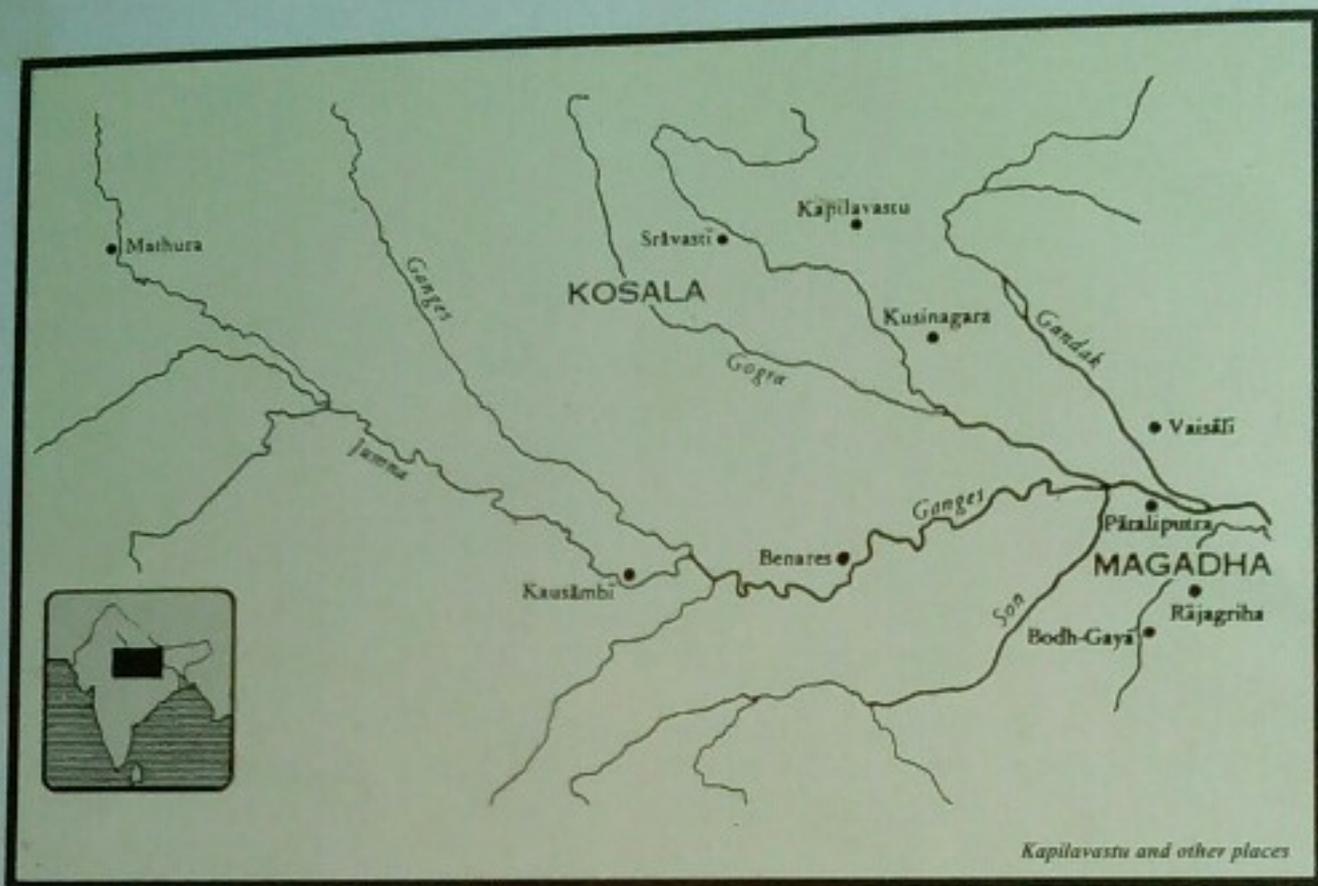
සමහර උගතුන්ගේ අදහසට අනුව ගන්ධාර යන නාමය පළමුවෙන්ම හමුවන්නේ සැන්ටේද සමයෙහිය. ක්‍රි. පූ. 4 දෙවෙනි සහස්‍රකය දක්වා දිවෙන එය පැරණි ඉන්දීය ගාථා සංග්‍රහයකි. මෙම ප්‍රදේශය සාමාන්‍ය වශයෙන් හැඳින්විය හැක්කේ දකුණු ආසියාවේ වයඹ දිග ප්‍රදේශය වශයෙනි. එය නැගෙනහිර පකිස්තානයේ තක්ෂිලාවේ සිට බටහිරින් ඇෆ්ගනිස්තානයේ ජලාලාබාද් දක්වා වේ. ආතිමිනියන්, හෙලනිස්ටස් හා රෝමානු කාලසීමාවල බිහිවූ ග්‍රන්ථ අනුව ඉහත සඳහන් ප්‍රදේශයේ ගන්ධාරය පිහිටා තිබූ බව පිළිගෙන ඇත. මෙම අපැහැදිලි සීමා නිර්ණයට හේතුවී ඇත්තේ ප්‍රමාණවත් නොවන සේම ස්ථිරසාර සීමා නිර්ණයන් නොමැති කමයි.

පැහැදිලි සීමාවන් දක්වීමට නොහැකි වීමට තවත් හේතුවක් වී ඇත්තේ මේ සෑම ශතවර්ෂයකම සීමාවන් වෙනස් කිරීමයි. ක්‍රි.ව. 7 වන ශත වර්ෂයේදී පැමිණි චීන වන්දනා කරු හිචුන් සාන් ගේ විස්තර වල නිවැරදි සීමා පිළිබඳ තොරතුරු දක්නට ලැබේ. වර්තමාන පෙෂවර් නිම්නය, උතුරින් කදුකර දිස්ත්‍රික්ක වන සවට් සහ බර්හර්, නැගෙනහිරින් ඉන්දු ගංගාව දක්වාද ප්‍රදේශයට ඔහු ගන්ධාර නමැති රාජ්‍යය වශයෙන් සඳහන්කර ඇත. ඉහත සඳහන් සීමාවන් තුළ ධර් සහ බජ්ට්‍රි යන ප්‍රදේශ ගන්ධාර තුළින් අරය වශයෙන් පිහිටියත් සමහර විද්වතුන් එම ප්‍රදේශ වෙනත් ඒකකයක් වශයෙන් පෙන්වාදීමට උත්සාහ දරා ඇත්තේ ඊට යාව ඇති ගිනිකොණ දිගින් පිහිටි දිස්ත්‍රික්ක යා කරමිනි.

තක්සලාව ඉන් එකකි. ක්‍රි.පූ. 5 වන ශතවර්ෂයේ සිටි ග්‍රීක ඉතිහාසඥයෙකු වන හෙරෝඩෝටස්, ගන්ධාරය ඉතා විනාශයට පත් වශයෙන් සඳහන් කර ඇත. තවදුරටත් ඔහු සඳහන්කර ඇත්තේ පර්සියානු ක්සර්සස් රජුට, ග්‍රීකවරුන්ට විරුද්ධ යුද්ධයේදී හේවායින් සැපයූ බවත්ය. කෙසේ වෙතත් ඒ කාලය වනවිට ගන්ධාරය පර්සියානු සහ දකුණු ආසියානු වෙද සම්ප්‍රදායයේ උණුදිය හැලියක් බවට පත්වී තිබුණි. තක්ෂිලාව එහි ප්‍රධාන නගරය බවට පත්ව තිබූ අතර එය උසස් අධ්‍යාපනය පිළිබඳ ප්‍රධාන ස්ථානයක් බවටද පත්ව තිබුණි.

ක්‍රි.පූ. 327-26 මහා ඇලෙක්සැන්ඩර් විසින් ගන්ධාරය අල්ලාගැනීමෙන් පසු ප්‍රදේශයේ සබඳතා ග්‍රීසියන් සමඟ පැවැත්වීමට ආරම්භ විය. ස්වට් හි ඕරා, පුරකලාවහි, වර්තමානයේ ජර්සද්දා සහ හන්ඩ් අවට ප්‍රදේශයන් ග්‍රීක අධිරාජ්‍යය විසින් අත්පත් කර ගන්නා ලදී.

කපිල වස්තු සහ අනිකුත් ස්ථාන

ඔහු කපිලාවේ මාසයක් වාසයකළ බව ප්‍රකාශිතයි. හයිඩ්ස්පස් ගඟ (වර්තමානයේ ජේලුම් ගඟ) අසබඩදී ඉන්දියාවේ පෞර්ව ජනපදයේ පිහිටි ක්‍රි.පූ. 325 වර්ෂයේ පැවැති ප්‍රසිද්ධ අවසාන සටනින් පසු දකුණු ආසියානු උප මහාදීපයෙන් පලවා හරින ලදී. වර්ෂ දෙකකට පසු ක්‍රි.පූ. 323 දී ඔහුගේ මරණය නිසා ඉතා බලවත් ලෙස මෞර්ය අධිරාජ්‍යය දුබල තාවකට පත්වූ ස්වදේශික පාලකයා වන චන්ද්‍රගුප්ත මෞර්ය විසින් අධිරාජ්‍යයාගේ ප්‍රාදේශීය පාලකයා වන සෙලුකස් නිකාචර්ට විරුද්ධව ඇතිකරන ලද සාක්ෂික කැරැල්ල නිසා හිනුදුකුස් වලට දකුණෙන් පිහිටි ඉන්දිය භූමියට ඇති හිමිකම් අත්හැරීමට සිදුවීමේ හේතුව නිසා පාලන මෞර්ය පෙලපත බිහිවීමට ඉවහල් විය. මෙම කොටසේ ඇලෙක්සැන්ඩර් සහ ඔහුගේ දුර්වල ශ්‍රීක් පාලකයින්ගේ ක්‍රියාකාරී කාලසීමාව ඉතා කෙටි එකක් විය. මේ වනවිට ශ්‍රීක සමාජීය හා සංස්කෘතික වීඩි ප්‍රාදේශීය සමාජය තුළට හදින් කාවැදී තිබුණි. කෙසේ වෙතත් රෝලන්ඩ්ට අනුව උතුරු ඉන්දියාවේ ඇලෙක්සැන්ඩර් විසින් කරන ලද වටලුම් ප්‍රමාණයට වඩා වැඩියෙන් පෙන්නුම් කර ඇත. මෙය ගන්ධාර ප්‍රදේශයට සහ එහි කලා පිළිබඳව විමසීමේදී සත්‍යයක් බව පෙනේ. ඊසාන දිග ඉන්දියාවේ ගංගානම් ගඟ අසබඩ පාඨලීපුත්‍ර (පසුව පැවතා නමින් හැදින් විය) නමැති මෞර්ය වංශික ප්‍රධාන නගරය බිහිවීම නිසා උතුරෙන් පර්සියාව හා ශ්‍රීසිය දක්වා ප්‍රධාන වෙළඳ මාර්ගයක් බිහිවිය. ක්‍රි.පූ. 3 වන ශතවර්ෂයේදී බෞද්ධාගම වැළඳගත් මෞර්ය වංශික රජුවන අසෝක, කිසියම් කාලසීමාවක් සඳහා ගන්ධාරයේ පාලකයා වශයෙන් කටයුතු කළේය. ඔහුගේ පාලන කාලසීමාවේදී මෙම ප්‍රදේශය බෞද්ධ භූමියක් බවට පරිවර්තනය කරන ලදී. (පළමු රෙරවාද බෞද්ධාගමට පටහැනිව) මහායාන බෞද්ධාගම මෙහි හිස එසවීමට මෙය ඉවහල්වූ බව පෙනේ. ගන්ධාරයේ බෞද්ධ නීතිය පිළිබඳ ප්‍රකාශනයට අදාළ කාලසීමාව අසෝකගේ මාදන් දිස්ත්‍රික්කයේ (ගල්) පෙල් ලිපියෙන් මනාව පැහැදිලිවේ. මෙම දිස්ත්‍රික් දෙකම වයඹ පළාත් දේශසීමාවෙහි පිහිටා ඇත. ක්‍රි.පූ. 232 දී අසෝකගේ මරණයත් සමඟ මෞර්ය අධිරාජ්‍යයේ ක්‍රමානුකූල ඇදවැටීමේ හේතුවෙන් මෙම ප්‍රදේශය විදේශීය ආක්‍රමයන්ට භාජන වූනි.

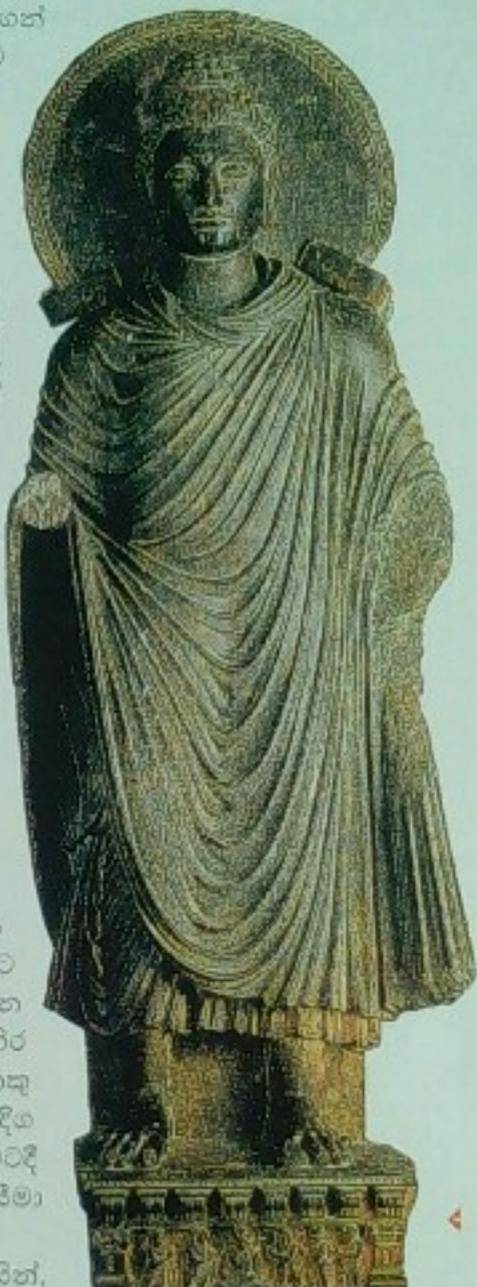
වන්දනාදායක මොරයෙන් බල පරාක්‍රමයන්ට, ඇලෙක්සන්ඩර් ගෙන් පසු බලයට පත්වූ සෙලුකස් නිකටර් හට මුහුණදිය නොහැකිව හින්දුකුස් වලටත් එකා දක්වා පසුබෑමේ හේතුව නිසා හෙලනිස්ටික් බලය පැරැණි නගරයක්වන බැක්ට්‍රියා හි ඒකාබද්ධව රඳවා තබාගැනීමට ඉවහල් විය. මෙම පසුබෑමේ වර්තමාන ඇෆ්ගනිස්ථානයේ නගරයක්වන බාක්ත් අවට භූමියකි.

3 වන ශත වර්ෂයේ මැදභාගයේදී සෙලුසියඩ්ගේ බලවත් අධිරාජ්‍යය කොටස්වලට කැඩී වෙන්විය. ඉරානය පාහියන්ස් නමැති අයෙකු විසින් වෙන්කරගන්නා ලද අතර ශ්‍රීක් කුමාරයෙකු වන ඩයෝඩොටස් විසින් බැක්ට්‍රියාවේ නිදහස ප්‍රකාශ කරන ලදී. බැක්ට්‍රියන් ප්‍රදේශය පොලනිස්ටික් පාලන ප්‍රදේශයෙන් සම්පූර්ණයෙන් වෙන්ව තිබුණත් හෙලන්ස්ටික් සමඟ සංස්කෘතික ගති පැවතුම් පවත්වාගෙන ගිය බැව් පැහැදිලිවේ. රොලන්ගේ අදහසට අනුව එහි පාලකයින් හමුදාමය පාලනයක් ගෙනගියත් මෙම තනිවූ නැගෙනහිර ශ්‍රීක් ජනපදය ආසියාවේ හෙලන්ස්ටික් කලාවන් හා අදහස් ස්ථාපනය කළ අතර විශිෂ්ට මුදල් සම්භාරයක්ද මුද්‍රණය කරන ලදී.

ගන්ධාරය ඇතුළුව කාබුල් මිටියාවන ඩයෝඩොටස්ගේ මුහුණුරා වන විමිට්‍රියස් විසින් ක්‍රි.පූ 190 දී නැවත අල්ලා ගන්නා ලදී. කෙසේ වෙතත් ශ්‍රීක් පෙලපතේ පාලකයා වන ඉයුක්‍රටයිස් විසින් ගන්ධාර හා බැර්ටියාවේ භූමි ප්‍රදේශ විමිට්‍රියස්ගේ උරුමකරුවන්ට නොපමාව අහිමිකරන ලදී. මෙම කාලසීමාවන් සමගම ශ්‍රීක් කුමාරවරුන් තිහිප දෙනෙකුගේ නම් සඳහන්වී ඇතත් ඔවුන්ගේ පාලනය ඉතාපෙටි කාලසීමාවකට සීමා වී තිබුණි. ඉතිහාසයට අනුව ක්‍රි.පූ. 135 වන අවට කාලයේදී මෙම භූමිය ඔවුන්ට අහිමිවූ අතර ආක්‍රමික කණ්ඩායමක් වන සකාස් වරුන්ට එය හිමි විය. ඔවුන්ගේ උත්පත්තිය පිණිසත් වූ අතර ක්‍රි.පූ. පළමුවන ශතවර්ෂය අවට කාලයේදී පර්තියන් වරුන් නැගෙනහිර හා බටහිර ඇෆ්ගනිස්ථානයෙන් පලවාහරින ලදී. සකා පාලකයින්ගෙන් කෙනෙකු වන මාඩුස් හෝ මෝහා දකුණු ආසියානු උප මහාද්වීපයේ වයඹදිග ප්‍රදේශය, කසිබර් ගිරිදරයේ නැගෙනහිර ප්‍රදේශය ක්‍රි.පූ. 90 අවටදී අල්ලාගැනීම නිසා ශ්‍රීක් අධිරාජ්‍යය කාබුල් මිටියාවනට පමණක් සීමා කරන ලදී.

සිතියන් වර්ගයාගේ තවත් කොටසක් වන යුව ඵව් වර්ගයා විසින්, සකාස් වරුන්, ක්‍රි.පූ. පළමුවන ශතවර්ෂයේ අගභාගය අවටදී පළවා හරින ලදී. මෙම වර්ගය වන පැවැත්මෙන් එන අය වන අතර දකුණු ආසියානු ඉතිහාසඥයින් හට ඔවුන් ක්‍රමයෙන් වරුවෙහි, සංචාරක සකාස්වරුන් පලවා හරිමින් ඔවුහු ගන්ධාරයෙහි පදිංචි වූහ. කුමන් අධිරාජ්‍යයේ මුල්ම අධිරාජ්‍ය වරුන් දෙපලක් වන හෙරොයිස් සහ කුජුල කඩපිසස් කුමන් භූමියේ ප්‍රදේශ වැඩියෙන් අල්ලාගත් අතර, ඔහුගේ පුතාවන් විමා කඩපිසස් විසින් ක්‍රි.ව. 99 දී තක්සිලාව අල්ලාගන්නා ලදී. තක්සිලා නගරය ඉවත්කර දකුණු ආසියාතික උප මහාද්වීපයේ ඊසාන දිගින් පිහිටි කුමන් අවසාන වරට ඩිහිකිරීම සිදුවූයේ ක්‍රි.ව. 64 දී බව සාමාන්‍ය පිළිගැනීමයි. කුජුලා කඩපිසස් ප්‍රසිද්ධියක් දරන්නේ ප්‍රදේශයේ ගස්තිමත් පාලනයක් පවත්වා ගැනීම සඳහා පමණක් නොව ඔහුගේ රෝමානු අධිරාජ්‍ය සමඟ සහයෝගිතාවක්ද පවත්වාගෙන ගිය බවය.

කෙසේ වෙතත් කුමන් පාලකයින්ගෙන් වඩාත්ම ප්‍රසිද්ධියට පත්වූයේ විමාගේ පුතු කණිෂ්කය. බටහිරින් මාස සිට නැගෙනහිරින් කෝටාන් දක්වාත් කොරොස් මියා හා සොන්ඩියා ඇතුළු උතුරින් අරල් මුහුදේ වෙරළ දක්වාත් ඔහුගේ අධිරාජ්‍ය විශාල බිම් ප්‍රදේශයක් පුරා පැවැතිණි. දකුණු දෙසට වර්තමානයේ ඇෆ්ගනිස්ථානය, සම්පූර්ණ ඉන්දු නිම්නය, දකුණු කෙළවරේ මුදුනහ හැර දකුණු ආසියානු අර්ධද්වීපයේ සියලුම කොටස්, නැගෙනහිර

මුදුන්ගේ හිරගත් ප්‍රතිමාව

මුහුදු තීරයට සමාන්තරව පිහිටි භූමි භාගයද වේ. ඔහුට පළමුව සිටි අපෝක මෙන් කණිෂ්ඨද මුදු දහම් වැළඳගත් අයෙක් විය. ඔහුගේ රාජධානියේ අස්සක් මුල්ලක් හැර ගොඩනගා ඇති බොද්ධ ආරාම, සත්‍ය, මුදුන්ගේ හෝ මුද්ධ ප්‍රාචීනවිත්ගේ ධාතු නිදන්කර ගොඩනගා ඇති සත්‍ය වැනි ගොඩනැගිලි ඉහත සඳහන් ආගම පිළිගත් අයෙකු බවට ඇති ප්‍රධාන සාධක වේ.

කණිෂ්ඨගේ නියමි පාලන කාලය පිළිබඳ විවිධ මතයන් උගත් ලෝකයේ උගතුන් අතර පවතී. ක්‍රි.ව. 128 සිට 144 දක්වා කාලය, ඔහුගේ පාලනය පිළිබඳ, මූලික අවධිය වශයෙන් ගත්තේ ගත හැකිබව සමහරුන්ගේ මතයයි. කෙසේ වෙතත් ක්‍රි.ව. 78 සිට 110 දක්වා කාලය සිංහාසනාරූඪවූ කාලය වශයෙන් ගිනික හැකි බවට සාක්ෂි ඇත. මෙම කාලසීමාවේදී ගන්ධාරයේ බොද්ධ කලාව ඉතා දියුණු තත්වයකට පත්ව තිබූ නිසා ඔහු උත්තම පාලකයා වශයෙන් සලකන ලදී. කුෂ්ඨන් රජ පෙළපත වර්ෂ 150ක පමණ කාලයක් තුළ වැරදිණ. ක්‍රි.ව. 241 දී ඉරානයේ 1 වෙනි පෙළුර, ගන්ධාරය ආක්‍රමණය කර කණිෂ්ඨ රජපෙළ අත්හිමියා වන වාසුදේවගේ පාලන තන්ත්‍රය අවසන් කරන ලදී. ක්‍රි.ව. 390 සිට 5 වන ශතවර්ෂය දක්වා ගන්ධාරයේ කුෂාන් පෙළපත පවත්වාගෙන යන ලදී.

විශේෂයෙන් කණිෂ්ඨගේ කාල සීමාවේදී ගන්ධාර විභු කලාව නමින් බොද්ධ විභු කලාවක් මෙම ප්‍රදේශයේ විසිරීය. ශ්‍රීක් දෙවියන් වන ඇසලෝ සහ පර්සියානු නිරූමදල හෝ ප්‍රභා මණ්ඩලයට සමකරමින් හෙලනීස්ටික් කලාවක් මත ඉන්දියානු බලපෑම් මත පළමුවන වනාවට මුදුරු මතුපෑස ස්වරූපයෙන් ඉදිරිපත් කරනු ලැබීය. ගන්ධාර ප්‍රදේශයට මුදුරු කිසිදිනෙක නොපැමිණියත් කුෂාන් බොද්ධ යනිවරයන් විසින් ලියන ලද කෘති වලින් එම ප්‍රදේශය බොද්ධ ලෙස හඳුන්වා දී ඇත්තේ පෙර ආත්ම හටයේදී ශාකාමුනි හෝ මුදුන්ගේ යම් යම් සිද්ධිත්වලට අදාළ ප්‍රදේශ ඇසුරුකර ගනිමිනි. කුෂාන් වරුන්ගේ අනුග්‍රහය යටතේ ගන්ධාරය බොද්ධාගමේ මධ්‍යස්ථානයක් බවට පත්කරන ලද අතර මොහෝ කලක් යනතුරු දකුණු ආසියානු උපමහාද්වීපයේ මෙන්ම විනාශයට බොද්ධ වන්දනාකරුවෝ එහි පැමිණීමට පටන්ගත්හ.

ගන්ධාරය විශිෂ්ටතම සේනාන්ත කාලසීමාවකට එළඹියේ කුෂාන් අධිරාජ්‍ය වරුන්ගේ කාලසීමාවේදීය. එසේම මෙම කාලසීමාව ප්‍රතිමා නෙලීමේ ශිල්පය පිළිබඳ ඉතාම දියුණු කලාවක් තිබූ කාලයක් ලෙසද සලකනු ලැබේ. මේ කාලයේ ගන්ධාරයේ තිබූ ගෘහ නිර්මාණ ශිල්පයද එකල තිබූ සිත් ඇදගන්නා සුළු කලාව බවට පත්ව තිබිණි.

කුෂාන් වරුන්ගේ බලය සමග විස්මය ජනක කලාව හා සංස්කෘතිය නිසා හැනින් තැන යන ඵලකාලිප්ටික් නොහොත් සුදු හැන්ස් වරුන් අතින් මාරාන්තික පහරක් දෙමින් ගන්ධාරය හා පන්ජාබය ආක්‍රමණය කරන ලද්දේ පස්වන ශතවර්ෂයේ කුන්වන කාර්තුචේදිය. ඔවුන් යන සෑම තැනකම විනාශ කිරීම් හා නැතිහංග කිරීම් ඔවුන්ගේ ගතිමයි. ආක්‍රමණය කිරීමේ දිනය ක්‍රි.ව. 460 වශයෙන් ගණන් බලා ඇත්තේ වින වන්දනාකරු වන සැංයුං විසින් කරන ලද විස්තර අනුවය. ඔහු මෙම ප්‍රදේශයට පැමිණ ඇත්තේ ක්‍රි.ව. 520 අවට කාලයේ දීය. මෙම දිනය පුරාවිද්‍යාත්මකව ස්ථිර කර ගැනීමට හැකිවී ඇත්තේ තක්සිලාවේ ගින්නට හසුව ගොඩගන්නා ලද ගංගාරාමයන් ගෙන් ලැබුණු තොරතුරු අනුවයි.

ගන්ධාරයේ පසුකල ඉතිහාසය සඳහා ඉතිහාසඥයින්ට සම්පූර්ණයෙන්ම වින වන්දනාකරුවන් මත යැපෙන්නට සිදුවිය. මෙම ප්‍රදේශයට ඔවුන්ගේ ප්‍රජනීය ගමන් බිමන් ඇරඹීම ලේඛන ගතකර ඇත. ක්‍රි.ව. 5 වැනි ශතවර්ෂය වැනි ආදි කාලයක පටන් ඒවා සිදුකර ඇති බව පෙනේ. ඔවුන්ගෙන් පළමු වැන්නා වන පානියම් පෙපෙටේරි නිමිතයට පැමිණ ඇත්තේ ක්‍රි.ව. 400 පසුවනවැනි සමයය. කණිෂ්ඨගේ ආරම්භයෙන් පසු පැවතෙන්නන් සමාධිමත්වූ බවත් හොඳත් ආරක්ෂා කළබවත් ඔහු පවසයි. ඉහතින් සඳහන් කළ පරිදි අනෙක් වින වන්දනාකරු සැංයුං ය, ඔහු ගන්ධාරයට පැමිණියේ එම ප්‍රදේශය සම්පූර්ණයෙන්ම ඉස්කැලිටිස් නොහොත් සුදු හැන්ස් වරුන් විසින් විනාශකර දමමින්, සංඝාතය ගිනි කඩමින් හා මිනිසුන් ඝාතනය කරමින් බොද්ධාගම සම්පූර්ණයෙන් විනාශකර දමූ කාලයකට පසුවය.

අවසාන වින වන්දනාකරු සුචං සැන්, ශතවර්ෂයකට පසුව දකුණු ආසියාවේ උප මහාද්වීපයේ වයඹ දිග කොටසට පැමිණි පසු ඔහු දක්නේ ඊට අනාවයට පත්වන තත්වයක තිබූ බවයි. බොහෝදුරට මතුපෑස වාසයකින් තොර හා බොද්ධ ආගමක සම්පූර්ණ පරිහානියකට පත්ව තිබූ බවයි. සුදු හැන්ස් වරුන්ගේ ආක්‍රමණයෙන් ශතවර්ෂ දෙකකට පසු හුවං සන්ස් වැරැදි ලෙස පවසන්නේ බොද්ධ ආරාම විනාශ කරන ලද්දේ මිනිරිගුල නමැත්තෙකු විසින් බවයි. ඔහුගේ නම වටා බොහෝ කාර, වනවාටි සහ වදහිංසා පැමිණවීම ගැන කරුණු දැනටමත් සොයාගෙන ඇත. සලකදී ඉතාමත් නවීන හා අලංකාර ගන්ධාර කලා ශිල්ප නැවත කිසිදිනෙකත් ඇති නොවන සේ සම්පූර්ණයෙන්ම වැනසී ඇත. 7 වන හෝ සමහර විටෙක 8 වන ශතවර්ෂය පමණ වනතුරු මෙම කලා ක්‍රමය කරමින් දුරට හෝ කාශ්මීරයේ සහ ඇෆ්ගනිස්තානයේ පැවැති බවට සටහන් වී ඇත.

වැනසුණු නගර හා ආගමික සිද්ධිස්ථාන අතහැර යාම හා ප්‍රයෝජනයක් නොදැනීම නිසා ශතවර්ෂ ගණනාවක් යනවිට ඒවා පොළොවේ පොත් ගණනින් පස්කඩු බවට පත්විය. 12 වන ශත වර්ෂයේදී පුරා විද්‍යාඥයින්ගේ ඉස්කෝපයට පිංසිදුවන්නට මෙම ස්ථාන පොලව යටින් මතු පිටට ගෙන ඒමින් ඒවා පැරැණි වටිනා වස්තූන් බවට පත්කරන ලදී.

බුදුරජාණන්ගේ ජීවිතය

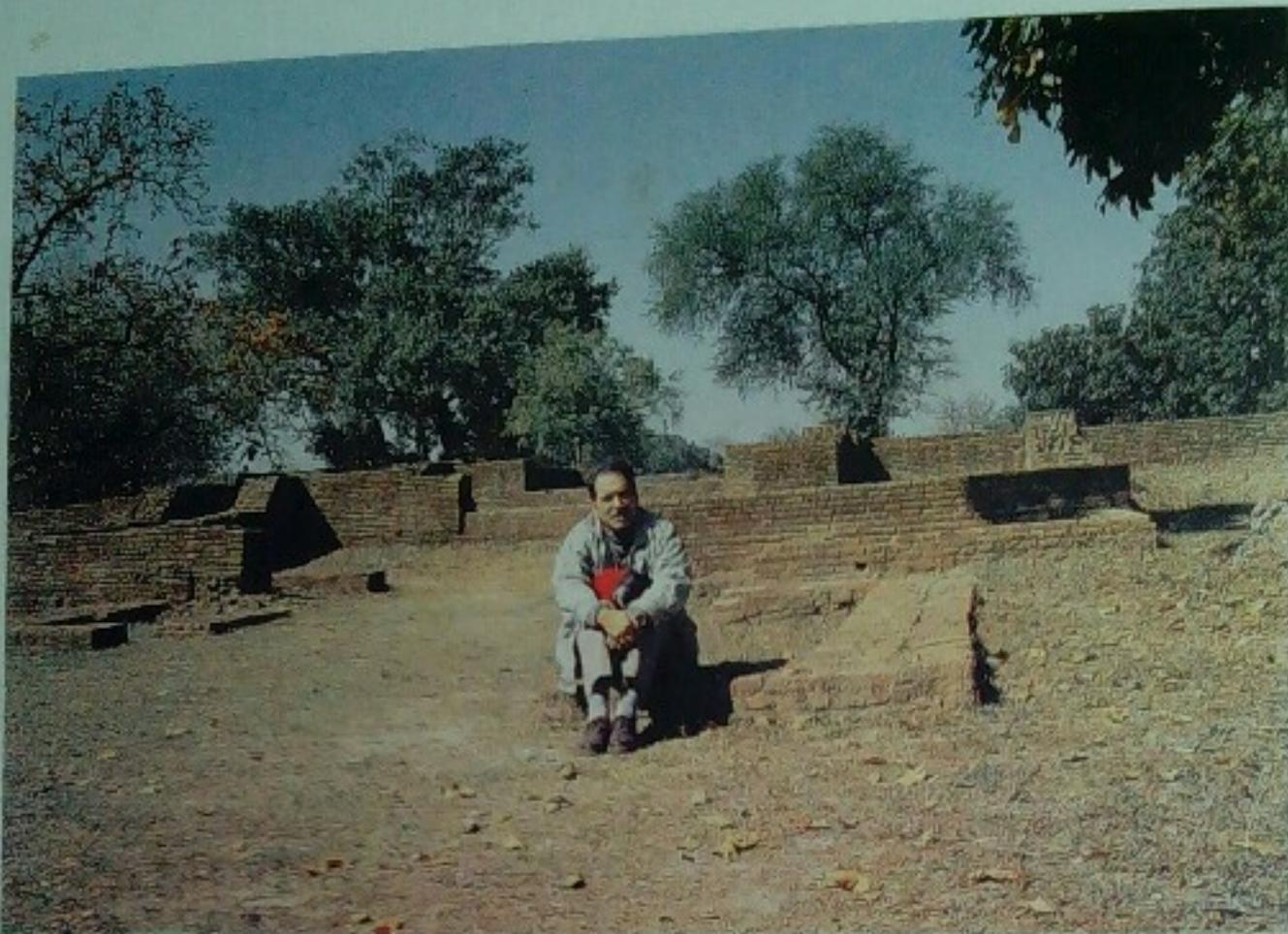
බුදුරජාණන් වහන්සේ දකුණු ආසියාවේ සිටි ඉමහත් දාර්ශනිකයෙකු මෙන්ම බෞද්ධාගම සොයාගත් අයද වේ. එතුමා වර්තමාන කාලයේ නේපාලයේ දකුණු මායිමේ ටේරායි පළාතේ පිහිටි ශාක්‍ය රාජධානියේ කපිලවස්තු නොහොත් කපිලවස්ත්තු නමැති ස්ථානයේදී ක්‍රි.පූ 563 හෝ 488 උපත ලැබීය. එතුමා ඉද්ධෝදන රජතුමාගේත් මහාමායා දේවියගේත් පුතුණුවත් වන අතර රජගුරු හා සාලක පණයත් වන ෂක්‍රිය වංශයට අයත්වේ. එතුමාගේ පෞද්ගලික නම සිද්ධාර්ථ විය. (කැමැත්තෙන් ඉටුකරන) ජීවිතයේ පසුකාලයේදී එතුමා ශාක්‍යමුනි (ශාක්‍යයන්ගේ ගෞරවත්තයා) වශයෙන් ද හඳුන්වන ලදී. එතුමාගේ අපාද්‍ර ව්‍යවහාරික නම වූයේ ගෞතම බුද්ධය. එය පවුලේ නමක්වන නොතම (වේදික සමයේ ඉතා පැරණි රිස්හිස් හෝ සියර්ස් සහ පවුල් වලින් එකක් විය.)

බුද්ධ යන නාමයෙන් සඳහන් වූයේ අවබෝධය ලබාගත් කැනැස්තා යනුවෙනි. මීට අමතරව බෝධි සත්ව යන නමින්ද කථානත හා මෛත්‍රිය (අනාගත බුද්ධ) යනුවෙන්ද හැඳින්වුණි.

බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ඓතිහාසික ජීවිතය ගැන ලැබී ඇති සටහන් බොහෝමයම මිථ්‍යා මත හා පුරාවෘත්ත මුල් කරගෙන ලියවී ඇති එවායි : හේතු ව මේවා ලියවී ඇත්තේ එතුමාගේ ජීවිතවත් පැමිට බොහෝ කලකට පසු එතුමා අනුගමනය කළ විශ්‍යාන වාදීන් විසිනි. ඒ හේතුව නිසා ඉතිහාසගත විමට අවශ්‍යව තිබූ බොහෝ සත්‍ය කරුණු හිලිහී ඇත. එමනිසා දැන් එකකින් තවත් එකක් බේරා සත්‍ය කුමක්දැයි පැහැදිලි කර දැක්වීමට අපහසුව ඇත.

බෞද්ධ ගන්ධාර්‍ය : ඉතිහාසය, විග්‍රහලාව සහ ගෘහස්ථාන. මල්පො

කපිලවස්තු නගරය

එතුමාගේ ජීවිත කථාව පවත්නේ මෑණියන් වන මහාමායා දේවිය රාත්‍රියේ නිදාසිටියදී ලක්ෂණ සුදු අලියෙකු ඇගේ කුසයේ එක් අංගයකින් ගර්භාගයට ඇතුළු වනවා දැකීමෙනි. බ්‍රාහ්මණයින්, හින්දු පූජකයින් එම සිහිනය විග්‍රහකර ඇත්තේ මෑයට උපදින්නේ පුතකු බවත් ඔහු මුළු ලෝකයටම අධිපති පාලකයෙක් හෝ බුදුවරයෙක් වන බවයි. පවත්නා තොරතුරු අනුව පිළිසිඳ ගැණීමෙන් මාස 10ක් ගිය තැන, අග බීසව දේවදන පිහිටි ඇගේ දෙමව්පියන් වෙත යාමට තීරණය කළ බවයි. සියල්ල සුදානම් කිරීමෙන් පසු ඇගේ සහපිරිවර සමාගරන් දෝලාවසින් ඇය ගමන ආරම්භ කළාය. නගර ද්වයේම මහජනයාට අයිති පුම්බිණි නම් කල් උයනක් අතර මග හමු විය. විසාක (මැයි) මාසයේ පුන්පොහෝ දා මෙම ස්ථානයේදී නිරයකින් වටකරන ලද ඇය බුදුන්ට උත්පත්තිය ලබා දුනි. වර්තමානයේදී රුමින්දේයි නමින් හඳුන්වන එතුමා උපන් ස්ථානයයි.

එය නේපාලයේ දකුණු දිග මායිමේ පිහිටා ඇත. මෙම අවස්ථාව සිහිවීම පිණිස අපෝක මහාධිරාජයා විසින් පිහිටුවන ලද එම ස්මාරකය අදටත් පවතින අතර ලෝකයේ සියලුම ප්‍රදේශ වලින් බොද්ධයෝ මෙය නැරඹීමට පැමිණෙති.

දනට පවතින සාධක අනුව බුදුරජුන් පැහැදිලිවම ස්ව කැමැත්තෙන් කල්පනාකාරීව භාවනාවේ යෙදී සිටීමට තෙතේ. එතුමාගේ පියාණන් ඇත්ත වශයෙන්ම මෙම ක්‍රමය හැන අපැහැදිලිවම හේතුවූයේ සේත්පතියෙකු හා පාලකයෙකු වීම මිඟ්ක් දාර්ශනිකයෙකු හෝ ආගමික නායකයෙකු වනවා දැකීමට ඔහුගේ තිබූ අකමැත්ත නිසයි. බ්‍රාහ්මණයින් විසින් කියත් ලද අනාවැකිවලට අනුව රජතුමා නිතරම කතස්සල්ලෙන් පසුවූයේ ඔහුගේ පුතා රජමාලිකාව හැරදමා බුද්ධත්වය ලබාගැනීම පිණිස තැනින් තැන ඇවිදිනු ඇතිය කියා. පියාගේ අදහසට අනුව තරුණ කුමරා පුබෝපහෝගී ජීවිතයක ඇති දැඩි කළ අතර, සිද්ධාර්ථ තරුණ කුමරා වයස 16 දී විවාහ දිවියකට ඇතුළත් කළේ ඔහුගේ නෑනා වන 16 වන වියේ පසුවූ යසෝධරා කුමරිය සමගයි. රාජකීය ජීවිතේ සියලුම ලෝකික ක්‍රියාකාරකම් වල තීරන වූවත්, ඔහුගේ සිත බැඳී තිබුණේ වෙනත් ආකාරයක වෙනත් දේවල් කෙරෙහිය. මේ හේතුව නිසා අනිවාර්යයෙන්ම ඔහුට මාලිගාව හැරදා බුද්ධත්වය ලබාගැනීම පිණිස තැනින් තැන ඇවිදීමට සිදුවිය.

සාම්ප්‍රදායානුකූලව එක් දවසකදී ඔහුට වයසක මිනිසෙක්ද, ලෙඩවූ අයෙක් හා ඉළමිතියක් හමුවිය. එවිට ඔහුට එක්වීමට තරයේ හැගීමගේ මනුෂ්‍ය වර්ගයාට පොදු වශයෙන් ඇත්තේ විදවීම බවයි.

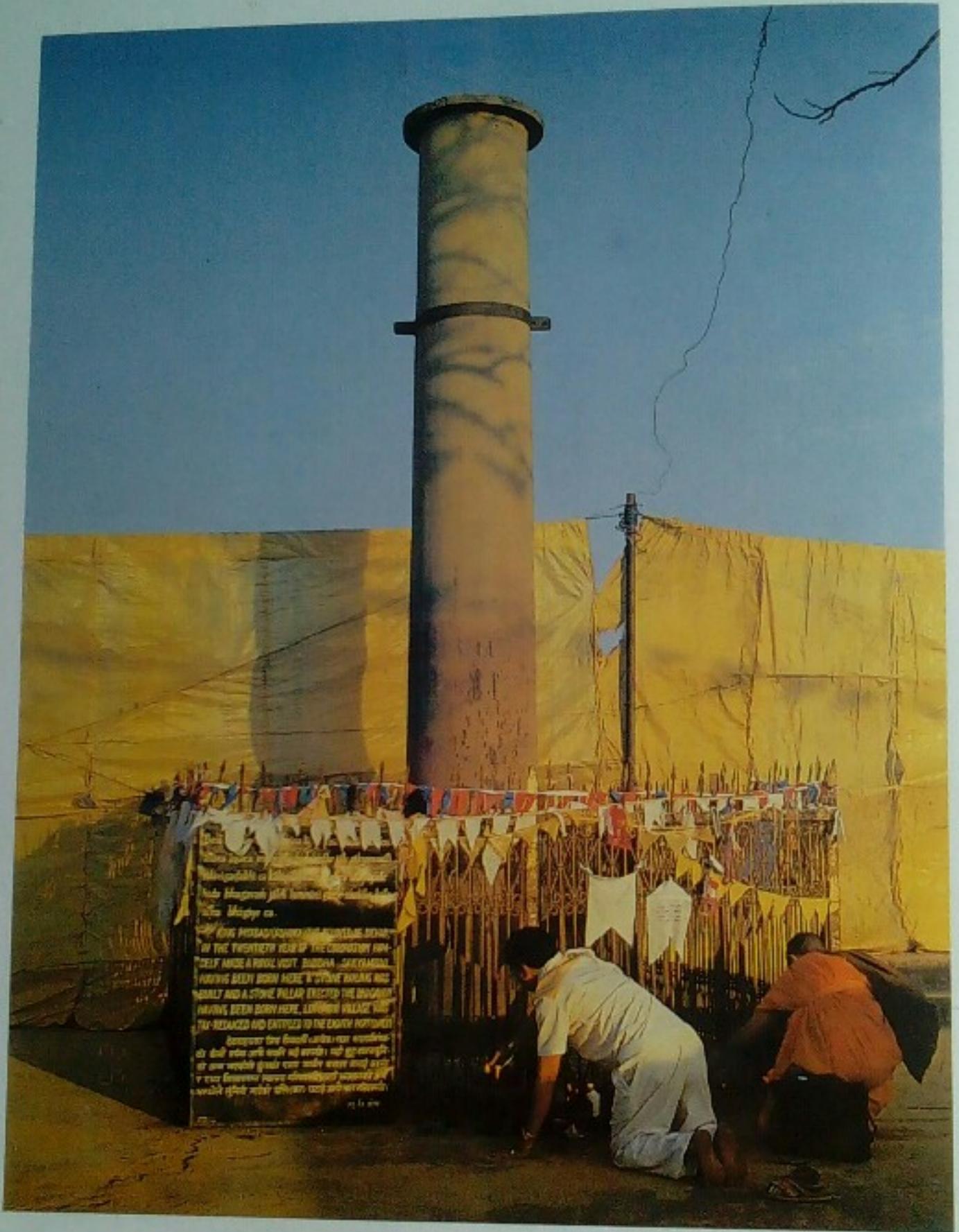
මහමායා දේවියගේ සිහිනය

29 වන වසරේදී ඔහු ඇවිදින අවස්ථාවලදී ඝාන්ත දාන්ත බවින් හා නිශ්චල බවින් යුත් ශ්‍රමණධාරියෙකු හමුවිය. ඉන්පසු ඔහු විසින් සියලු ලෝකික ආකාරයන්, ධනය හා පවුල හැර දා සත්‍යය සෙවීමේ අදිටනින් පැවිදි ජීවිතයක් ඇරඹීමට අදිටන් කරගන්නා ලදී. බෞද්ධ ධර්මයට අනුව මෙම තීරණය මහාහිනිෂ්ක්‍රමණය වශයෙන් හඳුන්වන ලදී. මෙය බෞද්ධයන් විසින් බුදුරජුන්ගේ පමණක් නොව ලෝක ඉතිහාසයේද වෙනස්වූ මොහොතක් වශයෙන් සලකන ලදී.

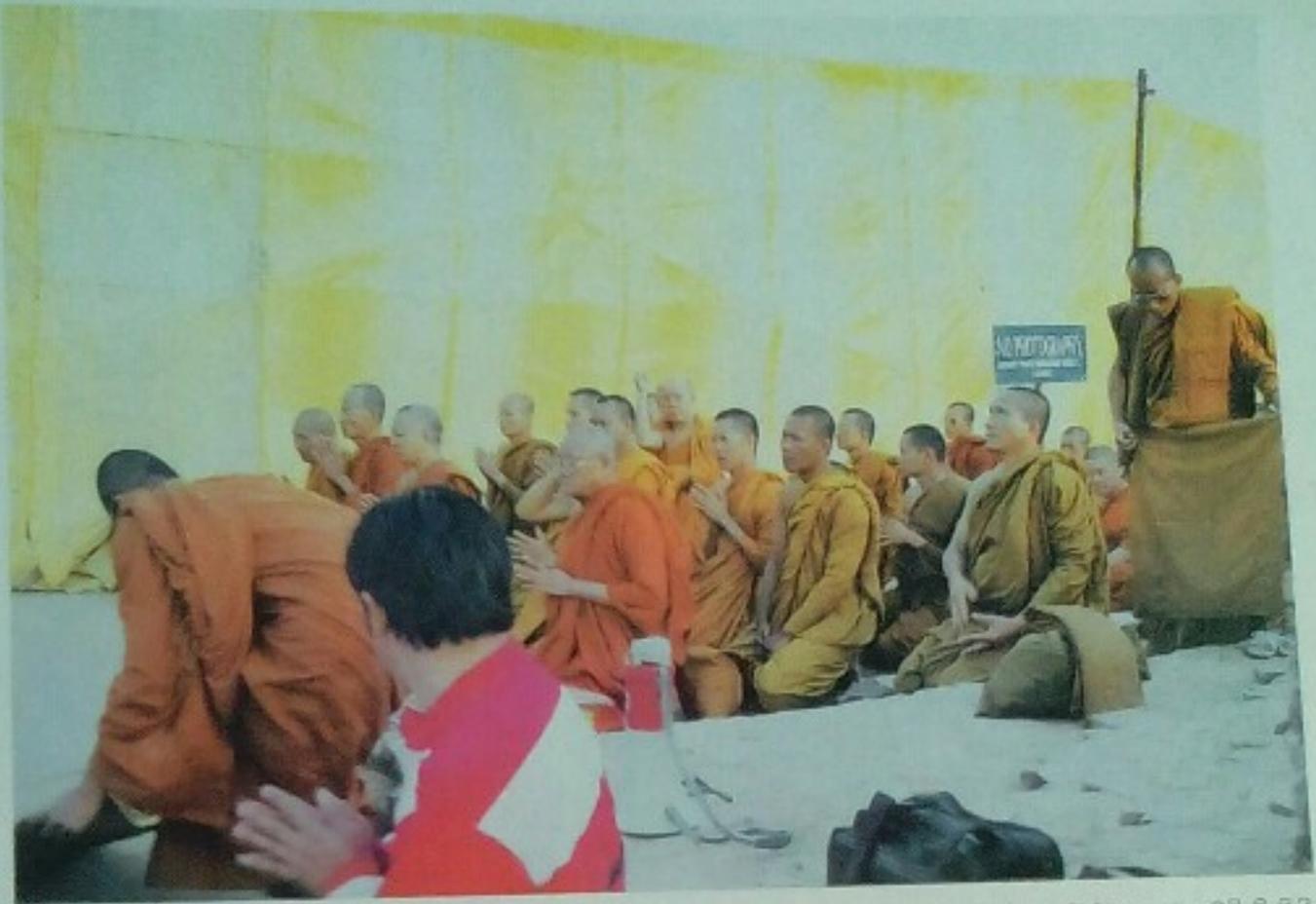
උතුරු ඉන්දියාවේ ඔහු විසින් කරන ලද සැවිසැරීම් වලදී බුදුරජුන් විසින් පළමුව කරණ ලද්දේ හින්දු ධර්මය පිළිබඳ සොයා බැලීමයි. හින්දු කුලයෝග්‍ර ක්‍රමය පිළිකුල් සහගත බවින් යුතුවූ නිසා හමුත් බලය සම්පූර්ණයෙන්ම අසාර්ථක එකක් වී ඇති බව අවබෝධ වූ හෙයින් ඒ පිළිබඳ වෙන්තට ගිය මූලාවෙන් මිදීමට හැකිවිය. සත්‍ය සෙවීමේ වාරිකාව එතුමා විසින් තව දුරටත් පවත්වාගෙන යන ලදී. මේ කාලයේදී ඔහු පලමුව ආගමනය කළ නිසා, ඔහුගේ අනුගාමිකයන් පස්දෙනා අතිමි කරගන්නා ලදී.

වර්තමානයේ ඉන්දියාවේ ඩිහාර් ප්‍රාන්තයේ බුද්ධගයා නමින් හඳුන්වන ගයා අසබඩ වෝ ගසක් යට තාවනා කරමින් සිටියදී එතුමා ක්‍රි. පූ. 528 දී පමණ බුද්ධත්වයට නොහොත් මහාගයාත් බවට පත්විය. මෙය සියළුම දුක්වේදනා වලින් මිදීමට ඇති මාර්ගය බව එතුමාට අවබෝධ විය. ඉන්පසු ඉතා කෙටි කාලයක් වර්තමානයේ වාරනාසි නමින් හැඳින්වෙන මුව උද්‍යානයේදී එතුමා ප්‍රථම දේශනාව පවත්වන ලදී. මෙම දේශනය අඩංගු ලියවිල්ල සුරක්ෂිතව කැන්පත්කර ඇත. බෞද්ධ ධර්මයේ හරය එහි අඩංගුවී ඇතැයි විශ්වාස කෙරේ.

යහපත් මගේ 'සත්‍ය මාර්ගයේදී පළමුව ඔහු හැර දාගිය පස්වග මහනුන් වෙතොස් වලදී නැවත බුදුරජුන් හා එක්විය. එම අය සමඟ එතුමා ගංගානම් ගඟේ මිටියාවතට ගමන් කලේය. අතර කුලය ගැන තැකීමක් නැතිව, එතුමාගේ ධර්මය දේශනා කිරීම, අනුගාමිකයින් රැස්කිරීම හා සංඝ සමාජ ඇති කිරීමද ඕනෑම අයෙකු විසින් පිළිගන්නා අයුරින් සකස් කරන ලදී. ටික කලකට පසු එතුමාගේ පියාණන්ගේ ඇරැඹුම් පවිදි එතුමාගේ උපන් ගමට පැමිණ පියාණන් භාර්යාව සහ පවුලේ අනෙකුත් අය, ඔහුගේ අලුතෙන් කිහිකරන ලද ආගම ධර්මයට හරවන ලදී. 45 අවුරුද්දක් ආගමික කටයුතු වලින් පසු 80 වෙනි අවුරුද්දේදී නේපාලයේ කුෂිනාගර හිදී පිරිනිවන් පෑ සේක. බෞද්ධ කථා අනුව එම සිද්ධිය මහා පරිනිර්වාන වශයෙන් දක්වේ. රාජකීය උපහාර මධ්‍යයේ එතුමාගේ දේහය ආදාහනය කරන ලද අතර එයින් ඉතුරු වූ ධාතු කොටස් 8 කට බෙදා දකුණු ආසියානු උපමහාද්වීපයේ ස්ථාන අටකදී ඉදිවන සෑය වල තැන්පත් කිරීමට වෙන් කරන ලදී.

ඉම්බි කීටේ පිහිටා ඇති අපේක්ෂා කේ පිහිටවනය

ජයානගෙන් පැමිණි හිමිවරුන් පිරිසක් බුදුරජාණන් වහන්සේගේ උගත් ස්ථානය වූ ලම්බිණි හි දී

උත්ඵඝනාකරය දුග්ගතවිමි

බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් සිය අනුගාමිකයින්ට උතුම් සුත්‍රය වන වතුරාර්ය සත්‍යය උගන්වන ලදී. මෙය දුක්විදීම, දුක් ඇතිවීමට හේතු දුක නැති කිරීම හා දුක නැති කිරීමේ මාර්ගය යනුවෙන් සිව් වැදෑරුම්වේ. ඔහුගේ ඉගැන්වීම් අනුව මෙම මාර්ගය වැටී ඇත්තේ පුරුද්දක් වශයෙන් ඉන්ද්‍රියන් පිනවීමේ හෝ ස්වයං වින්දනයේ නොවන බවයි. උතුම් වූ අන්ධාංගික මාර්ගය මැලුම් මාවත වශයෙන් එකමා විසින් උගන්වන ලදී. මෙම මාර්ගය පැදී ඇත්තේ සත්‍ය දර්ශනය, නිවැරදි දැක්ම, නිවැරදි කථාව, නිවැරදි පැවැත්ම, නිවැරදි දිවිපෙවෙක, නිවැරදි උත්සාහය, නිවැරදි සිහිම හා නිවැරදි කල්පනාව යනුවෙනි. එය සම්පූර්ණ නිවන් අවබෝධය ලබාගැනීම මාර්ගය සඳහා ඇස් ඇරවීමක් හා නුවණ යොදවීමක්ද වේ. එහි නියම අදහස වන්නේ සියලු ආකාරයෙන් ජීවත්වීම සඳහා තෘෂ්ණාව හා ආශාව නැති කිරීමයි. එහි ප්‍රතිඵලය වන්නේ දුක් විදීම නැති කිරීමයි. එය ඇත්ත වශයෙන්ම නිසල තත්ත්වයකට වඩා වැඩි, සියලු ආශාවන් පිළිබඳ පළපුරුද්දක් ලබා එයින් නිදහස් වූ අපේක්‍ෂා වැනිය.

මරණ මංචකයෙහි වැනිර සිටිද්දී එකමන්ගේ ශ්‍රාවක ගෝලයින් හට අත්තිම අවවාදය වශයෙන් ප්‍රකාශ කළේ 'සියලු ද්‍රව්‍යයන් අභාවයට පත්වන සුලුයි. නොපමා ඔබගේ ගැලවීම සඳහා කටයුතු යොදන්න. (අප්‍රමාද) මෝක්‍ෂය ලබාගැනීමට දරන උත්සාහයේදී මූලික වශයෙන් අවශ්‍ය වන්නේ සිල් රැකීම, සදාචාර සම්පන්න වීම, එයින් අදහස් කරන්නේ ප්‍රාණසාත්තයෙන්, සොරකම් කිරීමෙන්, සල්ලාල කමින්, බොරු කීමෙන්, කේලාම් කීමෙන්, සැපවත් ජීවිත ගත කිරීමෙන්, ධනය රැස්කිරීමෙන්, ලේ සෙලවෙන ක්‍රියා කිරීමෙන් හිරු හෝ චන්ද්‍රයා නැමදීමෙන් හා අනෙකුත් නොයෙක් ක්‍රියාකාරකම් වලින් වැළකීමයි. ඊළඟට අවශ්‍ය අන්තේ සිත එක්තැන් කිරීම නොහොත් සමාධිය, තික්‍ෂණ බුද්ධිය, නොහොත් ප්‍රඥාවයි. මේවා ප්‍රගුණ කිරීමෙන් අවසාන වශයෙන් බුද්ධිය හෝ සම්බෝධිය හා නිර්වාණය ලබාගැනීමට හැකි වේ.

කෞද්ධ ගන්ධාරය - අර්භාසය, විග්‍රහලාව සහ ගාතනිර්මාණ මල්පාට

බෞද්ධාගමික ධර්ම ග්‍රන්ථ

බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ජීවිතවනිත් සති කිහිපයකට පසු පළමුවන බෞද්ධ සංගායනාව රාජ්ගිරි වලදී පවත්වන ලද අතර එහි මූලිකත්වය දැරුවේ මහාකාශ්‍යප විසිනි. ධර්මය (ආගමික ධර්මය) හා විනය (සංඝ විනය) සම්පූර්ණ කිරීම පිණිස එහිදී විවිධ සංඝ සමාජ හෝ සංඝයා වහන්සේලා පන්තිය නමක් සහභාගි විය. මෙම සංගායනාවේදී විනය පිටකයට අදාළ බලධාරීන් (බදුන නොහොත් ශ්‍රමය ආචාරීන්ගේ ධර්ම සංග්‍රහය) හා ධර්ම පිටකය (ආගම ධර්මයේ කුඩය) පිළිබඳ බලධාරීන් වූයේ උපාලි හා ආනන්ද ය. බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ජීවිතවනිත් අවුරුදු සියයකට පසු දෙවෙනි බුද්ධ සංගායනාව පවත්වන ලදී. ජෛෂාලියේ හිඤ්ඤන් වහන්සේලා විනය පිටකයට පටිපාටි වනසේ

බුදුරජාණන් වහන්සේගේ උපන් ස්ථානය වූ ලුම්බිණි හි දී හිමි නමක් නමස්කාර කරන ආයුරු

සමහර ක්‍රියාකාරකම්වල යෙදී සිටි හෙයින් මෙම සංගායනාවේදී මෙම කාරණය සාකච්ඡාවට භාජනය කරණ ලදී. කෙසේ වෙතත් වෛසාලියේ හිඤ්ඤන් වහන්සේලා එම ක්‍රියාකාරකම් අත්හැරීම ප්‍රතික්ෂේප කල නිසා බෞද්ධාගමේ විශාල දෙදරුම්කමක් ඇතිවිය. මුල් අයුරින් ධර්මය පිළිපැදී අය ස්වර්ෂ නමින් හැඳින්වූ අතර වෙනස්වීම් වල සිටි අය මහාසම්භික වරුන් වශයෙන් ව්‍යවහාරයට එන ලදී. කුන්වන බෞද්ධ මහා සංගායනාව අසෝක අධිරාජ්‍යයෙන් පාලන කාලයේදී පාසලිපුත්‍ර හිදී පවත්වන ලදී. ලාංකීය වංශකථා අනුව බුදුරදුන්ගේ පරිනිර්වානයෙන් වර්ෂ 236ක් හියනූන මොග්ගලී පුත්ත පේරයේ මූලිකත්වයෙන් පවත්වන ලදී. එම මණ්ඩලය විසින් බෞද්ධ ග්‍රන්ථ වලට අරන් සංශෝධනයක් එක්කරන ලද අතර එය අභිධර්ම පිටක නමින් ව්‍යවහාරයට පත්වුණි. (විශේෂ ධර්මකථය) කලින් පැවැති පිටක දෙසේ දැරූගතික පැහැදිලි කිරීම් මෙම අරන් පිටකයේ අන්තර්ගත විය. කණිෂ්ඨ මහාධිරාජ්‍යයෙන් කාලයේ හතරවන සහ අන්තිම බෞද්ධ සංගායනාව පැවැත්විණි. බෞද්ධාගමේ අංග කිහිපයකින් සර්වස්තවාදී

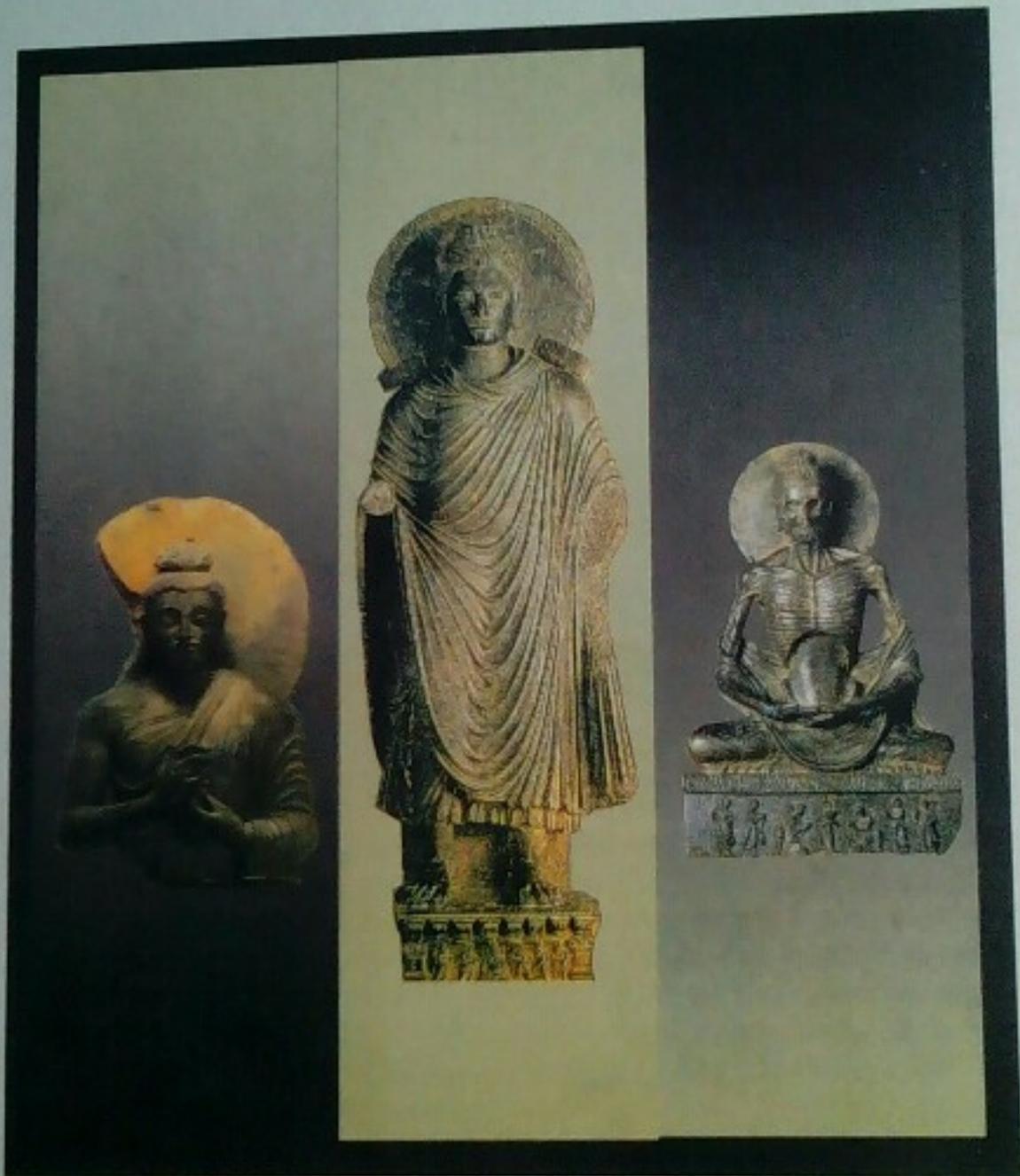

හිඤ්ඤන් 500කගේ අර්බුදකාරී දහම නිරාකරණය කිරීම සඳහා එම සංගායනාවට සහභාගි විය. ප්‍රසිද්ධ වන වන්දනාකරු හිඤ්ඤාන්ට අනුව කාශ්මීරයේ කුන්වලවාන නමැති ස්ථානයේදී පැවැත්වූවත් තවත් වන සටහන් අනුව මෙය පවත්වා ඇත්තේ ගන්ධාර ප්‍රදේශයේ දීය. කෙසේ වෙතත් තවත් බලධාරියෙක් පවසන්නේ පුලුන්දාර නමැති ස්ථානයේ දී මෙය පැවැත්වූ බවයි. මෙම සංගායනාවේ දේශන මාලාවේදී සකස්කරන ලද විභස භාස්ත්‍ර හා අනෙකුත් කෙටි සංග්‍රහයන් රතු තඹ නහඬුවක කොටා සිල්ලබා ස්තූපයක තැන්පත් කරන ලදී. උතුරු දකුණු ආසියානු පරම්පරාවන් පමණක් හතරවන සංගායනාව ගැන සඳහන්කර ඇතත් ලාංකීය සමාජය මේගැන මුනිවක රැක ඇති බව සටහන් කරනු කැමැත්තෙමි. එම සංගායනාව ගන්ධාරයේ පවත්වන්නට ඇති බවට සිහිමට බොහෝ ඉඩකඩ ඇත. වර්තමානයේ පවතින ධර්ම සංග්‍රහය, පළමුවන හෝ දෙවන සංගායනාවේ ඒවා තරම් පැරණි ඒවා විය නොහැක. එක සංග්‍රහයක් වන 'කථාවතු' ක්‍රි.පූ. 3 වන පාරම්පරිකයන් පවසන්නේ, පූජනීය සංග්‍රහයන් සහ විකාවන් පොත්වල සටහන් වී ඇත්තේ ක්‍රි.පූ. 1 වෙනි ශතවර්ෂයේ දී බවයි. ඊකාවලින් වෙනස්වන, පැහැදිලිව වෙන්කොට හඳුනාගෙන ඇති ධර්ම සංග්‍රහයන්, පාලි වශයෙන් ක්‍රි.ව. 5 වන ශතවර්ෂයේදී හඳුන්වන ලදී. ඒවායේ භාවිතයට ගෙන ඇති භාෂාව මාගදානම් නිරුක්ති හෝ මහද වාසින්ගේ භාෂාව නැතහොත් ඉන්දියාවේ දකුණු ඩිහාරයේය. ඇත්ත වශයෙන්ම බුද්ධාගමේ පැරැණි කාලයේ භාෂාව විය හැකි නමුත්,

අසෝකගේ කාල සට පෙර එය භාවිතයෙන් ඉවත්වී ඇතිබව පෙනේ. ඔහුගේ ශිලාලිපි ලියා ඇත්තේ වෙනත් භාෂාවකිනි.

එහා පරිනිර්වාන

බුදුරදුන් පිළිබඳ ජාතක කථා සහ පුරාවෘත්ත

දීපංකර ජාතකය

ජාතක යන්තෙහි නියම අර්ථය 'උත්පත්තියයි' බුදුන්ගේ පෙර ආත්මයන් පිළිබඳ ඉතා ප්‍රසිද්ධ කථා පාලි හා සංස්කෘතවල ඇත. බෞද්ධාගමේ සියළු අංශවල මෙම කථා පුරපූජිතව ඇත. ඉන්දියාවේ ශාන්තී හා බාග්ටි වැනි දකුණු ආසියානු කලාවන්හි ජාතක කථා ඉතා විශාල වශයෙන් දක්නට ලැබේ. ගන්ධාරයෙහි මෙම කථා ඇත්තේ අල්ප වශයෙනි. බුදුන්ගේ ජීවිතයට අදාල පුරාවෘත්ත කථා මෙහි විශාල වශයෙන් දක්නට ලැබේ. බුදුරජාණන් වහන්සේ සාධාරණ සදාචාරාත්මක හා ධර්මිෂ්ඨ ක්‍රියාවන් විධියට ජාතක කථාවල පෙනීසිටියත් ගන්ධාර කලාවන්හි එකමාගේ ජීවිතය වීරයෙකු වශයෙන් පෙන්වා ඇත.

ජාතක කථා සෑම විටම ආරම්භ කරන්නේ, එය ප්‍රකාශ කිරීමට සිදුවන හේතුව සඳහන් කරමිනි. එය අවසාන කරන්නේ වර්තමාන බුදුන්ගේ ජීවිතයේ විස්තර හෙළිදරව් කරමිනි. මෙම කථාවල විශාල වෙනස්කම් ඇත. අනාගත බුදුන් වෙනත් වෙනත් නවරූපවලින් පෙනී සිටී, ඔහු රජකු, දෙවියකු, ඇතෙකු අදි වශයෙනි. සෑම අවස්ථාවකම කථාවට අදාල සදාචාරාත්මක යමක් උගන්වයි.

භාග්‍ය රජ පෙලපතේ මහා කාව්‍ය එකතුව මහාභාරත සතුන් පිළිබඳ පුරාවෘත්ත (පාවනන්ත්‍රය) පුරාවෘත්තවල එකතුව (පුරානස්) දකුණු ආසියාවේ බෞද්ධ නොවන පුරාණ කාව්‍ය පිළිබඳ ස්ථාන බොහෝ බෞද්ධ ජාතක හා සමාන්තරව ඇතිබව සඳහන් කිරීම වැදගත් වේ. බුදුන්ගේ උත්පත්ති කථා හා ඔහුගේ පෙර ආත්ම භාවයන් උණුසුම් හැඟීම් වලින් හා විශාල ලෙස සිහින් මවාගත් විස්තර ගන්ධාරයේ සිතුවම් බවට පත්කර ඇත. මෙම කථා කැටයම් හා චිත්‍ර වශයෙන් බෞද්ධ ලෝකයේ සෑම තැනම නිරූපනය කර ඇත. මැටි, හොඳින් පිලිස්සූ මැටි, ගල් ලෝහ හා බදාම වශයෙන් බෞද්ධ කලාකරුවන් විසින් මේවා නැවත නිෂ්පාදනය කර ඇති බැව් පොසාගෙන තිබේ.

බුදුන්ගේ ඉතා ප්‍රසිද්ධ ජාතක කථා හා පුරාවෘත්තවලින් සමහරක් මිලඟ පිටුවල පෙන්වා ඇත.

① දීපංකර කථාව

ගන්ධාර වික්‍රමලාචි ජාතක කථා අනුවත් ඉතාමත්ම ප්‍රසිද්ධ ජාතක කථාව දීපංකර ජාතක කථාව විය හැක. එය පිහිටා තිබුණේ ගන්ධාර රාජධානියට යාබදව පිහිටි ඇන්ගනිස්ථානයේ නින්ද්‍රාකර් නගරයේ හි ය. බොහෝවිට ගල්වල කොටා ඇති එම ජාතක කථාව විශාල උසයෙන් ගන්ධාර ප්‍රදේශයේ දක්නට ලැබේ. බෞද්ධත්වයට පත්වන පුද්ගලයාට මුද්ධ යන නාමය පටබැඳිත බව මෙහිලා සඳහන් කල යුතුව තිබේ. අපේ ඓතිහාසික මුදුන්ට පෙර පුද්ගලවරුන් 24 දෙනෙක් සිට ඇත. ඒ සියළු දෙනාගෙන්ම පළමුවැන්නා දීපංකර වශයෙන් සඳහන් වෙත ඇත.

මුදුන් පළමු අත්මයේදී වේදයෙහි ඉතා දැක මුත්මණියෙක් වශයෙන් ඉපදී සිටි කථාවයි මේ. පාලියේ හා සංස්කෘතයේ මීට වඩා වෙනස් ප්‍රකාශයන් තිබේ. ගන්ධාර කැටයම් වල දක්නට ලැබෙන්නේ සංස්කෘතික ලක්ෂණයි.

මහාවංශ ප්‍රකාශනට අනුව දීපංකර රජකුමාරයෙකි. ඔහුගේ රාජකීය පියාගේ නම ආචමච නම් විය. මුද්ධත්වයට පැමිණීමෙන් පසු එතුමා පියාගේ නගරය වන දීපාවතී නගරයට වැඩම කරවන ලදී. කුමාරයා පිළිගැනීම සඳහා ගැලපෙන අයුරින් උත්සව සංවිධානය කර තිබුණි. ඒ අතර තුරේ වේදයෙහි දැක මේසා නමැති තරුණ මුත්මණියෙක්ද එම නගරයට පැමිණියා. ඒ අතරතුරේදී දිය බඳුනක් සහ නෙලුම් මල් 7ක් රැගෙන යන තරුණ ගැහැනු ළමයෙකු මුණ ගැසින. මේ උත්සවය කුමක් සඳහා පවත්වන්නේ දැයි ඇගෙන් විමසන ලදී. දීපංකර නොබෝ වේලාවකින් මෙහි පැමිණෙන බවත්, මුදුන් වහන්සේට පූජාකිරීම පිණිස කාසි 500 ක් දී නෙලුම් මල් පහක් ලබාගත් බවත් කවත් දෙකක් නොමිලේ ලබාදුන් බවත් ඔහුට ප්‍රකාශ කරන ලදී. ස්වාමියාට පූජාකිරීම සඳහා එම නෙලුම් මල් කමාට භාරදෙන ලෙස මේසා ඇගෙන් ඉල්ලන ලදී. දානවලදී ඔහුට ලැබුණු කාසි පන්සියයක් ඇයට පිරිනැමීය.

දීපංකර ජාතකය

මේ ආත්මයේදී මෙන්ම ඉදිරි ආත්ම වලදීත් ඇය තමාගේ භාර්යාව කරගන්නට කැමැත්තෙන් නම් ඇය මීට කැමැති බව ප්‍රකාශ කරන ලදී. බුන්මයා එවිට සීයා සිටියේ ඔහු විශිෂ්ට දනුමක් ලබාගැනීම සඳහා ගවේශනයක යෙදී සිටින නිසා, ඔහුට විවාහ වීමට නොහැකි බව දන්වා සිටින ලදී. තමන් තොලුම් මල් ලබාගැනීමේ අදහසින් බලකිරීම මත ඔහු එකඟවිය. දීපංකර පැමිණෙනවාත් සමඟ නෙළුම් මල් පත ඔහු වෙත දිගුකලේය. ඔහුගේ මුහුණ වටා තිබූ වට රවුමේ මෙම මල් රැඳුණි. ගැහැණු ළමයාද එයම කලවිට ඇගේ නෙළුම් මල් දෙකද මුහුණ වටා පැවැති එම වලල්ලේ රැඳුණි. එතුර භාජනය පසෙකින් කැබු මේධංකර දනගසා සුදුරදුන්ගේ පාද ඔහුගේ කිසකෙස් වලින් පිරිපහදු කරන ලදී. මේ වන විට දීපංකර දනගෙන සිටියා මේස කොතරම් ප්‍රමාණයක් පිං රැස්කරගෙන සිටිනවාද, එසේම කපිලවස්තු පුර, ශාකයන් අතරේ නැවත ඉපිද ශාකාමුනි බුද්ධ වශයෙන් ප්‍රසිද්ධියට පත්වන බව බොද්ධ තොරතුරු වලට අනුව ඔහු මේ ලොවට සිද්ධාර්ථ නමින් බිහි වූ අතර අපගේ ඉතිහාසයේ බුදුරදුන් වූයේ එතුමායි. එතුමා මල් මිලදීගත් ගැහැණු ළමයා යසෝධරා වශයෙන් පෙනී සිටි අතර, එතුමාගේ භාය්‍යාව විය.

දීපංකර ජාතකය

1277

2 වෙස්සන්තර ජාතකය

රජවරුන්ගේ පුතු වශයෙන් උපත ලැබූ වෙස්සන්තර කුමාරයා ගැන මෙම ජාතක කථාවෙන් කියැවෙන්නේ මුදුන්ගේ අන්තිම ආත්මභාවය ගැනයි. ඔහුගේ කතාහසිලි භාවය ගැන ඔහු ඉතා ප්‍රසිද්ධියට පත්විය. අවශ්‍යවූ විටෙහිදී වර්ෂාව ලබාදීමට හැකි යුද ඇතෙක් ඔහු සතු විය. කාලිංග රජවරු අප්‍රරාධ ගණනාවක් පුරා දඩ නියමයක් ඇතිවිය. එම රජවරුන්ගේ

වෙස්සන්තර ජාතකය

බ්‍රාහ්මණයින්ගෙන් සමන්විත නියෝජිත කණ්ඩායමක් ගන්ධාර රජවරුන්ගේ විස්වස්තරගේ ඇතා ඉල්ලමින් පිටත්කර හැරියේ ඒ මගින් කාලිංග රජවරුන්ට පැවැති නියමය අවසන් කර වර්ෂාව ලබාගැනීමේ අදහසිනි. කාරුණික කුමරු රාජකීය ඇතා ඔවුන්ට භාරදුන්නේය. මේ කරුණ මත පියකුමාගේ රටවැසියන් කෝපයට පත්විය. මේ හේතුව නිසා ඔහු රටින් තොරව ගමන ලදී.

ඔහුගේ රටින් තොරව ගමනේ හේතුව නිසා අනුමත කළ අදාල වනයට ඔහු පිටත් විය. ඔහුට සිව් එකම කණ්ඩායම් වූයේ ඔහුගේ කාන්තාව සහ දරු දෙදෙනායි. හමනේ අතරමගදී ඔහුගේ වාහනයේ අශ්වයා පළමුවන් ඉන්පසු රාජකීය වාහනයක් දත්දත්තට යෙදුනි. පසුව කාරුණික කුමරු විසින් ඔහුගේ දරුවන් දෙදෙනා ඉල්ලන ලද්දේ ඔවුන්ද භාරදෙන ලදී. අවසානයේදී ඔහුගේ කතාහසිලි බව පරීක්ෂා කිරීම සඳහා, දෙවියන්ගේ රජාවන ගන්ධාර වෙස්වලාගෙන පැමිණ රජුගේ කතාහසිලි බව පරීක්ෂා කරමින් ඔහුගේ භාර්යාවද රැගෙන යන ලදී. කෙසේ වෙතත් මෙම කථාව අවසන් වන්නේ කුමාරයාට මෙම පරීක්ෂණයෙන් ජයග්‍රහණය ලබා දෙමින් සිය පවුල සමඟ නැවතත් රජමාලිකාවට පැමිණ වාසය කිරීමෙනි.

3 මහාමායා දේවියගේ සිහිනය

මොද්ධ කථාවලට අනුව සිද්ධාර්ථ බෝධිසත්වයාගේ මෙලොව උත්පත්තිය ලැබීමට පෙර තවත් දෙවිවරුන් මධ්‍යයේ කුසිත දිව්‍ය ලෝකයේ වාසය කළ බව කියැවේ. නිසම අවස්ථාව පැමිණීමට අනෙකුත් දෙවිවරුන් සමඟ සාකච්ඡා කිරීමෙන් පසු දිව්‍යලෝකයෙන් බැස මැණියන් වන මහාමායා දේවියගේ දකුණු ඇලයෙන් කුස තුළට වැදුනේ රතු නිසක් හා හොඹවැලක් ඇති ලස්සන පාද හා දළ සයකින් යුතුවූ යුද ඇඳුමකින් ස්වරූපයෙනි. මේ සෑම දෙයක්ම මහාමායා දේවිය ඇගේ සිහිනයෙන්ද දැකින්නට යෙදුනි.

මහාමායා දේවියගේ සිහිනය

4 සිහිනය පැහැදිලි කිරීම

මහාමායා දේවිය ඇය දුටු සිහිනය ගැන ඇගේ ස්වාමියා වන සුද්ධෝදන රජකුමාර උදාසන දන්වන ලද අතර මෙය පැහැදිලි කිරීමට බුන්ම වරුන් කැඳවන ලෙස දන්වන ලදී. ඔහුගේ නියෝගය මත සිහින විග්‍රහ කිරීමේ මහා දක්ෂතාවයක් හා උගත්කමක් ඇති බ්‍රාහ්මණයින් කැඳවන ලදී. සිහිනයට අනුව රජ සිසව පිළිසිඳගෙන ඇති බවත් පිරිමි දරුවකු උපදින බවත් අනවැකි කියන ලදී. අසිත නමැති ප්‍රඥවන්තයා දෙහාගන අයුරින් මහා ප්‍රීතියෙන් සිතා යමින් රාජකීය යුවලට කියා සිටියේ මෙතුමියට උපදින කුමාරයා ලෝකයටම අධිපති අධිරාජයෙක් හෝ බුදුන් වහන්සේ කෙනෙකු වනු ඇති බවයි.

5 සිද්ධාර්ථ උත්පත්තිය

මහාමායා රැජින, බෝධිසත්වයෝ දස හිරුමයක් හමි ගර්භායෝ භෝවගෙන සිට දේවදන පිහිටි තම වියාණන්ගේ නිවසට යාමට තීරණය කරන ලදී. අතරමගදී හමුවූ සල්ගසින් යුතු ඉතා දකුණිකර උයනක් වන ලුම්බිනි උයනේ විවේක ගැනීමට අදහස් කලාය. ඉන්පසු උතුම්බු සල්ගස වුලට පැමිණ එහි මලින් පිරි සල් අත්තක් අල්ලා ගැනීමට

සිද්ධාර්ථක කුමරුගේ උපත

අදහස් කරනවත් සමඟම, මලින් පිරි සල් අත්තක් එතුමියගේ අතලඟට නැමී පහත්විය. නැමුණු සල් අත්ත දිගුකල අතින් අල්ලාගන්නවාත් සමඟම කිසිම අපවිත්‍රතාවයකින් හෝ විලිරුදාවකින් තොරව ඇය පුතෙකු වැදුවාය.

බෞද්ධ භෞමිකර්ම , චිත්‍රපටය, විග්‍රහලාප සහ තානාපිටිකාණ පිල්පට

උපත ලැබූ ජරාතය හා සිද්ධාර්ථ කුමරුගේ පියවර හත

6 කුමරුන් තැබූ පියවර හත

කිසිවකුගේ උදව්වකින් තොරව මහාමායාදේවී බිසව දරුවකු පුසුන කළාය. උපත සිදුවීමත් සමඟම කිසිවකුගේ ආධාර උපකාරයකින් තොරව සෑම දීසාවකටම පියවර හත බැගින් ගමන් කරන ලදී. අපිය නමින් සෑම පියවරක් පාසාම පොලවෙන් තෙරම් මලක් පැන නැගිණි. පළමුව නැගෙනහිර දෙස බලා ඔහු ප්‍රකාශ කළේ, 'මුළු ලෝකයටම මම ප්‍රධානියා වෙමි. මින්පසු මම නැවත නූපදිමි.'

පියවර හත කරක් අයුරකින්

7 හඳහන

ඉතාමත් ප්‍රීතියෙන් සහ සතුටු සිතින් මහාමායා දේවිය පුතනුවන් සමඟ කපිලවස්තු පුරයට පෙරලා පැමිණියාය. කුඩා දරුවාගේ අනාගතය ගැන අනාවැකි ප්‍රකාශකිරීම සඳහා නැවත වරක් මාලිගාවේදී රිසි අසිත කැඳවන ලදී. රිසි හඳුනන සුදානම්කර එය රාජකීය දෙපලට පැහැදිලිකර දෙන ලදී. අනාවැකි ප්‍රකාශකරමින් ඔහු කියා සිටියේ, දරුවා බුදුවරයෙකු හෝ ඔහුගේ ශාරීරික උරුම (ඇති බැම්මෙක අතරේ කැරකී සිටි බබලන කෙස්ගහ) හා උග්නිභා

(ඉදිරියට නෙරා ඇති හිස) නිසා මුළු විශ්වයටම අධිපති අධිරාජයෙකු වනු ඇති බවයි. අනාවැකියට අරුත් කිහිපයක් ඇති නිසා රාජකීය

දෙපල එකරම් සතුටුදුයේ නැත්තේ රජතුමාට අවශ්‍ය වූයේ ඔහුගේ පුතනුවන් රණ - ගුරුයෙකු වී ඔහුගේ ඇවැරුමෙන් පදවී ප්‍රාථම වනු දැකීමයි.

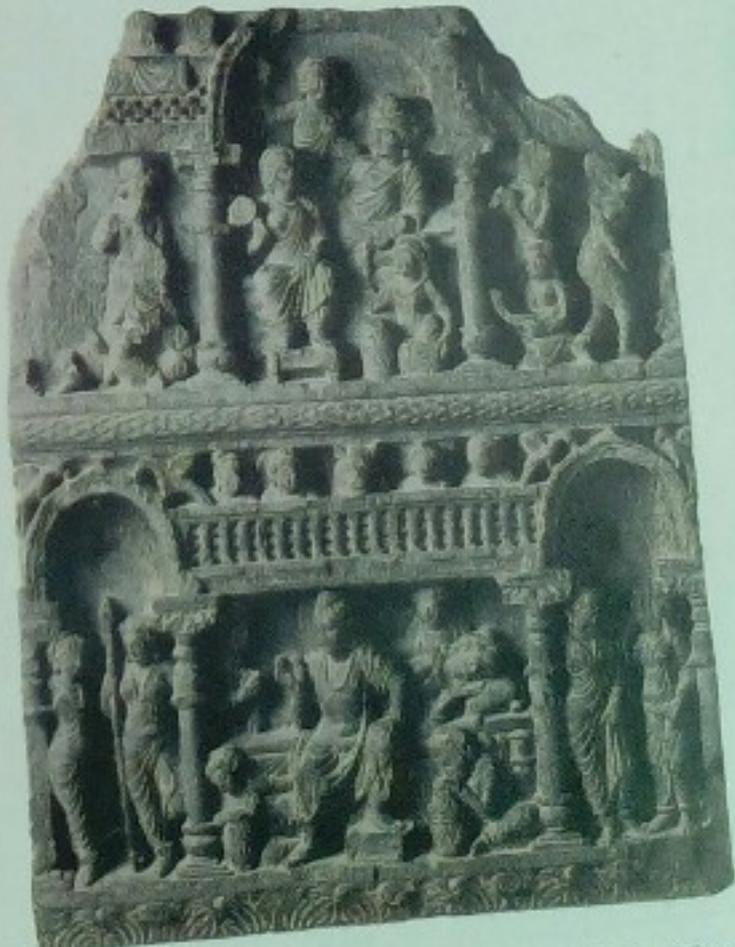
ලක්ෂ්‍ය

8 සිද්ධාර්ථ හා යසෝදරාගේ විවාහ මංගලය

සිද්ධාර්ථ හා කුමාරී යසෝදරාගේ විවාහ මංගලය ප්‍රාදේශීය වාරික ක්‍රමය අනුව සිදුකරන ලදී. රාජකීය දෙමව්පියන් සහ අනෙකුත් අය පිරිවරාගෙන රජතුමා මනාලියගේ නිවසට ගොස් පූජකීය ගිණිමැලය වටා නියමිත වට ප්‍රමාණය යාමෙන් පසු විවාහ බන්ධනයට ඇතුළත් විය.

9 රජමාලිගාවේ චිත්‍රය

සුද්ධෝදන රජු ඔහුගේ පුතාගේ අසාමාන්‍ය පළපුරුදු ගැන කලකිරීමට පත්විය. තරුණ අවධියේ ලෝකික දේව ඇලුම් කරමින් හා ප්‍රීතියෙන් සිටිනවා වෙනුවට කල්පනා කරමින් කනිට වාසය කිරීම මෙම කුමරු කැමැති විය. සිද්ධාර්ථ ගැන විසි අසිත වීසින් පෙන්වා දී ඇති පරිදි ඔහු ලෝකයටම අධිපති පාලකයෙකු හෝ පුදු කෙනෙකු වන බවට අනතුරු අගවා ඇති නිසා තැනි ගැහුණු ජවනාවයෙන් රජතුමා පසුවිය. එමනිසා ඉන්ද්‍රයන් පිනවීමට කැමැතිවන පරිදි, තරුණ, ලක්ෂණ සිංදු කියන ලද්දියන් නිතරම ඔහුවට සිටීමට සලස්වන ලදී. යසෝධරා සමඟ විවාහවීමෙන් පසු එක් එක් කාලයට ගැලපෙන පරිදි මාලිගා තුනක් වෙන්කර දෙන ලදී. වටකුරු ඇස් බැම් හා තෙත් කොනින් බලන දිග ඇස් ඇති මිහිරි සිනහවෙන් පුත් මිහිරි හඬින් හා මනහර ධූමිත් පුත් ගී ගයන තරුණ ලඳුන් ඔහුවට එක්රොක් වීමට සලස්වන ලදී.

රජමාලිගා චිත්‍රය

මොදව ගන්ධාරය ඉතිහාසය, විශ්වකෝෂය සහ ගෘහස්ථමාණ ශිල්පය

10 සිද්ධාර්ථගේ ප්‍රථම භාවනාව

සුද්ධෝදන රජතුමා වරක් සිද්ධාර්ථ කුමරු සි සාන තරඟයක් නැරඹීමට රැගෙන යන ලදී. අඩ නිරුවතින් සිටි තරඟකාර සිඟාන්තෝ තරඟය දිනවීම සඳහා ඉක්මනින් දිවවීමට ගොනුන්ට පහර දෙන්නට විය. හිරු රැස් නදින් පායන විට සි සාන්තෝ හා ගොනුන් දහඩිය වැඳීමට පටන්ගත්තේ ඒ අතරතුරේ පොලවෙන් කුහුඹියන් හා අහසින් කුරුල් රංචු බීමට පාත් විය. පහරදීම නිසා සතුන්ගේ කරවල් වලින් ලේ ගලමින් සිටීමත්, මධ්‍යන්තයේ හිරු රැස් මැද වෙහෙසට පත් ගොවීන් හා කුරුල්ලන් විසින් ශීල දමන ලද කෘතීන්ද දැකීමෙන් සිද්ධාර්ථ කුමාරයාගේ හෘදය ගෝචයට පත්විය. මෙම ස්ථානයෙන් ඉවත් වී විවේක ගැනීමට අදහස් කරන ලදී. ඔහු මෙම ස්ථානයෙන් විවේකී ස්ථානයකට ගොස් ජම්බු ගසක් යටට වී භාවනා කිරීමට පටන් ගත්තේය. රජතුමා ඔහුගේ පුතු නොමැතිවූ හෙයින් ඔහු සෙවීමට ඇමතිවරුන් පිටත්කර යවන ලදී. ඔහු භාවනායෝගීව සිටින බව ඔවුන් දුටු අතර, බැසයන හිරුගේ රැස් දහර වලක්වමින් ඔහුට සෙවන සපයන ගස ඔවුන්ට දකුණත නැති විය. මෙය ඇසීමෙන් පසු රජතුමා එම ස්ථානයට වහා පැමිණීමෙන් පසු දුටුවේ, ජම්බුගසේ ස්ථිර සෙවන යට කුමාරයා භාවනානුයෝගීව සිටින බවයි. ඔහු කුමාරයාගේ දෙතා ඉදිරිපිට වැද වැටුණි.

සිද්ධාර්ථගේ ප්‍රථම භාවනාව

11 ගිහිගේ භැරසාම

ප්‍රීතිමත් අවස්ථාවකට පසුව යසෝදරා තද නින්දේ පසුවූ අතර සිංදු කියමින් නැටුම් රඟපාමින් සිටි ගැහැනු ළමුන් නොයෙකුත් විකාර ස්වරූපයෙන් නිදා සිටිය. සැපවත් ජීවිතයක් ගතකරමින් සිටි සිද්ධාර්ථ කුමරු තමා සිටි අසුනින් නැගිට මාලිගාව හැර සත්‍ය සෙවීම සඳහා පිටත්විය.

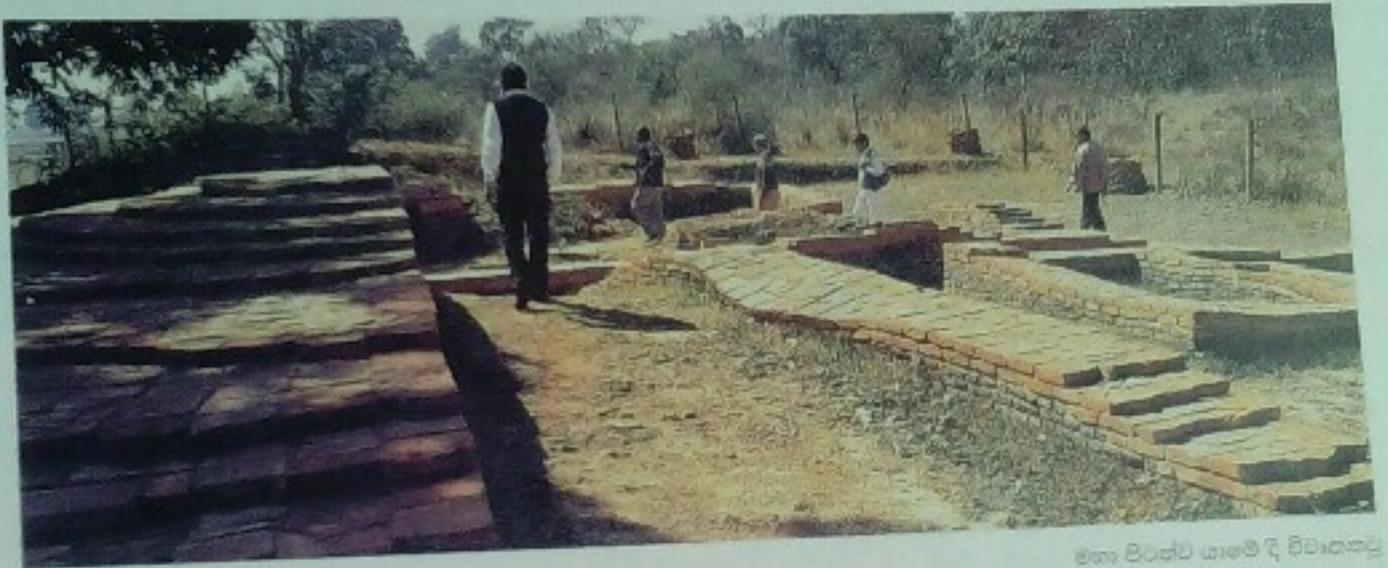
12 මහා අභිනිෂක්‍රමණය

ඔහු ඔහුගේ අස්ගොව්වා වන ජන්ත නින්දෙන් ඇහැරවා, ජවසම්පන්න පාද ඇති කන්ථක නම් අශ්වයා රැගෙන එන ලෙස දන්වූයේ අමරණියත්වය සොයා අද යාමට අදහස් කරන බවයි. යකෂයින් එවිට ඔවුන්ගේ ගරීර නවා අත්වල ඇහිලි තුඩු වලින් කන්ථකගේ කුර වලින් ඔසවන ලදී. අලින්ටවත් ඇරිය නොහැකි ඉහා ශක්තිමත් නගරයේ හේට්ටු කිසිම ගබ්දයක් නොනඟා, ඉබේම විවෘත විය. ඒ අයුරින් කුමාරයා නගරයෙන් පිටත්විය.

මහා පිරිසට යාම

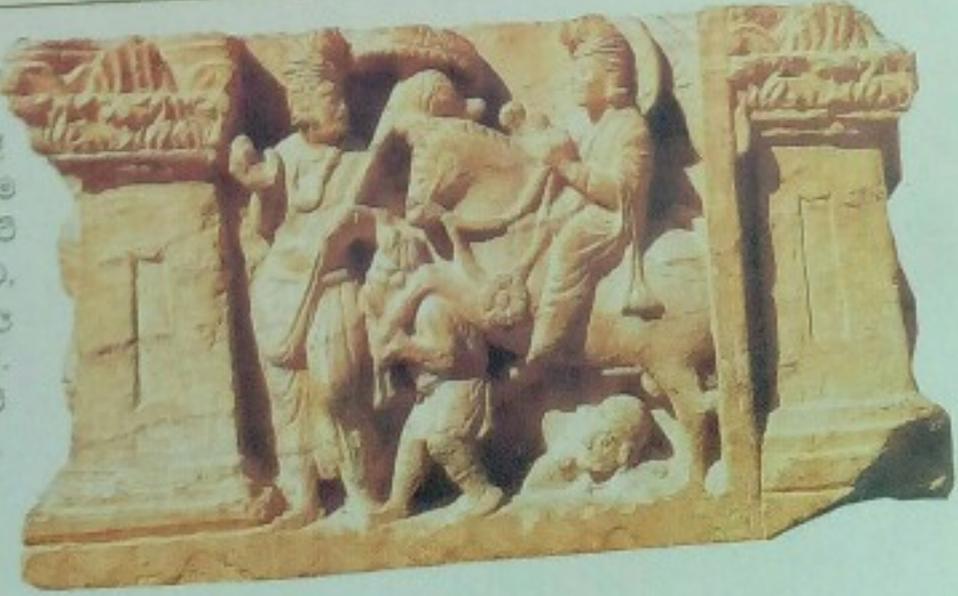
මහාගි නිෂ්ක්‍රමණයේ අතර මහදී මාරයේ නපුරු ආත්මය ඉදිරියෙහි මහාගිනිෂ්ක්‍රමණය අත්හටින්ගේ නම්, මුළු ලෝකයේම බලය සිද්ධාර්ථ වෙත ලබාදෙන බවක් හිඟිගෙය අත්හැරයාම නවත්වන ලෙසත් දැන්විය. නමුත් බෝධිසත්ව මෙම ඉල්ලීම ප්‍රතික්‍ෂේප කළේය.

මහා පිරිසට යාමේ දී විවෘතවූ සම්මන්ත්‍රණයේ පිටිසුම

13 ජනතට හා කන්ථකට ශ්‍රම පැතීම

රජමාලිකාව රාජකීය නගරයෙන් වෙන්වූ පසු සිද්ධාර්ථ තොයෙකුත් අන්ත්‍රිකයින්ගේ රටවල් පසුකරන ලදී. දිවාකාලය එළඹෙත්ම කන්ථක අසුපිටින් බැස පැමිණ සිටි දෙව්වරුන්, නාග, යක්ෂ, ගාන්ධ, අසුර, රොඩ, තින්තර ආදී විශාල පිරිසකගෙන් සමුහන්නා ලදී. දෙව්වරුන් පිටත්වූ පසු පාලද සිටි ආහරණ හා කන්ථක නම් අශ්වයා, අසරු ජන්තට භාරදී සැපවත් ජීවිතයක සියළු අංගයන්ගෙන් නිදහස් විමට තීරණය කරන ලදී.

බෞද්ධ ගන්ධාර්වය : ඉතිහාසය, විශ්වකෝෂය සහ පැරණිකෘති සම්ප්‍රදාය

14 ඉහමළුරැහි සමග ප්‍රථම හමුවීම

බුද්ධත්වය ලබාගැනීමේදී, සිද්ධාර්ථ, යම් යම් ගැටලුවලට මුහුණ පාන්නට සිදුවිය. එම නිසා මුත්මයින්ගෙන් උපදෙස් ලබා ගැනීමට ඔහු කල්පනා කළේය. උළුම් අය මුත ගැසී සාකච්ඡා කලත් සැහීමකට පත්නොවුණි. දෙවෙනි අය සමඟ සාකච්ඡා කලත් ප්‍රශ්නය නිරාකරණය කිරීමට නොහැකි විය. ප්‍රශ්නය නිරාකරණය කර ගැනීමට ඇති හොඳම මාර්ගය නම් කිසිවකු සමඟ සාකච්ඡා නොකර නමාම එය විසඳාගත යුතු බවයි.

15 මොක්කය ලබා ගැනීම සඳහා උපවාසය

සාමාන්‍ය මිනිසකුට කල නොහැකි, නිරාභාව සිටීමේ උපවාස ක්‍රියාවන්ටල සිද්ධාර්ථ නිරත විය. නම සහ ඇට පමණක් ඉතුරුවන සේ හයමාසයක් පුරා නම ගර්භ කාස හාවයට පත්වන තුරු ඔහු උපවාසයේ යෙදී සිටියේය. එතරම් අමාරු ක්‍රියා මාර්ගයක් ඉතා ආර්ථකට ගෙනගියත් බුද්ධත්වය ලබාගැනීම සඳහා ඉන් කිසිම ප්‍රතිඵලයක් අත්නොවීය. ඔහු කල්පනා කලා, බඩගින්නෙන් හිදිමින්, පිපාසයෙන් පෙළෙමින්, ගර්භ කාස බවට පත්කරමින්, හොඳ මතසත් ලබාගැනීම අසීරු බව.

හොඳ මතසත් පතා සිද්ධාර්ථ උපවාසයේ යෙදීම

16 පෙළඹවීම හා මාර ප්‍රහාරය

ඒ අතරතුරේදී මාර කල්පනා කලා සිද්ධාර්ථ උතුම් ඥානය ලබාගෙන, ඒ මගින් අනෙකුත් අය නිරයෙන් ගලවා ගතහොත් ඔහුගේ බලය අසීමිත ලෙස පහත වැටෙන බව, එම නිසා සිද්ධාර්ථ මෙම මාර්ගය පහදාගැනීමෙන් වැලැක්වීමට සියලු උත්සාහයන් යොදනු ලැබීය. පළමුව ඔහු බලය හා විනෝදය සඳහා චරයෙහි බැඳීමට පොරොන්දු දීමට උත්සාහ කලා. මේ සඳහා තමාගේ දූ චරුන් කුමාරයා ඉදිරියේ රභපෑමට නියෝග කලා. තෙසේ වෙනත් බෝධිසත්ව මේ කිසිම පෙළඹවීමකටවත්, ප්‍රතිචාරයක් නුදුන් නිසා මාර බොහෝ කේන්තියෙන් පසුවුවා. මාර ඔහුගේ කණ්ඩායමක් සමඟ සිද්ධාර්ථ ඉදිරියේ නොයෙකුත් ආවේශ වලින් පොලු, මුතුරු, කඩු, කිණිසි, අනෑතිට් උරු, මාර, අශ්ව, මූරු හා ඔටු මුහුණ වලින් සෑදී අනාගත මුදුන් භය කිරීම සඳහා එතුමා වටකරන ලදී. ගාකෂමුනි ඒ කිසිවක් ගනන් ගත්තේ නැත. මාර එවිට බොහෝ දුකට හා අපේක්ෂාවට පත්විය.

මාර ප්‍රහාරය

බොද්ධ ගන්ධාරියා, ඉන්දියාව, විශුලොච්ච සහ ගානතිර්මාණ, ලෝකය

17 මහා අවබෝධය

බෝධිසත්ව ඵලිව නිදා සිටින සර්පයකුගේ දරණගහා සිටින අයුරින් සේලවිය නොහැකි ආකාරයෙන් පාද තරස් කොට සිත්තුවේ අවයව පිහිටුවා 'මාගේ කාර්යය සම්පූර්ණ වනතුරු මෙම ඉරියව්වෙන් නැගී නොසිටිමි' කියමින් අධිජයාන කර ගත්හ. සිව්වන දිනයේ හිමිදිරිය වනවිට සියල්ල නිසල බවකින් පසුදුනි. ඔහු සර්පඥාතාග් කුවණ හිමිකරගෙන සිටියේය. එතුමා සියල්ල දන් කුවණ හිමිකරගන්නා විට වසින් පානය කල සක්‍රියකය් මිහිතලය සෙලවෙන්නට විය. සතර දිග්භාගයෙන්ම මහා ජන ගංගාවක් පැමිණී අතර තර්ජයේ විකාල බෙර දෝංකාරය දෙන්නට වීණි. භාරීරික අපහසුතාවන් ගැන නොබලා, ඇසිවිය නොහෙලා සිටිත් පමණක් සියල්ල බලමින් ඔහු ඒ අයුරින් සිටියේය.

18 පළමු ධර්ම දේශනය

මහා අවබෝධයට පත්වීමෙන් පසු බුදුන් තපස් බවින් මිදුනු අවස්ථාවේ ස්වාමියා අතහැර හිය මුට්ටු උද්‍යානයේ සිටින පස්වග මහණුන්ට ධර්මය දේශනා කිරීමට කීරණය කළේය. ඒ අනුව ඔහු මුට්ටු උද්‍යානයට ගොස් පළමුවන ධර්ම දේශනාව පවත්වන ලදී. බුද්ධත්වයට පැමිණීමෙන් පසු දේශනා කරන ලද පළමුවන ධර්මදේශනාව බෞද්ධ ඉතිහාසයේ වැදගත් තැනක් ගනී. සංස්කෘත භාෂාවෙන් එය 'ධර්මවක්‍ර පවත්වන' යන නමින් සඳහන් කර ඇත. එයින් අදහස් කරන්නේ නීතිය නැමති වක්‍රය ක්‍රියාත්මක කිරීමයි. ආරම්භයේදී බුදුරදුන්ගේ පිළිමය එලිදැක්වීමට පෙර එම ස්ථානය පිළිබිඹු කළේ රෝදයකිනි. කෙසේ වෙතත් ගන්ධාරයේ මෙය පෙන්වා ඇත්තේ මුදුරදුන් වාඩිවී දහම් දෙසන ආකාරයෙනි. සමහර බිතු සිතියම්වල මෙය පෙන්වා ඇත්තේ රෝදයක් කරකවන ආකාරයෙනි.

පළමු ධර්ම දේශනය

බුදුරදුන් සහිතව සතු කුරුම වැඩිම

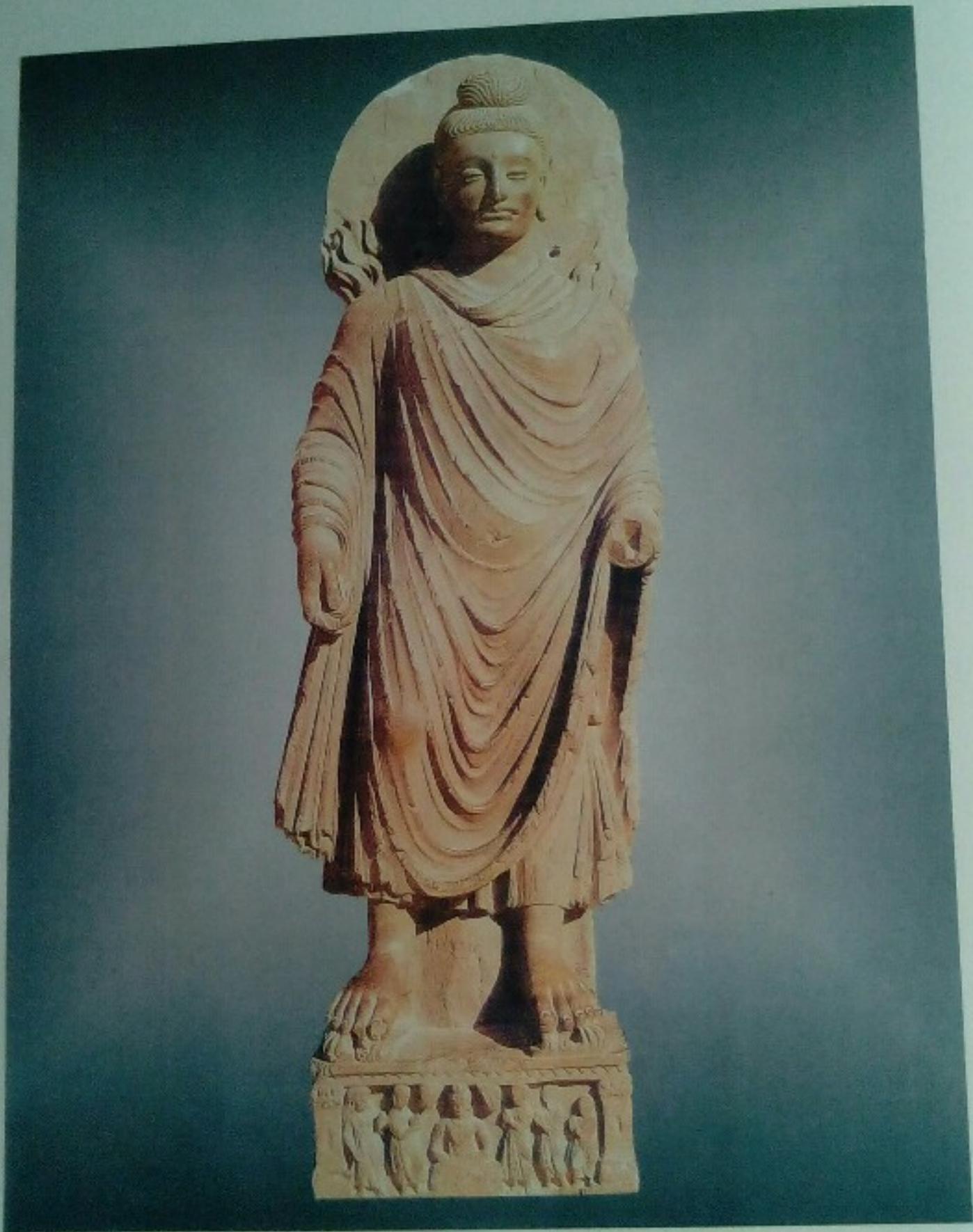
19 සරස්වතියෙහි ප්‍රාතිභාර්‍යය

සරස්වතියෙහිදී විශේෂයෙන් ගොඩනඟන ලද වේදිකාවක ප්‍රසන්නච්ඡේද රජු ඉදිරියේ රාජ්‍යාභිෂේකයේ මිත්‍රායාභිෂේකයේ සතුරුවරුන් හය දෙනෙකු හැරවීම සඳහා බුදුරදුන් විසින් පිහිටි පිහිටි ආස්චර්‍යය ජනක බලය ප්‍රදර්ශනය කරන ලදී. ආස්චර්‍යය ජනක බලයක් තිබූ පිහිටි විසින් බුදුරදුන්ට අභියෝග කරන ලදී. බොදධ භූත්ව වලට අනුව බුදුරදුන් ජනකයාගේ උඩ සහ පහත කොටස් වලින් වරින්වර ගිණිදල් සහ ජලපතරවල් නිකුත් කරමින් අහසට පාවන ලදී. ඒ අතරම නොයෙකුත් දිසාවන්ට අහසේ පාවෙන නොයෙකුත් ස්වරූප වලට වෙනස්වන අසුරුදු, බුදුන් බණ්ඩේගනා කරන අතර වාරයේ ඒවා දිව්‍යලෝකයට යන ආකාරයද පෙන්වන ලදී. තවත් නාග රජවරුන් දෙදෙනෙකු වන නන්ද හා උපතන්ද ඉදිරියේ ඉතා ලස්සන නෙළුම් මලක් මවා පෙන්වන ලදී. බුදුරදුන් එම මල මග හිඳගෙන ධර්මය දේශනා කරන ලදී. සාස්තෘතයේ මෙම ඉරියව්ව ධර්මවක්‍ර මුද්‍රාව නමින් හැඳින්වේ.

සරස්වතියෙහි ප්‍රාතිභාර්‍යය

බොදධ ගන්ධාරය : ඉන්දියාව, විශුච්චිය සහ ගාන්ධාරයේ මල්පොළ

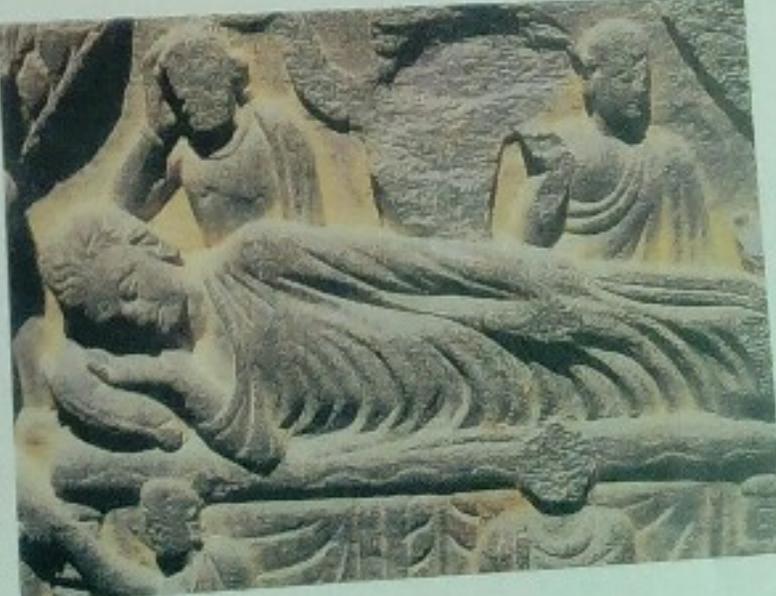
සරස්වතියෙහි ප්‍රාතිහාර්යය

මිරිහිවන් පෑම

20 මුදුන්ගේ අභාවය

මිනිසුන්ට ධර්මය දේශනා කිරීම සඳහා අනුගාමිකයින් හා ශ්‍රවණයින්ගේ ප්‍රධානියා වන ආනන්ද සමඟ ගමන් කරන අතර ඔහු අපතිප වූ හෙයින් දිනෙන් දින දුර්වල තත්ත්වයට පත්වුණි. හිරන්තාවතී ගඟ තරණය කිරීමෙන් පසු කුමිනගර හි කුමිනාර නැම්මට පැමිණියේය. මෙය දැනට ඇත්තේ ඉන්දියාවේ උත්තර ප්‍රදේශයේ ප්‍රාන්තයේයි. සල්ගස් පිහිටි භූමියට ඔහු පැමිණීමට ආනන්දගෙන් ඔහු ඉල්ලා සිටියේ ඉතා මහත්සි තිසා වැනිරගැනීම සඳහා වේදිකාවක් සුදානම් කරන ලෙසයි. ඉන්පසු ඔහු පළමු වැනි ධ්‍යානයටත් ඊතැනින් ඉදිරියට සදාකාලික වන හතරවන ධ්‍යානයටත් පැමිණි පසු උතුම් වූ හෙතෙම මියපරලොව යන ලදී. සංස්කෘතික භාෂාවෙන් මෙය මහාපරිනිර්වාන වශයෙන් සඳහන්වේ.

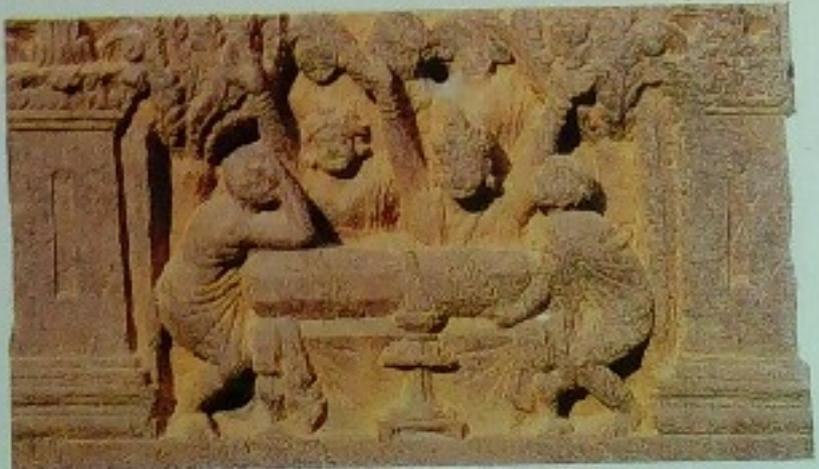
මූලාශ්‍රය : ඉතිහාසය, විග්‍රහලොව සහ ගෞරවනාණි, ගිලපා

බුදුන්ගේ ආදාහනය

21) බුදුන්ගේ ආදාහනය

බුදුන්ගේ කැමැත්ත අනුව ශරීරය පිළිබඳ අවසන් කටයුතු ප්‍රදේශ වාසීන්ට භාරවිය. ඒ අනුව මල්ල ප්‍රධානීන් විසින් අවසන් කටයුතු සුදානම් කරන ලදී. ඔහුගේ ශරීරය සුවඳ දර සඳයක තබා මල්ල ප්‍රධානීන් සතර දෙනා සෑයට ගිණිදල් විමට උත්සාහ කලත් එය අසාර්ථකවිය. ඉන්පසු මහා කාශ්‍යප පෑමිණ බුදුන්ගේ දෙපාමුල වැටී සෑය වටා තුන්වරක් ගමන් කර නමස්කාර කරන ලදී. පෑමිණ සිටි සියලුම හිතසුන් එය අනුගමනය කල පසු සෑයට ඉබේම ගිණිගන්නා ලදී. ශරීරය සම්පූර්ණයෙන්ම ගින්නෙන් දුටුතු පසු අහසින් ජලධාරා පොලවට පෑමිණ පොලවෙන් උඩට විත් ගින්න නිවා දමන ලදී. මල්ල ප්‍රධානීන්ද සුවඳ විලමුන් පිරවූ භාජනවලින් එම ක්‍රියාවම කර මිනිසුන්ට ප්‍රනාමය පුදකිරීමට හැකිවන පරිදි ඉතුරු වූ හස්ති මන්ත්‍රන සහා ශාලාවේ දින තුනක් තබන ලදී.

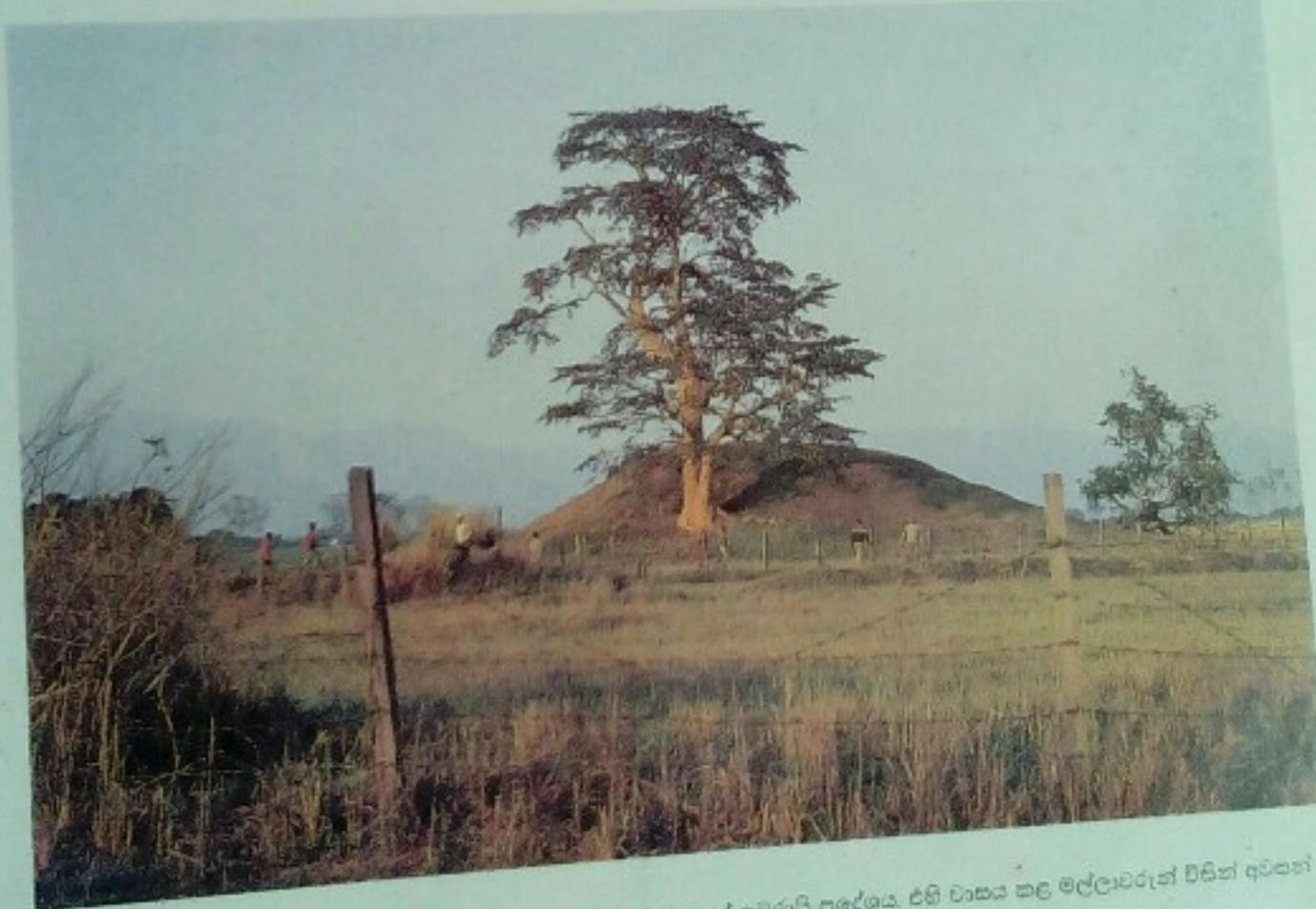
බුදුන්ගේ දේහය

22 බුදුන්ගේ ධාතු බෙදාහැරීම

බුදුන්ගේ ආදාහනයෙන් පසු ධාතු නිදන්කිරීම සඳහා ප්‍රාන්ත හා ගෝත්‍රිකයින් කිහිපදෙනෙක් එම ධාතු අවශ්‍ය බව ප්‍රකාශ කරන ලදී. මෙම ඉල්ලීම් කල අය අතර, කුෂිනාරාචෙහි මල්ලවයින් එවකට ධාතූන් සන්තකව තිබුණේ ඔවුන් අත හෙයින්, ඔවුන්ගේ අසල්වැසියන් වන චෛයියාලේ ලිච්චි වරුන් කපිලවස්තු වල ශාකා වරුන් අල්ලකප්පවල බුලිස් වරුන් හා පාචාවල මල්ලා වරුන්ද වේ. කුෂිනාරාහි මල්ලා වරුන් එම ධාතු කමත් සතුව තබාගන්නා බවට තදින්ම සිටි නිසා අනෙක් පියරදෙනාම එකතුව ඔවුන්ට විරුද්ධව නැගී සිටීමට ධාතු ලබාගැනීමට තීරණය කරන ලදී. කෙසේ වෙතත් චෛයියා තමාගේ අයගේ මැදිහත්වීම නිසා එම ධාතු සමාන කොටස් අටකට බෙදා ඉල්ලුම්කරුවන් අතරේ සමානව බෙදා හැරීමට තීරණය විය. බෙදාහැරීමෙන් පසු නිදන්කරන ස්ථාන වලට ධාතු රැගෙන යන ලදී.

බුදුන්ගේ ධාතු බෙදා හැරීම

බුදුන්ගේ අවසන් කටයුතු සිදු වූ යැයි විශ්වාසය කෙරෙන තේපාලයේ වෙරායි ප්‍රදේශය. එහි වාසය කල මල්ලාවරුන් විසින් අවසන් කටයුතු සිදුකර ඇත.

බෞද්ධ ගන්ධාර්ය : ඉතිහාසය, විග්‍රහලාභ පත සංස්කරණයේ නිල්පටය

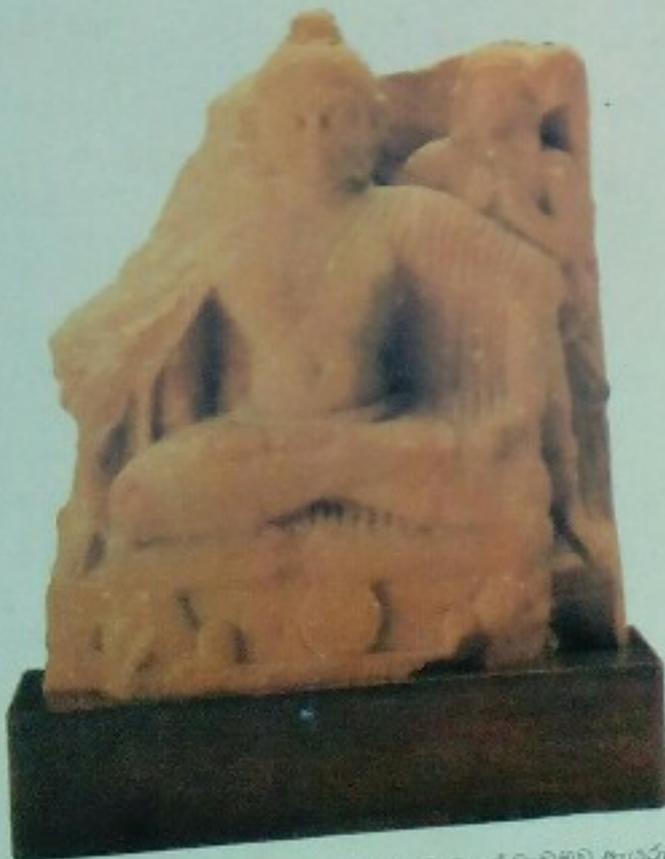

අනුරාධපුරයේ පැවති පුද්ගල දේවතා කිරීම

ගන්ධාර චිත්‍ර කලාව

ගන්ධාරයේත් බුදුන් වැඩමවූ රූක

මධුරාවේ බුදුන් වැඩමවූ ඇඹුරු

කි : පු : 1 වෙනි ශත වර්ෂයේ සිට කි : ව : 7 වන ශතවර්ෂය දක්වා විශේෂයෙන් ගන්ධාර ප්‍රදේශයේ දියුණුව ඇසින් නැරඹිය හැකි බොද්ධ චිත්‍ර වශයෙන් ශාන්තිර්මාණ ශිල්පය කැටයම් ශිල්පය හා චිත්‍ර ශිල්පය දැන් පැමිණෙන තෙක් ගන්ධාර සිතුවම් කලාව වශයෙන් ප්‍රසිද්ධව ඇත. කුෂාන් පෙලපත යටතේද මෙම කලා ක්‍රමය විශාල වශයෙන් දියුණුවට පත්වූ බව පෙනේ. කුෂාන් චිත්‍ර කලාව සමකාලීන වන අතර මතුර්හි (දැනට ඉන්දියාවේ භාරව) එම චිත්‍රකලාව ප්‍රචලිතව පැවති බව පෙනේ. එහි ආරම්භය හා දියුණුව මුල් ඉන්දියානු මධුරා සුන්ඛ හා අන්ධාර චිත්‍රකලාවට පසු එහි ඇතිවූ බව පෙනේ. කෙසේ වුවත් එය දේශීය වාචිත්‍රයක් ඉදිරියට ගෙනයාම් වශයෙන් නොසලකන ලදී.

ගන්ධාරයේ භූගෝලීය පිහිටීම බවහිර හා කුෂාන් පාලකයින්ට අනුව, ශෛලීය දියුණු කිරීමට ඇතිවූවක් මිස ඉන්දියානු වාචිත්‍රානුකූල බිහිවීම් වලට පටහැනි වූවකි. සමහර අංශ වලින් බවහිරට හැකිවන බව පෙනේ.

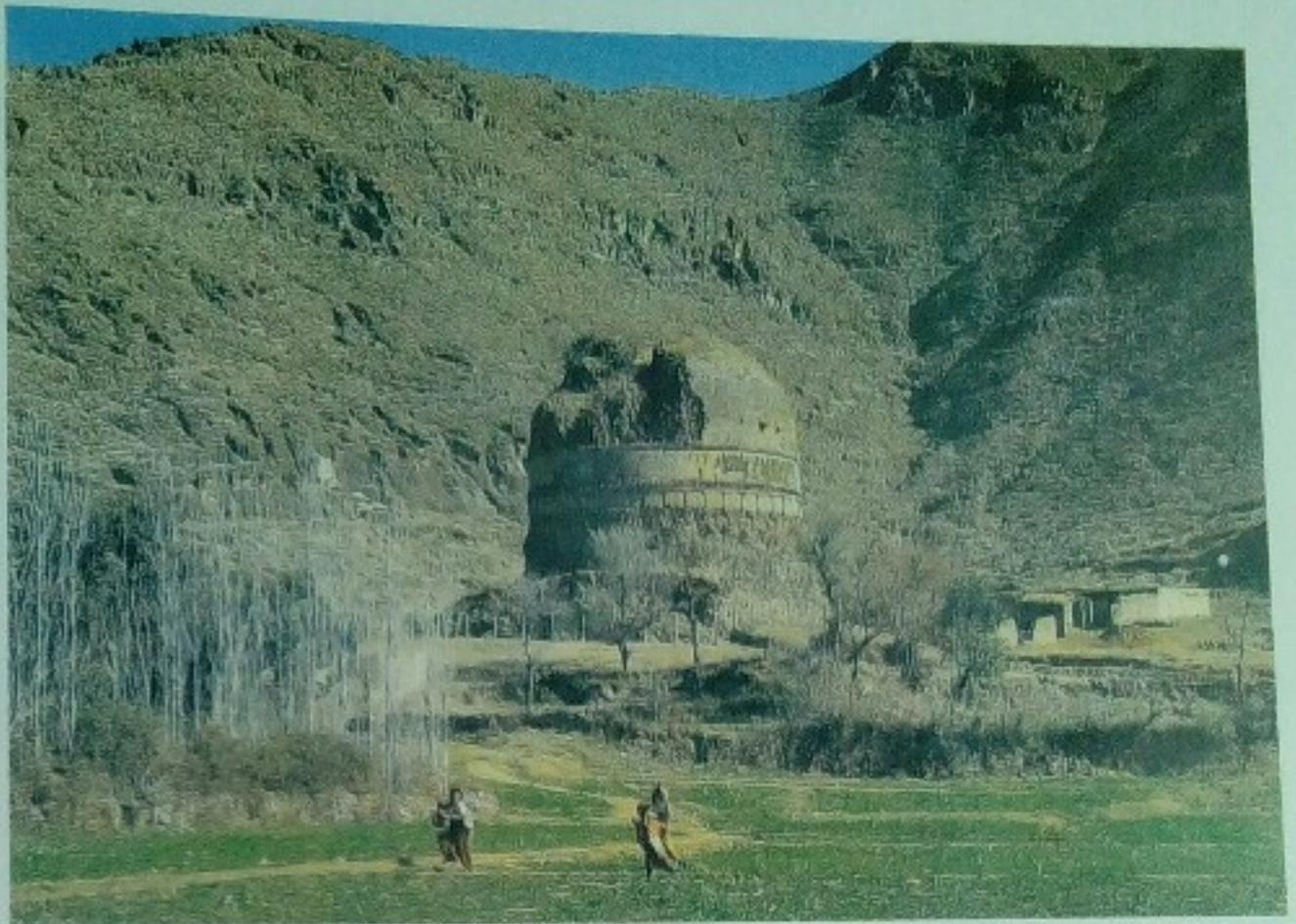
බොද්ධ ගන්ධාරය : අත්තාසය, චිත්‍රකලාව සහ ශාන්තිර්මාණ ශිල්පය

බුදුන්ගේ ජීවිත කතාව දැක්වීම

කෙසේ වෙතත් විෂය මාලාව නැත බැලීමේදී එය ජාතික ගුරු කුලයන්හි පෞරානික කලා ශිල්ප නාක්‍ෂණය නැවත කිහිපීමකි දකුණු ආසියානු කැටයම් ශිල්පය තරමක් දුරට අවට ප්‍රදේශවල කරගෙන යන ලදී. ගන්ධාර අනුකරණයේ සඳහා හා අනෙකුත් පුජනීය ගොඩනැගිලි ඉදිකිරීම සඳහා වේ.

වර්තමාන කාලයේ ඉන්දියාවේ සාන්චි හා චතුර් වල ඇති ගොඩනැගිලිවල ඉදිරිපස ඇති වාම බව මෙයින් විදහාපායි. ගන්ධාර කලාකරුවෝ බෞද්ධ චරිතය නිර්මාණය කිරීමේදී බෞද්ධ කලාව බුදුන්ගේ චරිතාපදාන දර්ශන සඳහා යෙදීමෙන් විශාල පරිත්‍යාගයක් කර ඇත.

ගිංගාධාර කඳුවැටියේ පිහිටි ස්තූපය

කලායතනයෙන් කරණ ලද නිශ්පාදන බොහෝ වේ. ගිණිය නොහැකි සංඛ්‍යාවක් පිලිම, ඉන් වෙහෙමියක් බුදුන්ගේ හා බෝධිසත්ව වරුන්ගේය. තවදුරටත් බුදුන්ගේ ජීවිතය පිළිබඳ දර්ශන හා පුරාවෘත්ත පිළිබඳ ඒවා හමුවී ඇත. කැටයම් සඳහා යොදාගන්නා ලද ද්‍රව්‍ය අර්පාට නිල් හෝ කොළපාට ගල්පතුරුවේ පසුකාලයේ දී ඒවා බදාම විය.

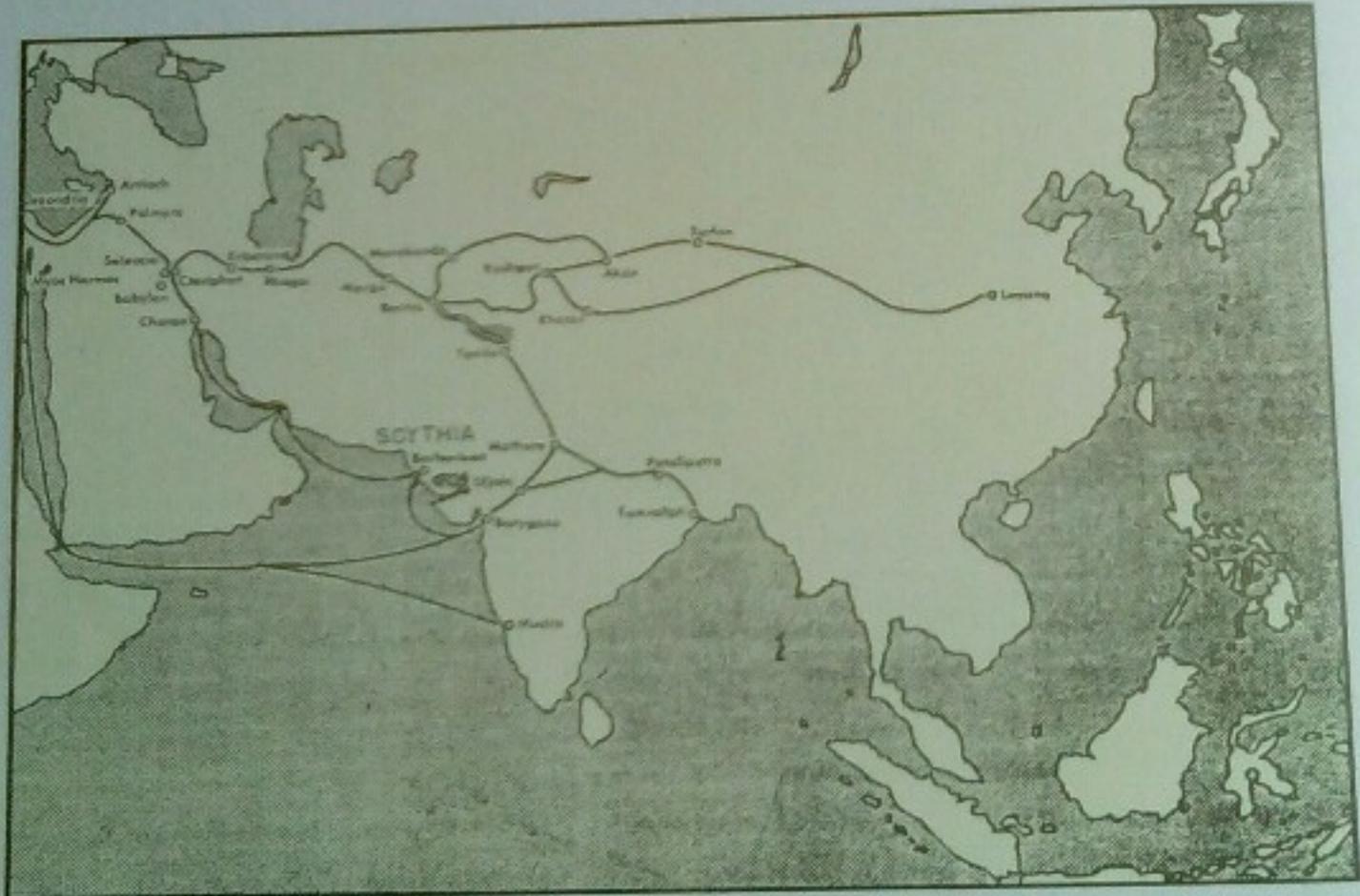
ගන්ධාර ස්තූප ඒවායේ ඇති විසිතුරු බව නිසා එහි විෂේෂත්වයක් පෙනේ. ගරඳි සවරූපයක් නොමැතිව එම සිහිවටනයේ බඳට විසිතුරු බවක් ආරූඪකර ඇත.

දකුණු ආසියානු භූමියේ හෝ බටහිර අදහස්වල සංකල්පයක් හෝ ගන්ධාරයේ කිසි දිනෙක නොවීය. රෝලන්ඩ්ට අනුව ඉන්දියන් හා ගන්ධාර කලාව වෙනත් අංශවල වෙනම මාර්ගයක ඉදිරියට ගොස් ඇත. ඉන්දියානු බෞද්ධාගමේ ගුප්ත හා විශ්වාස කිරීමේ ලක්ෂණය නිසාත්, බටහිර කලාවේ මානුෂ්‍ය ශ්‍රේෂ්ඨ කුසුල්ල කමින් ආනයනය කරණ ලද මේ ක්‍රම අනාවයට යාමත් සමග ගුප්ත කාලයේ නියම ඉන්දියානු අදහස් ඉස්මතු වීමට හේතුවිය.

ක්‍රමයෙන් වරුන් එම භූමියට ආගන්තුකයින්වූ නිසා ඔවුන් විදේශීය කලා ක්‍රම උපයෝගී කරගන්නට යෙදුනි. එ අනුව ඔවුන් හින්දුවරුන් වශයෙන් ගිණිය නොහැක. ඔවුන්ගේ එවැනි භූමිවලදී ඔවුන් බෞද්ධාගම වැළඳගත් අතර විදේශීය වාරිත්‍ර ක්‍රම දකුණු ආසියානු උප මහාද්වීපයේ ජ්‍යාමිපතාය පවත්වාගෙන යාම සඳහා පුරුදු පුහුණු කරණලදී.

කුමාර් අධිරාජ්‍යය වන කණිෂ්කගේ සහ ඔහුගෙන් පැවත එන්නන්ගේ රජයේ අනුමත කලාව වශයෙන් ගන්ධාර විකූ කලාව පැවැති බව කීම වඩාත් උචිත වන්නේ ක්‍රි : ව : 5 වන ශතවර්ෂයේදී ගුප්ත විකූ කලාව එහි බව පැතිරුණු හෙයිනි.

සමහර උගතුන් සිතන්නේ ගන්ධාර ක්‍රමයේ උපත ශ්‍රීක් රෝමන් ආභාෂය නිසා ඇතිවූවක් බවයි. ඉතා මෑත

ಇದೇ ರಾಜಧಾನಿಯ ಒಂದು ವಿವಿಧ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯು

විනය ප්‍රධාන දක්වන සොයා ගැනීම්

අදහස් වලට අනුව රෝම කලාව ඊට හේතුවූ බව කියයි.

වෙනත් අරුතක් දෙන ග්‍රීක බෞද්ධ චිත්‍රය

නොමිඟ යටතේ අර්ථයක් දෙන අතර එම කලාව සඳහාම ආදේශ කල එකකි. එය නිරිතෙහි පසුව වන්නේ සිතෙහි ඇතිවූවක් විය හැක ලාංකේශීය කොකුකාශාරයට රජුගේ පැමිණීම ගැන සහ විස්තර කරන්නේ ග්‍රීක බෞද්ධ කැටයම්කල මිනිසුන්ගේ මතකයෙන් බැහැරව බොහෝ කලක් පුවත් පිටුන්ගේ අත්වල මේවා තවමත් රැඳී ඇති බව පෙන්වීමටත් පවසන්නේ දක්ෂ ලෙස හා කුළුත ලෙස ග්‍රීසියෙන් ආයතනයක් මෙයට ආවේය කර ඇති බවයි. හන්ධාර කැටයම් ශිල්පයට ග්‍රීක වික්‍ර කලාවේ හෙලනිස්වික් හෝ හෙලනිස් ක්‍රමයට සම්බන්ධයක් නැති අතර රෝමන් කලාවට වැඩි කිරිවූ සම්බන්ධයක් ඇති බව පෙනේ. හන්ධාර කලාව රෝමන් අධිරාජ්‍යයේ නැගෙනහිර අනුකරණය වශයෙන් සවිස්තරව පෙන්වයි ඇත. විශේෂයෙන් එහි ප්‍රාදේශීය හා පසුකාලීන දැක්ම වලින් එය පැහැදිලි වේ.

හන්ධාර වික්‍රකලාව ආගමික පරිසරයක සැවිසරයි. එහි සෑම ක්‍රියාකාරකම මුද්ධාගම මුල්වේ. කුමන අධිරාජ්‍යයා වන සනිෂ්ඨව එම කලාව පිළිබඳ පණාමය හිමිවේ. හේතුව වශයෙන් ඔහු බෞද්ධ ආගමිකයෙකු වන නිසයි. නමුත් සම්පූර්ණ වශයෙන් බැහැර කල මෙය සත්‍යයක් විය නොහැක. මෙහි දියුණුව හා ආරක්ෂාව පිළිබඳ පිටුපසින් සිටි තැනැත්තා මහවිස හැකි වුවත් එහි මූලිකයා සම්බන්ධයෙන් නවදුරටත් ඉදිරියට යා යුතුවේ.

හාව සොයාගැනීම

බෞද්ධ හන්ධාරය : ඉතිහාසය, වික්‍රකලාව සහ ආගමිකයන් ශිල්පය

සකම් රූපය

හෙලන්ස්ටික් විභූ ක්‍රමය ගෘහනිර්මාණ ශිල්පය වශයෙන් හා කැටයම් ශිල්පය වශයෙන් දකුණු ඉන්දියානු ඇත මහාද්වීපයේ සතා පාතිනන් රජවෙලෙක කාලයේ හෙත ආ බවට පාසම් එයට වේ. කසිලාවේ පුනාස් නගරයේදී කරන ලද කැනීම් වලදී හමුවූ කැටයම් වල කොටස් වලින් හා ආරාමයන් බොහොමයකින් කරන ලද පරීක්ෂණ වලදී මෙම මතය තහවුරු කර ඇත. ගන්ධාර කැටයම් ශිල්පයද ඇරඹුනේ මේ අවධියේ බව සැලකිය යුතු ව ඇත.

මෙහිදී හමුවූ සමහර දේවල් විදේශීය සම්භවයක් සහිත ඒවායු බව නිවැරදිව සොයාගෙන ඇත. කසිලාවේ සිතප් නගරයෙන් ගොඩගන්න ලද එම භාණ්ඩ අතරින් හිපෝක්‍රටීස් හා දියානිසුමුමියේ ඇලෙක්සැන්ඩ්‍රස්ගේ ලෝක භාණ්ඩ. සාන්ගාත්මක ප්‍රවදනින් පුත් වැටිකිලි පෝච්චි ද වේ. ඇෆ්ගනිස්ථානයේ බෙග්‍රාම් නගරයේ කරන ලද කැනීම් වලදී සිදුක වීදුරු රෝම ලෝහ, ජලාස්ටර් ප්‍රතිමා හමුවී ඇත. සොයාගන්නා ලද මෙම ද්‍රව්‍ය වලින් පෙනීයන්නෙන් සාස්කානික හා වානිජ සබඳතා ගන්ධාර හා රෝම රටවල් සමඟ පැවැති බවයි.

ගන්ධාරයෙහි මෙවැනි දේවල් හමුවීමෙන් පැහැදිලි වන්නේ හෙලන්ස්ටික් බලපෑම් තිබූ බවයි. කෙසේ වෙතත් මුද්ධම්බුන්ගේ අදහස වී ඇත්තේ රෝම අධිරාජ්‍යයේ නැගෙනහිර පෙදෙසේ කලාකරුවන් හා ශිල්පීන් විසින් ගන්ධාරයේ වැදගත්ම කොටසේ පළමුවෙනි බුදුන්ගේ පිළිමය නිර්මාණය කළ බවයි. දකුණු ආසියා උපමහාද්වීපයට පිවිත් ගෙන්වනු ලැබූ ප්‍රභූණ කලාකරුවන්ගෙන් සහ ඔවුන්ගේ ප්‍රාදේශීය සිසුන් විසින් ගන්ධාර කලායතනය ආරම්භ කළ බව පෙනේ. මනුෂ්‍ය ස්වරූපයෙන්ම බුදුරදුන්ගේ රූපය නිර්මාණය කිරීම ගැන සමහර විද්වතුන් ගන්ධාර ආසැලට ප්‍රණාමය පුදකරන ලදී. මෙම උපකල්පනා ස්ථිර කිරීමට හෝ ප්‍රතික්ෂෙප කිරීමට නොහැකි වුවත් ගන්ධාර ප්‍රතිමාව අනෙක් කලායතනය වන මතුර කලාවෙන් සම්පූර්ණ යෙන්ම වෙනස්වේ. එය කලායතන දෙකේ වෙනස පැහැදිලිවම පෙන්වා දෙයි. මෙම උපකල්පනය ස්ථිර කිරීමට හෝ ප්‍රතික්ෂෙප කිරීමට නොහැකි වුවත් ගන්ධාර ප්‍රතිමාව මතුර කලාවට වඩා සම්පූර්ණයෙන්ම වෙනස් වූ මෙය කලායතන දෙකේ වෙනස පැහැදිලිව පෙන්වන්නකි. යල්සා මුලාශ්‍රයෙන් කෙලින්ම පැවතෙන ප්‍රතිමා වෙනුවට ගන්ධාර ක්‍රමය හැකිම් වලින් බර හා මට්ටම්පුටු බවින් යුත් ඇපලෝ මූර්තිය අනුගමනය කිරීමකි. පැරීදී වෘත්තියට හිමි සිවුරු සඳහා එන්ගේ නැමුනත් පොටවල් ඇදියට නියමිත ප්‍රමාණයෙන් සැදීම නිසා ඉන්දියානු කලා ක්ෂේත්‍රයේ පවතින වෙන් ඒවාට වඩා ස්වාභාවිකත්වය විදහාපායි. කෙසේ වෙතත් ප්‍රතිමා කලාවෙහි දක්නට ඇත්තේ දකුණු ආසියානු ලකුණු බව පෙනේ. බෝධිසත්ව රූප පෙන්වන කැටයම් බොහොමයක් ඒවාට රාජකීය තත්වය අන්තර්ගතකොට ඇති අතර සමහරක පෞද්ගලික මුහුණු ලක්ෂණ පෙන්වුම් කරයි.

ගන්ධාර කලාව පිළිබඳව විශේෂී ඇත්තේ ප්‍රධාන වශයෙන් ආගමික ස්වරූපයක් වූවත් කැටයම් වල මෝස්තරයට බලපා ඇත්තේ බටහිර ආසියාවද නැතහොත් හෙලන්ස්ටික් ස්වරූපයද යන්න විමසා බැලීම වරදක් නොවේ. එම අර්ථයෙහි ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් මෑතකාලීන මෝස්තර හා ස්විනික්ස් හා ගයිපොන් වැනි අතිවිශාල අස්වාසාචික සතුන් පුරාණ ඉන්දියානු ශාස්ත්‍රවේදී විසින් උභයාගෙන ඇත. කුෂාන් සධිරාජ්‍යයේ රාජ්‍ය සභාවේ සේවය කල රෝමානු කරණය කල පුරේමියානු කලාකරුවන් සන්ගාත්මක මල්වලා බදුන්, අධි මානුෂීය වයින්, විසින් හිස් ඇති සකු වයින්, මුහුදු දේවතාවන්, අප්‍රිකාවේ ගංගාවල වාසය කරන විශාල සතුන් වැනි දේ නිර්මාණය කල හෙලන්ස්ටික් චිත්‍ර කලාවේ බලපෑම් වේ.

මතුර හි ඇති වෙනසට වඩා ගන්ධාර කලාක්‍රමයේ ඇති කථාමයකු, නිදහස් ප්‍රතිමා කලාව ප්‍රසිද්ධියට පත්ව ඇත. ප්‍රතිමා විද්‍යාව සැලසුම් කිරීමේදී මෙම ආර්ය පළමු ඉන්දියානු කලායතන විශාල වශයෙන් අනුකරණය කරන ලදී. නමුත් කලාක්‍රමයේ වෙනසක් ඇත. කාලයට අනුව තලා ක්‍රමයට වෙනස් වෙමින් පැවැතියද හිතරම් එය ක්‍රමානුකූලව පවත්වාගෙන යන ලදී. මෙම ආයතනය සිතෙහි හටගන්නා දරුණු හැඟීම් ඒ අයුරින් ඉදිරිපත් කිරීමට ප්‍රසිද්ධය. කරන නිපදවීම් පොලවට සමාන්තරව නිපදවීමට මෙන්ම නා නා කොටස් වලින් පුත්තව අවශ්‍ය අවකාශය රැස්වීම් කර අත්දැමට ඇතිවන පරිදි රූප සැලීමටත් මෙම ආයතනය දක්ෂතාවයන් දැක්විය කල්යාණේදී දකුණු ආසියාවේ පැවැති ප්‍රාදේශීය ක්‍රමය පළමුවෙන් හිඳු මින රෝමන් නිදහස් ආර්ය බලා එය අනුකරණය කිරීමට පෙළඹුණි. පිළිම කපරාදු කිරීමේ ක්‍රමයේ විවිධාකාර අර්ථ බලපෑම් හිඳුනත් ක්‍රමයේ විශාල වෙනසක් නොතිබූ බව පෙනේ. මෙම සම්මුතිවාදය සමඟ නිපදවන ලද විශාල කලාකෘති වලට සම්පූර්ණයෙන්ම එකලෙස පවතින අයුරින් යම් බලපෑමක් කරන්නට සිදුවිය. දකුණු ආසියාවේ ස්ථිර පැවැත්මක් නොමැතිව හා පැහැදිලි විදේශීය ලක්ෂණ සහිතව ස්වාභාවික වූයුණුවත් මෙම ආයතනයට ලබාදැනීමට අවකාශ නොතිබිණි.

කැටයම් කලාව දැක්වෙන රූප

මල්මලා දරන්නන්

මේදී ගන්ධාරය - අධිකාරය, චිත්‍රකලාව සහ ගෞරවයන් සිලියා

බුද්ධ සහ බෝධි සත්වයන්

අවසානයේදී එය ඉවත්වී සාමාන්‍ය හේතුවිය. කෙසේ වෙතත් එය මධ්‍යම හා දකුණු ආසියාවේ කලාවට විශාල පරිත්‍යාගයක් කරන ලද, අතර සමහර ලක්ෂණ පසුකාලයකදී ගුප්ත කලාවට ආදේශ කර ඇත.

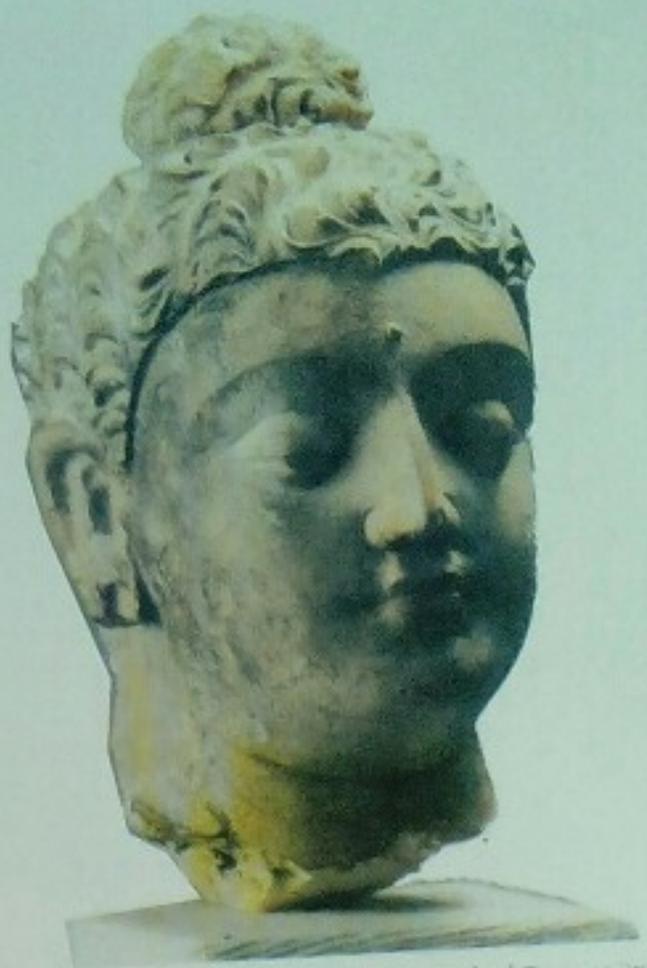

ධර්මපාලවරුන්

ආරම්භයේදී බුද්ධාගම ආගමක් වශයෙන් නොව දර්ශන වාදයක් ලෙස සලකන ලදී. ලෝක සම්මත වාදය අනුව බුදුරදුන් හෝ අවබෝධය ලබාගත් අය, දෙවියෙක් නොව සිත් කාවද්දන ගුරුවරයෙකි, භවුක්ඛව හා තමන්ගේ අභිලාෂයන් පිහිටි පතන මැදි පිළිවෙත අනුගමනය කල ගුරුවරයෙකි. ශරීරය විඳින දුක් වේදනාවන්ගෙන් සම්පූර්ණ නිදහසක් ඉන් බලාපොරොත්තු විය. සිත දියුණු කිරීමේ ආයතන වලදී, පසුකලකදී බුදුන් වහන්සේ

දේවතාවයෙන් සලකන ලද අතර වැදූම් පිදුම් කිරීමට පටන් ගන්නා ලදී. මේ ප්‍රතිවිරුද්ධ සිහිවිලි නිසා ඇතිවූ ප්‍රතිඵලය නම් භික්ෂායාන හා මහායාන තමන් ප්‍රතිවිරුද්ධ මතධාරීන් දෙකොටසක් බිහිවීමයි. පසුව සඳහන්කල ආගමික සංකල්පය ගන්ධාර ප්‍රදේශයේ 1 වන හා 2 වන ශතවර්ෂයේදී විශේෂයෙන් කුෂාන් රජවන කණිෂ්කගේ කාලයේදී එහි තදින් ප්‍රචලිතවිය.

මෙම සංකල්පයන් දෙකෙහි බිහිවූ කලාකෘතීන් වල විශාල වෙනසක් දක්වන ලදී. භික්ෂායාන ඇදහීම් වලදී බුදුරජුන් නිරූපනය කරන ලද්දේ සංකේතයකින් හෝ බුදුරුවකින්. සංකේතයකින් නිරූපනය කරන විට බුදුන් වෙනුවට, සිංහාසනයකින්, පාද සලකුණකින්, කුඩයකින්, අසරුවෙක් නැති අශ්වයෙකුගෙන් බෝ රූකකින්, ශීර්ෂ ආවරණයකින් හෝ කිසිවකු මධ්‍යයේ නොමැතිව පාසගල් වටා රොක්වී සිටින කලබලකාරී ජනතාවක්. අනෙක් අතට මහායාන සංකල්පය යටතේ බෝධිසත්ව වරුන් පිරි සිටින දේවතාවයෙන් සලකන බුදුන්ගෙන් මධ්‍යය භාෂකී ඇත. මෙය ඇත්ත වශයෙන්ම විජලවිය ප්‍රතිමා විද්‍යාව හා සොන්දයම් විද්‍යාව පිළිබඳ වෙනස් විමසී.

බුදුන්ගේ හිස කොටස

භක්ති නළදීම

කාල නිර්ණය

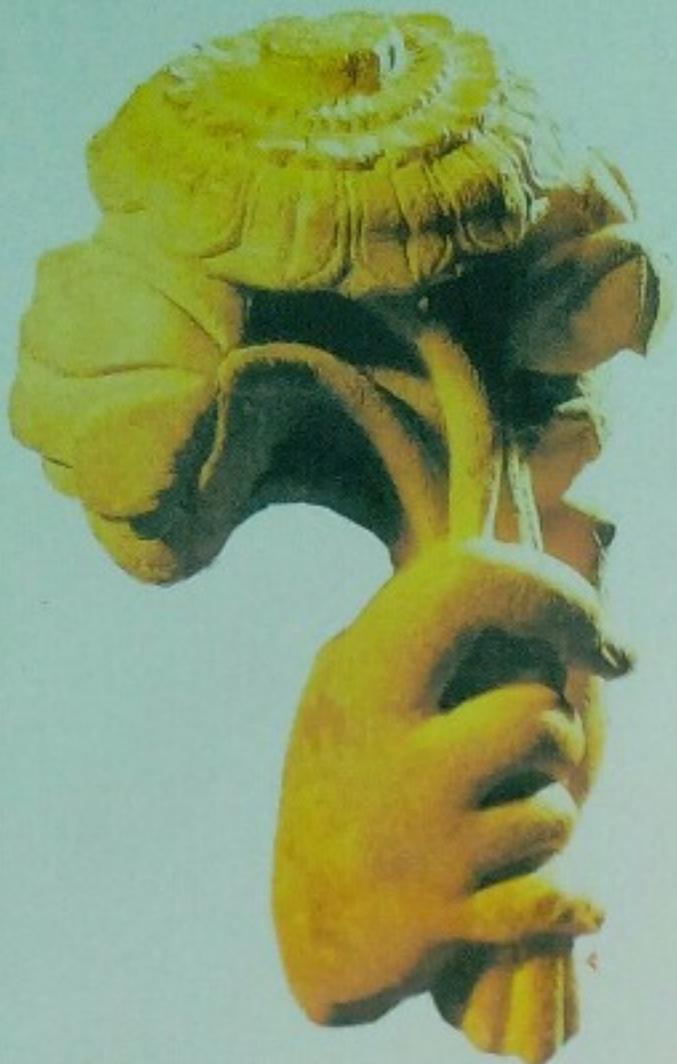
ගන්ධාර කලාවේ කාල නිර්ණය පිළිබඳ කොතෙකුත් ප්‍රශ්න නැති ඇතත් විද්වතුන් ෩0 ඊයට නියම අයුරින් පිළිතුරු දීමට අපොහොසත්ව ඇත. මෙම භූකසනික භාවයට තුඩුදී ඇත්තේ නියම දිනයක් පිළිබඳ ස්මාරක නොමැතිකමයි. එය කැටයම් කොටන ලද ප්‍රතිමාවක් සොයාගැනීමේ අපහසුතාවයක් නොවන්නට පුළුවන්. ප්‍රතිමාවල කොටා ඇති අක්ෂර නියම කාල වකවානුවක් සඳහන් නොවන නිසා ස්ථිර කාල වකවානුවක් ගැන සඳහන් කිරීම අපහසුකාරණයක්ව පවතී. දකුණු ආසියාතික උපමහාද්වීපයේ ඉතා පැරණියේ සිට පුරාණ කරගෙන එන වාරිකුයක් වන්නේ වර්ෂ සඳහන් කිරීමට පුරාණ සිටින්නේ රාජාභිෂේකව සිටින රජතුමාගේ හෝ රජපෙලපතේ පළමු වර්ෂයේ පටන්ය. මේ අනුව කිසියම් හෝ කැටයමක් ස්ථිර කාලසීමාවක පිහිටුවීමට අපහසුව පවතී.

මොදට ගන්ධාරය : ඉතිහාසය, විග්‍රහලාව සහ ගෘහස්ථාන ශිල්පය

තණිස්තගේ
භක්තිය

මෙම පුණ්‍යය නිරාකරණය කරගෙන නිබන්ධනයේ ස්ථිර නොමැති දිනයක් ප්‍රතිමාවලට ආරෝපනය කර රෝම කලාවට ඒවා සම කිරීමෙනි. මෙම මට්ටම උපයෝගී කරගනිමින් පුරාවිද්‍යාඥයින් විසින් ප්‍රභූතවර්ෂ අසල භා - පි - කි - වෙරි වල තිබී හමුවූ කණිෂ්ඨ රජුගේ ප්‍රසිද්ධ ධාතු කරවූව හඳුනා ගෙන ඇත. එය මෙතෙක් හමුවූ පැරණිම භාණ්ඩය වශයෙන් සැලකේ. රජුගේ පළවෙනි වර්ෂයේ සිට එයට දිනය ආයෝජනය කර ඇත. ගන්ධාර යෙහි ඇති පුරාණ නිපැයුම් ගෙන බැලූවොත් එහි ලෙඟලිය, අතිපුරාණ ඉන්දිය ලෙඟලිය හා බටහිරින් ලබාගත් ප්‍රතිමා

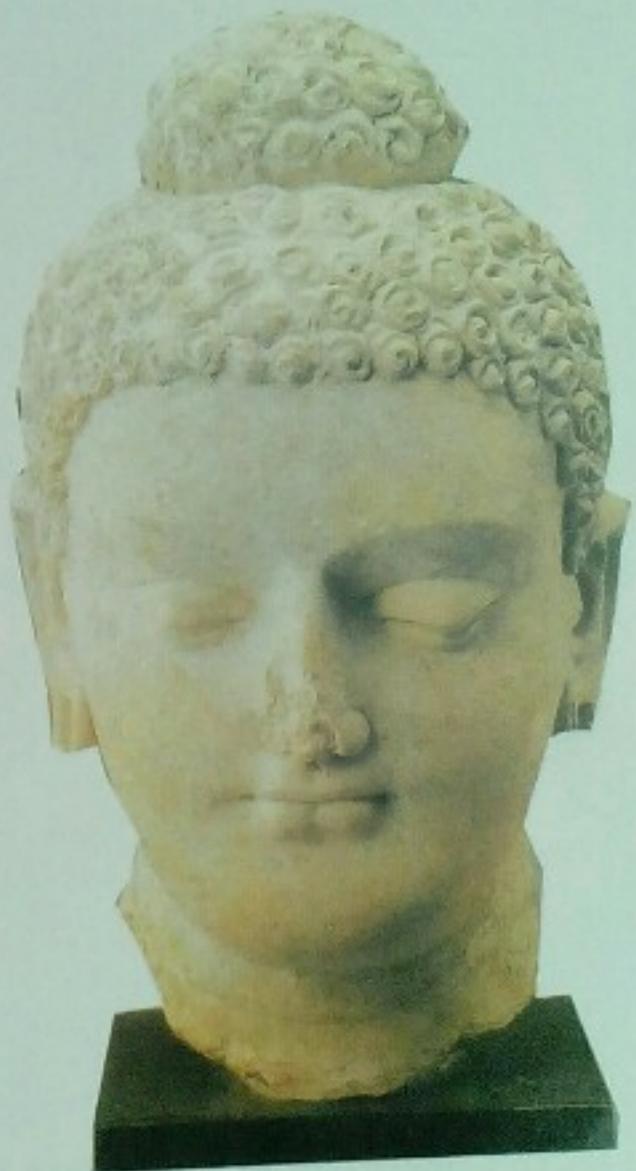
සෙවි බොල් ප්‍රතිමාව
-නෙරම් මල් දරා සිටින ආ

කැටයම් වලට භාවිතා කල රෝකිර ආදිය රෝමන් වරුන්ගේ අධිරාජ්‍ය කාලයේ ක්‍රියාවත් බව පැහැදිලිවම පෙනේ. මෙම ස්ථානයේ පසුව කරන ලද පරීක්ෂණ වලදී අවබෝධ වූයේ මෙහි යොදා ඇති රෝදි ලක්ෂණයන් සැලකූ දැලක් අකුලා සිඳු බවයි. පසුව සඳහන් කල ආකාරයේ ප්‍රතිමා ඇඟවෙත්ස්වනයේ බෙලුම් පෙරෙසින් පැමිණ ඇත. සිහිද සක්‍රියතාවේ බදු මුද්‍රණයේ ඇපලේ නියන් පළමු මුහුණු ස්වභාවය විදුනු ස්වභාවයක් ගන්නා වෙස්මුහුණත් වැනි ස්වභාවයට පත්විය. එය තුන්වන සිට පස්වන ක්‍රි : ව : දක්වා කාලයේ රෝම ප්‍රතිමා පුරාවස්තු හා සම්කල හැකිය.

මීට පුරමයෙන් සඳහන්කල පරිදි මනුෂ්‍ය ස්වරූ පයෙන් පළමුවෙන්ම මුහුරුණන් ඉදිරිපත් කිරීම ගැන ගන්ධාර කලා නිකේතනයට ප්‍රසංසා හිමිවී ඇත.

හිල්පයේ මිශ්‍රනයකි. මල්මාලා පැලැදි කාමුකයින් මංජුසාවේ බෙරය වටේ භ්‍රමනය වන දර්ශනය උදාහරණයකි. එම කාලයට අයත් එම ගෞලියයන්ම ආ- පී- සී- වෙරි ඇති කණිෂ්ඨ ස්ථූපයේ අධිකාලම සකෝ ප්‍රතිමා වලින් සැරසීම එම උදාහරණයකි.

සී : ව : දෙවෙනි හා තුන්වෙනි ශතවර්ෂවලදී වාරකද්ධ වල මුද්‍රණ නිර්මාණය කරමින් ඇති ප්‍රතිරූප පැරණිම හා නොදම නිදර්ශනය වශයෙන් සඳහන් කල හැකිය. කන් - ඊ - බාහි හා ශන්ට් බාන්ලෝල් ද මෙම කාලසීමාවට අයත්වන අතර එම කාල සීමාව මෙහි මුද්‍රණ මල්කඩක් වශයෙන් පැවැති ලේන් මාලේගේ කැපීලාවෙහි කරන ලද කැනීම්වලට අනුව එහි පැවැති ඉදිකිරීම් වල ස්වභාවය ක්‍රි : ව : දෙවෙනි හා තුන්වන ශතවර්ෂ වලට අයත් බැව් පැහැදිලි කරගෙන ඇත. මෙම

යතෝ හි මුද්‍රණයේ හිස

මොද්ධ ගන්ධාරය : අභිනාය, විග්‍රහලාභ සහ ගානේරිකානි මල්පට

ලකුණු වෙනුවට පිද්ධාත්ම මනුෂ්‍යයෙකු වශයෙන් ඉදිරිපත් කිරීම කණිෂ්කයන් මහා සභාවේ බුදුදහමට ලැදි කණ්ඩායමේ කිසියම් හෝ සම්බන්ධ කරණයක් තිසා විය හැකියැයි සිතීමට ඉඩ තිබේ. පසුකාලීන පුරාවිද්‍යා පිළිබඳ ලෝකයාගේ බලපෑම් මත මුල් අවධියේ බුද්ධ පිළිම විදේශීය ප්‍රතිමා ශිල්පීන්ගේ නිර්මාණයක් බව පෙනේ. එවැනි පිළිම කණිෂ්කයන් - කාසිවල මෙන්ම මහුගේ ප්‍රසිද්ධ පුරාණ සා - ට්‍රි - කී - ඩේවි වල තිබේ නමුත් කරඳුවේද හමුවිය. නමුත් මෙහි ඇත්තේ සුළු පිළිම සංඛ්‍යාවකි. ඡේතුව ජීවා කුඩාවීමයි. නමුත් එය වාරිකු විධියක් වශයෙන් ගිනිය නොහැක.

කිසියම් හෝ සම්ප්‍රදායානුකූල ගන්ධාර පිළිමයක් විග්‍රහකර බාලුවෝත් එය පළමුවන ශතවර්ෂයේ පැවැති රෝමානු කලාවේ මූලාකෘති අනුකරණය කර ඇති බව බොහෝ විද්වතුන්ගේ මතයයි.

කණිෂ්ක යුගයේ කාසි

ධන්වංශ-ඵ-බාහි වල ඉදගෙන පිටින බුදුන්ගේ පිළිමය

**ගන්ධාර කලා ක්‍රමයේ
ප්‍රතිමා නිර්මාණය**

ගල්වලින් හෝ බඳුමයෙන් දිස්කිමත්ව පවතින්නේ ඉතා කෙටි කාලයකි. කුන්ඩන ගතවීම වැනි ආත කාල සීමාවේදී පිළිම කෙලීම හා බඳුමයෙන් කරන වැඩ තතරවූ බව විශ්වාස කෙරේ. ක්‍රි. ව. 241 වැනි කාලයකදී පසේනියන් ආක්‍රමණය සිදුවන අවස්ථාවේදී ගන්ධාර කලා ක්‍රමය ප්‍රදර්ශ කල මධ්‍යස්ථාන වලදී ගන්ධාර බුදු පිළිම හමුවූ බව උදාහරණ වශයෙන්

ශිව පෙදනාවත් සහිත බෝධිසත්ව රූපය

පෙන්වා ඇත. කුණේ රජපෙළපත අවසානයේදී මෙම කලා ක්‍රමය අවසානයක් දක්වා යාමට හේතුවූයේ රාජකීය සම්බන්ධතාවයක් නොමැතිවූ නිසා මිස ආක්‍රමණිකයන් කළ විනාශයක් නිසා නොවේ. මෙම දිනය හා ක්‍රි.ව. 450දී සුදු හැන්ස්වරුන් ආක්‍රමනය කළ දිනය අතර තුර වෙනත් ප්‍රධාන කාණ්ඩයක් සිදුවී නැති බවට අනුමාන කෙරේ. මෙම කාලය තුළදී සිදු කරන ලද ප්‍රධාන විෂය වී ඇත්තේ, ගල්වලින් හා බඳුම වලින් කරන ලද විසිතුරු වැඩ අරත්වැඩියා කිරීමයි. මෙම කාලසීමාවේදී කරන ලද කැටයම් වැඩ වලින් පෙන්වා ඇත්තේ

ගන්ධාර පාසැල් ප්‍රසිද්ධ බෝධිසත්ව රූපය

බෝදධ ගන්ධාරය : අතිශාසය, වික්‍රමලාම සහ ගාමපරිනාණ ඔල්ලාස

සෞත්‍රීය බෝධිසත්ව - ස්වර්ණාචර්‍ය පැළෑටෙන සිටිම

සර්වභාවනීය වැඩ වලින් රෝමානු කලාවේ නාසානික අඳුරු කාලයට අවතීර්ණ වී ඇති බවයි. දකුණු ආසියා ජාතික බුද්ධිමතුන් විදේශීය ගුරුන් සමඟ කරණ ලද පුවමාරුවක ප්‍රතිඵලයක් ලෙස කල්පනා කරයි.

ගන්ධාරයේදී මුලින්ම නිර්මාණය කළේ බුදුන්ගේ පිළිරුව පමණක් නොව බුදුවීමට බලාපොරොත්තු වන අවශ්‍ය ලක්ෂණ ඇතිව බෝධිසත්‍ව වරුන්ගේ පිළිරුවක්ද නිර්මාණ කිරීම ගැන මෙම ප්‍රදේශයට ප්‍රණාමය පිදිය යුතුය. අවබෝධතා ඥාණය ලබාගෙන ජෙතීනාසීත අවස්ථාවේ බුදුබවට පත්වනතුරු වීචි පෙර ආත්ම වලදී ඔහු බෝධි සත්‍යයෙහි. මෙම පිළිමවල ඇති වර්ත ගැන බැලීමේදී ඒවායින් පිලිබිඹු වන්නේ දිව්‍යමය වශයෙන් ආරූඪ කර ඇති බෝධිසත්‍ව රූපයි. සමකාලීන ඉන්දියා රාක්සවරුන් වෙත ආරූඪ කර ඇති රාජකීය ස්වරූපය මොයරී හා සුන්ගකාල වකවානුවේදී යසාසින් පිලිබිඹු කිරීම සඳහා යොදාගෙන ඇත. ගන්ධාර බෝධිසත්‍ව වරුන්හට හිස් වැසුම්, සවණ්ණරණ හා මුස්ලිම්වරුන් පළඳින සායවල් පළඳවා තිබුණේ කුසාන් හා ඉන්දියානු ප්‍රකුත්ගේ නියම ඇඳුම් පැළඳුම් ආදේශ කරමිනි. තසිලාපේදී හා නවත් ස්ථාන වලදී නොවනනා ලද හෙලන්ස්වික් හා සර්මාලියන් රන්විදී ආභරණ වල අනුකරණයන් මෙම රාජකීය පිළිමවලට සමානව ඇත.

ගන්ධාරයෙහි බුදුන්ගේ හා බෝධිසත්‍ව පිළිම වලට අමතරව එහි ඇති කවත් විලාසිතාවන්ගෙන් පෙන්නවන්නේ රෝමානු හා දකුණු ආසියානු කලාවන්ගෙන් පැවත එන කලා බොහෝ කලක සිට එහිවූ බවයි.

ගන්ධාර කැවියම් කලාව ගැන කරන ලද ගවේශනයේදී මුල්කාලයේදී ඒ සඳහා යොදාගෙන ඇත්තේ එම ප්‍රදේශයෙන් පහසුවෙන් සොයාගත හැකි නිල්පාට ගල්පතුරු හෝ කොළපාට ද්‍රව්‍යයන් බව පැහැදිලිවිය. මෙය පසු කාලයේදී බිත්ති කපරාරුව සඳහා ජලාස්වික් වර්ණයේදී අවස්ථාව සැලසීමකි. ක්‍රි.ව. පළවෙනි ශත වර්ෂය තරම් ඈත කාලයක පටන් ප්‍රතිමා නිර්මාණයේදී කපරාදුව සඳහා සියුම් හුණුවර්ණ යොදාගෙන ඇති බැව් පෙනේ. ක්‍රි. ව. තුන්වන

කපරුවකුගේ අලුමින් සැරසී සිටින බෝධිසත්‍ව හිටි පිළිමය

රත්මාල

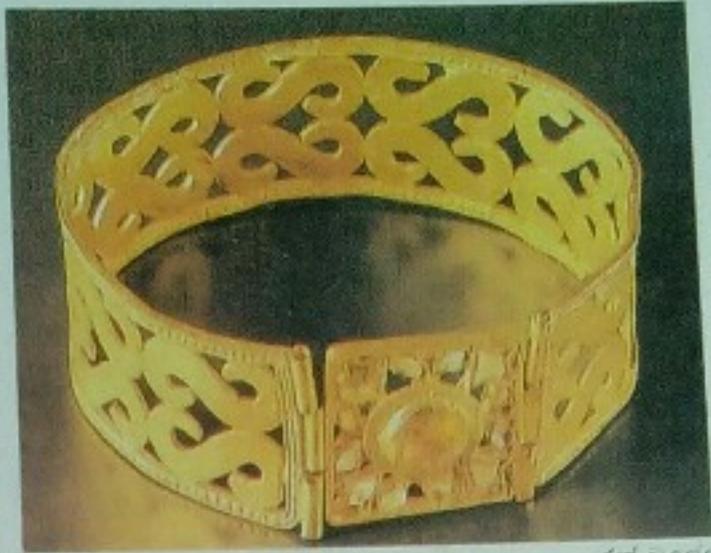
රත්රත් තත් පලඳනාවන්

භූමිල්ලේ පළඳින රත්රත් මුද්

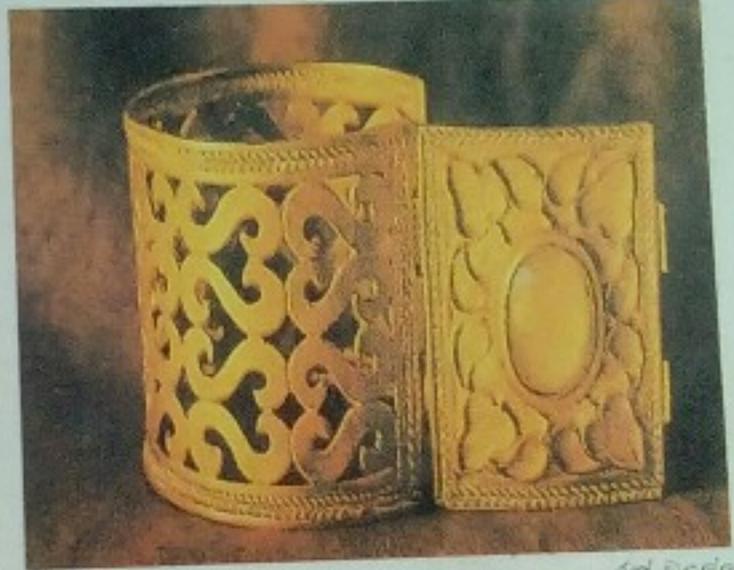
සිංහ ගිගනිත් කෙළවරවන ජන් වලල

ජන් වලල

ජන් වලල

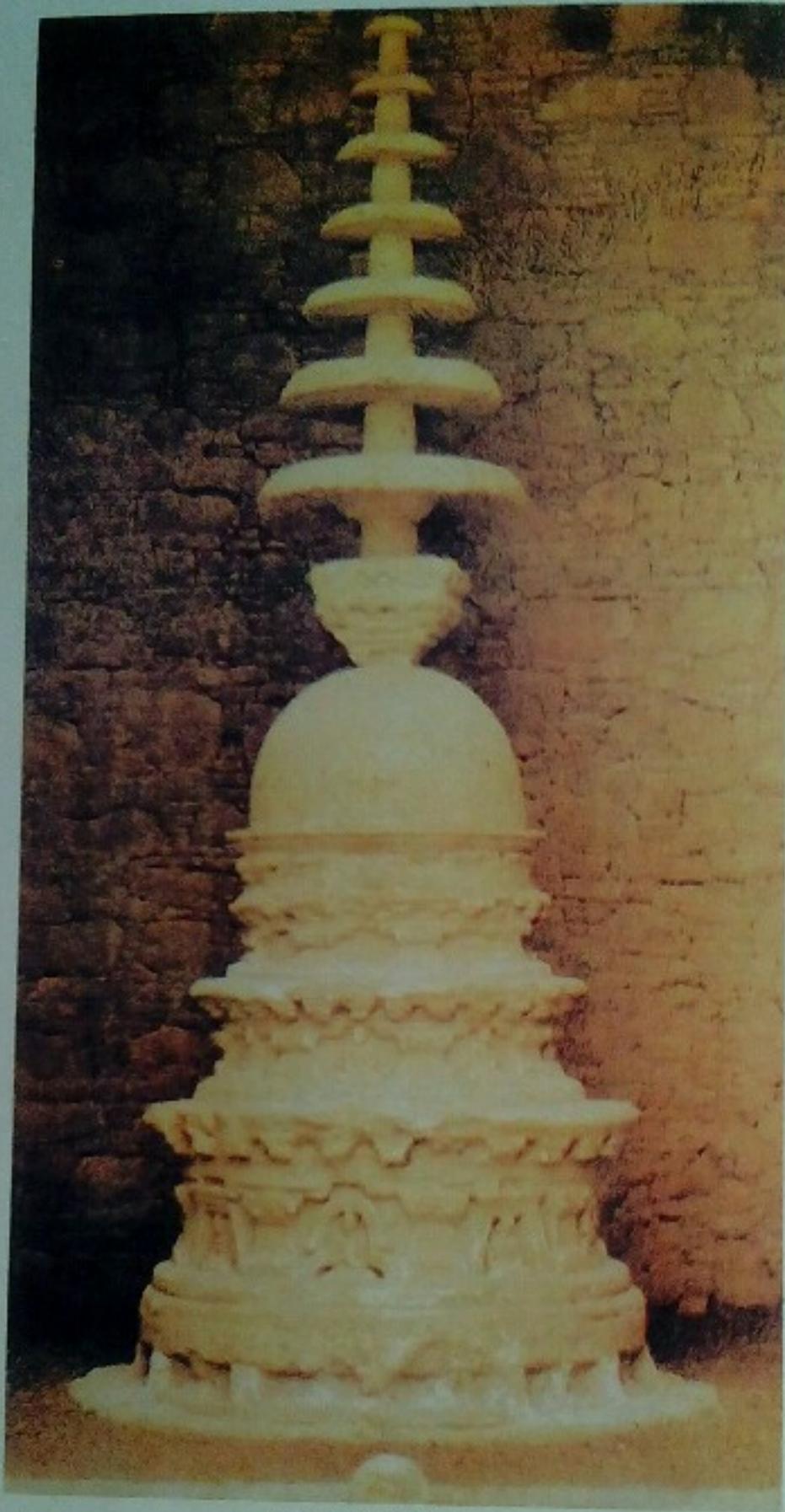

ජන් වලල

ගත වර්ෂයේදී ස්තුර හා විහාර සැරසීමේදී එම මාධ්‍ය වෙනුවට ගල් යොදාගෙන ඇත. විද්වතුන්ගේ මතය අනුව ගෘහ නිර්මාණයන් සැරසීමේදී සිසුම් හුණුබදාම් පළමුවරට යොදාගෙන ඇත්තේ ඉරානයි. ක්‍රි. ව. 247 දී සාසනියන් ආක්‍රමණය මුර ගන්ධාරයේත් පසුව මුර ලොව පුරාවත් සිසුම් හුණුබදාමය යෙදීමට හේතුවිය.

පස්වන ගත වර්ෂයේදී පුදු සැන්ස්ටරැන්ගේ බලවත් ආක්‍රමණයෙන් පසුවත් මුලින් සඳහන් කලායේ, ගන්ධාර චිත්‍ර කලාව නොනවත්වා ඉදිරියට ගෙනගිය බව පෙනේ. එතෙක් ඉතුරුව පැවැති සිහිවටන තිහිපයක අළුත්වැටියාවන් ගන්ධාර කාලසීමාවට වඩා ඔබ්බට ගෙනගිය බවත්, කාශ්මීරයේත් ලොන්ඩුකිස්තාන් හා ඇෆ්නේස්තාන් වැනි ඉතා දුර බැහැර ප්‍රදේශවල එවැනි කලාකෘති ක්‍රි ව: 7 වෙනි ගත වර්ෂ තරම් ඈත කාලයක් දක්වා නොනවත්වා කරගෙන ගිය බවත් පෙනේ.

මොදට ගන්ධාරය : ඉතිහාසය, චිත්‍රකලාව සහ සංකල්පිතයන් ගිලිටිය

පව්ලියන්ගේ මහාවිහාරයේ ස්තූපය

ගන්ධාර ගෘහ නිර්මාණ ශිල්පය

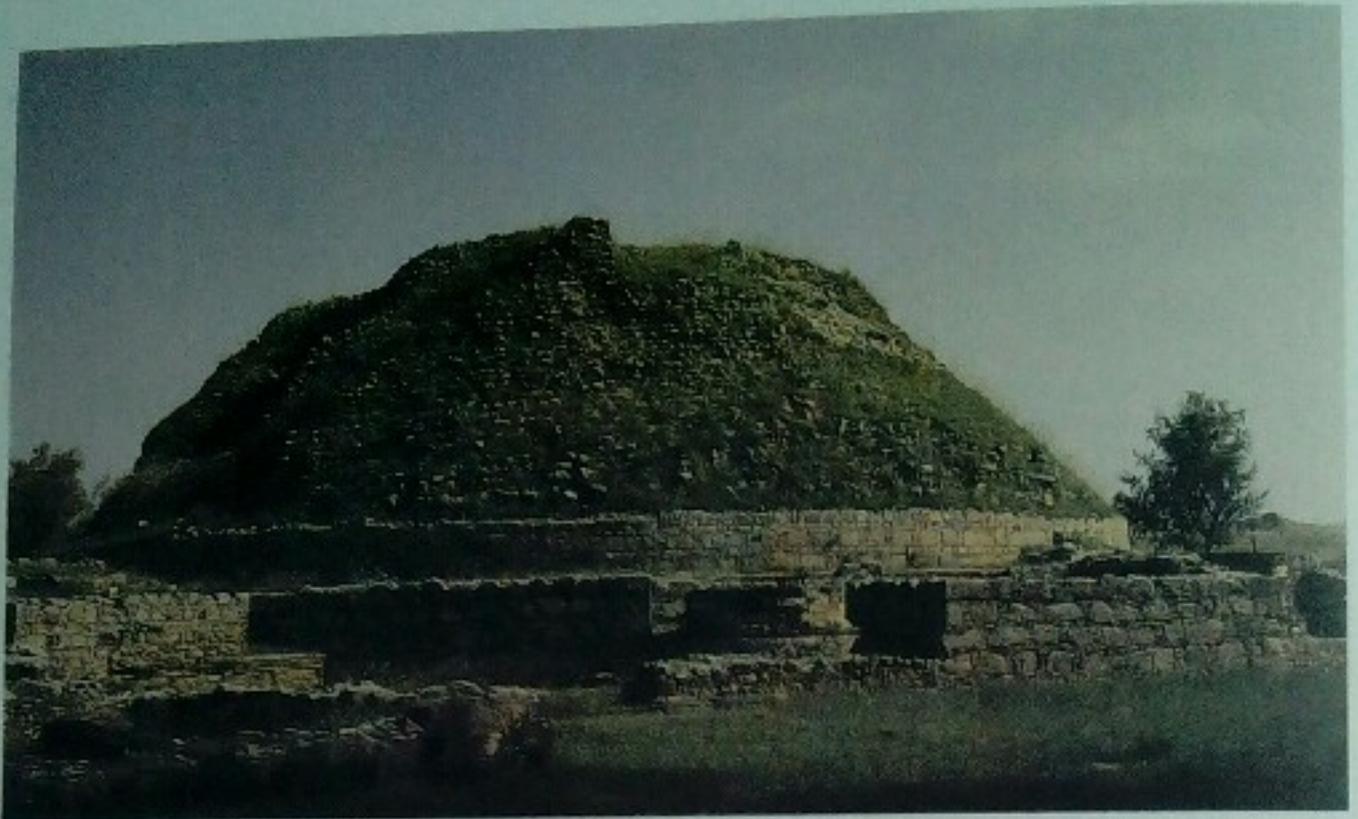
ගාන්ධාරීන්ගේ කොටස්කරු රූපය

ගන්ධාර ගෘහනිර්මාණ ශිල්පය, දකුණු ආසියානු තාක්ෂණයෙන්ම දේශීයත්වය ගන්වමින් ශ්‍රේෂ්ඨ ලෙස විදහාපාමින් විත්තාකර්ෂණීය ලෙස ගෘහනිර්මාණ ශිල්ප කලාව සරසා ඇත. බටහිර ආකෘතියෙන් ලබාගත් ගෘහනිර්මාණ ශිල්පයේ පැහැදිලි ලකුණු පෙනෙන්නට තිබුණත් දේශීය නිපැයුම් වල තිබුණේ සිත් කැරද්දක පුරා ගතියකි. ගන්ධාර ගෘහනිර්මාණ ශිල්පයේ දියුණුව කපා ඉදිරියට යාමේ හේතුව බෞද්ධ වින්යනයේ සිටි ගුප්ත අදහස විදහා පෑමකි. පාට වීදුරු, පිටිටි වර්ණයෙන් යුත් බිත්ති කපරාරාව හා පාට බදුම යේදීමෙන් මෙම ගොඩනැගිලිවලට පීචයක් ලබා දී ඇත. ප්‍රධාන වශයෙන් සතවැනි සංස්කෘතියේ තුළ බෞද්ධාගම මත යැපුණු ගන්ධාර ගෘහනිර්මාණ ශිල්පයේ මූල ධාතු වශයෙන් මෙම විධාරවත් භාෂණය හේතුවූ බව පෙනේ

ස්තූප

විශාල වශයෙන් නිපදවා ඇති බෞද්ධ ගොඩනැගිලිවල පොදු ගෘහනිර්මාණ ශිල්පය පැහැදිලි ලෙස පෙන්වුම් කරයි. ඒවා ජලාස්ථිත කලාවන්ගෙන් අලංකාර කර ඇත.

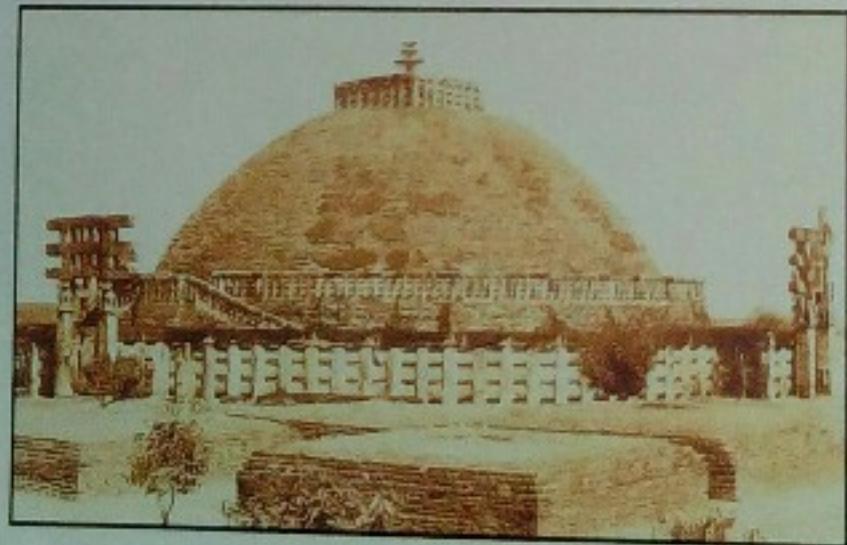
විශේෂයෙන් ස්තූපවල මූර බඳු පුරාම වේ. සෙසු ප්‍රදේශ වලින් පෙනෙන්නේ ඒවායේ සරසා ඇත්තේ ගොඩනැගුණු හා ප්‍රවීණවීමේ දොරටුයි.

මොන්රා මොරාදු-ස්තූප

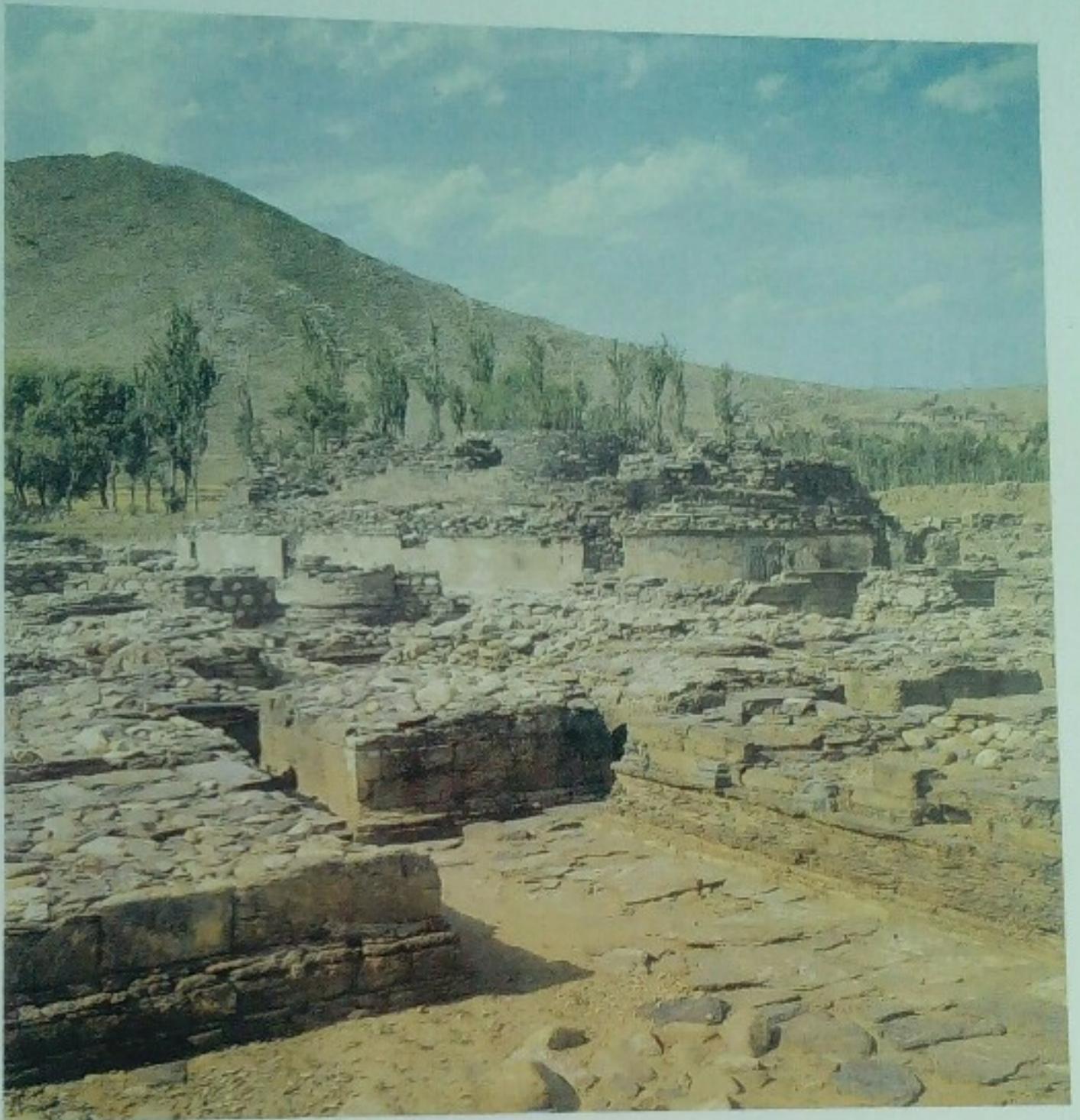
මෙයෙහි කාලයට අයත් පොත්වි හා බාරුවවල ඇති මුල් යුගයේ සැරසිලි වලින් ගන්ධාර වල ඇති ස්තූප ක්‍රමානුකූලව සරසා ඇති බැව් පෙනේ. බෙරය ඇති හෝ නැති අධිගෝලාකාර ස්තූප වටකුරු බඳ සහිත. තනියකට වඩිතය වූනි. විශේෂයෙන් කිට යුකුව ඇත්තේ වැඩි අවධානයක් යොමුව තිබුනේ එහි උඩ කොටසටයි. බෙර පොතොත් සිලින්ඩරාකාර බඳවල් උස අතට එකතු කිරීමේදී ගන්ධාර ස්තූප සාමාන්‍යයෙන් කුළුණක හැඩය ගත්වන ලදී. ඒ අනුව අවසානයේ උස දැක්වුනේ උස නැති කුරුවටෙකු මෙනි. විශේෂයෙන් මෙයින් තීරණය කළේ මෙවැනි ආකෘති වලින් පසු මුල්කාලයේ චීනයේ ස්තූප බිහිවූ බවයි.

මුල්කාලයේ ස්තූප වල අධිකාලම හතරැස් හෝ බෙරයක හැඩය ඇති වටකුරු එකක් විය. රවුම් බෙරයක ආකාර ස්තූප සඳහා හොඳම උදාහරණ ඇත්තේ තසවිලාවේ ධම්මරාජිකා මොන්රා මොරාදු වල හා ස්වච්චි සයිදු

සාන්චි ස්තූප : අලංකාර බාලස්තූපේ සහ ආරාමය

මේග්වල බුකාරාහිය, හතරැස් වර්ගයේ ස්තූප සඳහා හොඳම උදාහරණය නම් කයිබර්පාස්හි දැනට විනාශකර ඇති අල්මස්පීඩ් ස්තූපයයි. කැනුම්කරුවන් විසින් ප්‍රකාශකර ඇත්තේ එහි මුල් අවස්ථාවේ මීටර් 12කට වඩා උසනැති හතරැස් අධිකාලමී දෙකකින් යුතු බෙර ආකාරයේ කොටස් සමහර විට මුල් අවධියේ තවමු දෙකකින්ද හර්මිකාවෙහි ඉහළ කොටස රඳවා තිබූ අතර අවසානයේ හකුලන ලද කුඩියක ස්වරූපයක්ද ගන්නා ලදී. එහි ඉදිරිපස කරන ලද සැරසිලි සෑම අතකින්ම ඉන්දියානු හා සමස්ත ලෝකයේම ශ්‍රේෂ්ඨ එකතුවකි එම ගන්ධාර කලාව.

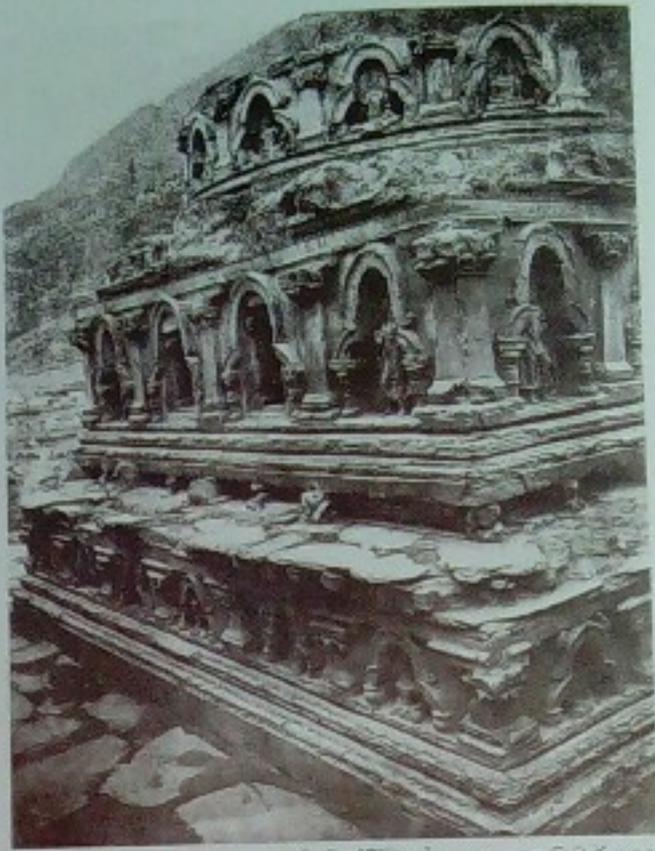
බුන්කාරා ස්තූපය

බෞද්ධයන්ට මුල් අවධියේ ස්තූපය සොහොන් ගෙයක් විය. කාලයාගේ ඇවෑමෙන් එය සම්මානනීය වස්තුවක් බවට පත්වී වන්දනාමාන කිරීමේ වස්තුවක් බවට පත්විය. මෙය කලක් යාමේදී බුදුන් හා ඵලානී පූජනීය තත්වයට පත්වූ අයගේ ඉතුරු වූ ධාතුන් නැන්පත් කිරීමේ අධි ගෝලාකාර වාසස්ථානයක් බවට පත්විය. කෙසේ වෙතත් පසු කාලයේදී බුදුන්ගේ හෝ ඔහුගේ අනුගාමිකයින්ගේ ජීවිතයේ වැදගත් අවස්ථා සිහිපත් කිරීම සඳහා ස්තූප ගොඩනගන ලදී. කාලයාගේ ඇවෑමෙන් ස්තූප ධාතුන් මෙන්ම ස්මාරක වන්දනාමාන කරන ස්ථාන බවට පත්විය. ආගමට ලැදි භක්තිවන්තයින් ආගමික කුසලතාවයන් තකා පුජා භාණ්ඩයක් ලෙස ස්තූප විශාල ප්‍රමාණයක්

ගොඩනගන ලදී. මුද්‍රණයේ පරිනිර්වානයේ සලකුනක් ලෙස ස්තූප සලකන ලද අතර එතුමාගේ රූව මනුෂ්‍ය ස්වරූපයෙන් ඉදිරිපත් කිරීමට පෙර එතුමාගේ රූව ගල්වලද කොටන ලදී.

භාරූචි හා කන්ඩිවල ඇති ස්තූප වටකරන ලද්දේ ගරාදී වැටවලිනි. ගන්ධාරයෙහි මෙම ක්‍රම දක්නට නොලැබීණි. එහි දක්නට ලැබුණේ ඝනකම් ගෝලාකාර හෝ තඟුස් ඉතා උසට නිමකරන ලද බැම් වශයෙනි. ස්තූපයේ අඩිතාලම සරසා තිබුණේ මුද්‍රණයේ ජීවිත වර්ත පිළිබිඹු වන පරිදිය. ස්තූපයෙහි බඳෙහිද සමහර අවස්ථාවලදී කැටයම් පෙළි වලින් සරසන ලදී.

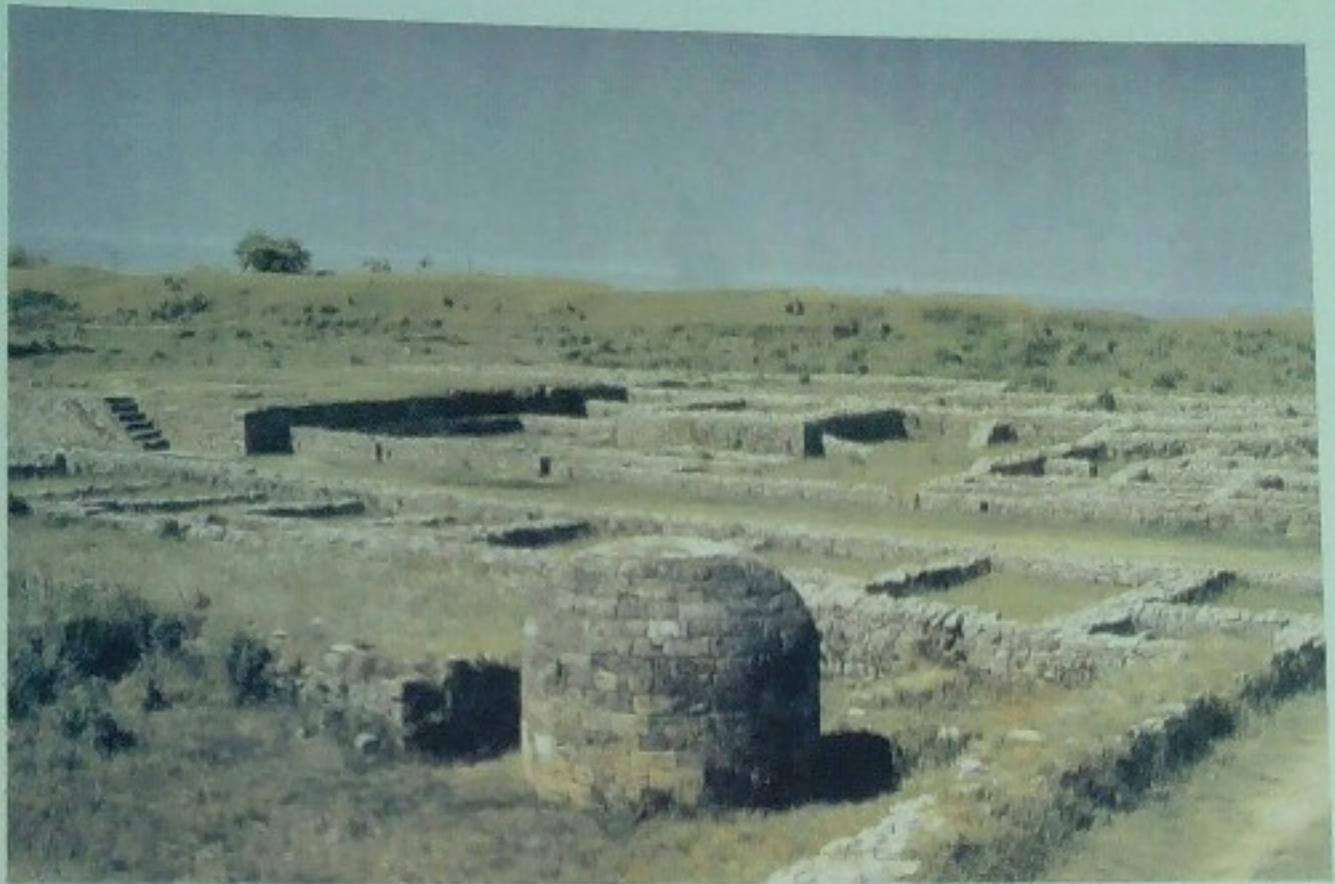
නියමිත සැලැස්මක් මත ස්තූප ගොඩනගන ලදී. ගෝලාකාර බේරයක හැඩයට සහ භූගෝලාකාර අර්ධගෝලාකාර හැඩයකින් යුත් දිග භාරූණු කුඩයක ආකාර එකක් උඩ එකක් සිටිනසේ දීසි තනනුයේ මෙවැට වක්‍රයට කියනු ලැබේ. මෙම වක්‍ර උඩ අතට සිටින කණ්ඩායමක් විසින් උසුලාගෙන සිටිනු ලැබේ. හර්මික නමින් හඳුන්වන තඟුස් පෙට්ටියක් තුළ මෙවා තැන්පත්කර ඇත. ධාතුන් කැන්පත් කර ඇත්තේ ඒ භාර්මිකා නමැති පෙට්ටිය තුළය.

ලී මස්ථව ස්තූපය - කඩබර පාස

ධර්මරාජික ස්තූප

තස්මලාවේ-සිරිසල් නගරය තුළ ස්තූප

ඉතා පුජනීය ගොඩනැගිල්ලක් වන ස්තූප ඉතා ගෘහීථව පෙනුමකින් හා උසකින් යුතුව ගොඩ නගන ලදී. ස්තූප පිළිබඳ ඉතිහාසයේදී ඒවායේ රවුම් හැඩය එක් කොතක් ආරුක්කු වැනි තෙරාගිය හැඩයකින් පිහිටන ලෙස ඉදිකිරීමට අවශ්‍ය විය. එවැනි උදාහරණයක් තස්මලා නිම්නයේ ඇත. පසුව නියම ගන්ධාර ක්‍රමය බිහි වූයේ ස්තූපය හතරැස් ලෙස නිපදවීමෙනි. එය රජමාලිගාවේ මිදුලේ මධ්‍යයේ ඉදිකරනු ලැබේ. මෙවැනි ස්තූපයන් හත් ඊ-බාහි රජමාලිගයේ ඇත. ගන්ධාරයෙහි මහායාන බුද්ධාගමේ බුදු දහම ඉගැන්වීම සඳහා සාදන ලද ස්තූප හා නියම ස්වරූපයෙන් ඉදිකරන ලද ස්තූප අතර ඇති වෙනස සමාදානයෙන් විසඳාගැනීමට හැකි ගිවිසුමක එළඹී ඇති බව පෙනේ.

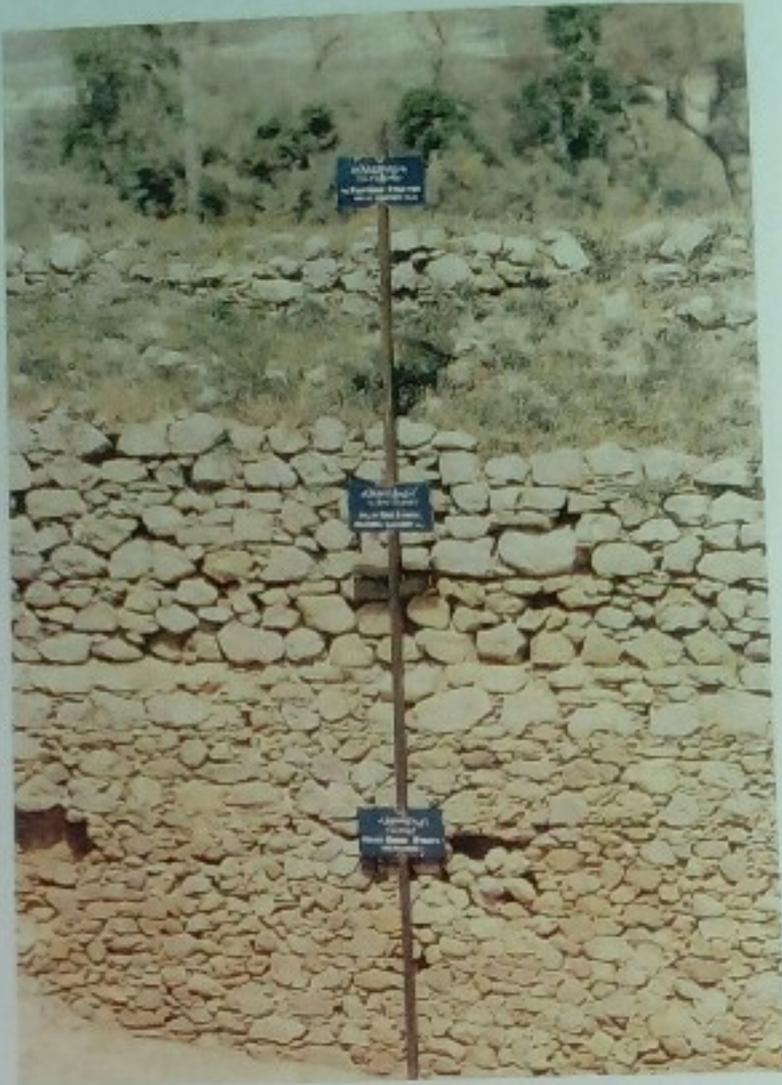
ආගමික ගොඩනැගිලි ඉදිකරන ස්ථාන තේරීම

ගන්ධාර කොටසේ නගර අභ්‍යන්තරයේ ඇති බෞද්ධ ස්තූප හා සංඝාරාම සංඛ්‍යාව අතේ ඇගිලි ප්‍රමාණයෙන් ගණන් කල හැක. මෙම ආගමික ගොඩනැගිලි නගරයේ වෙසෙන සාමාන්‍ය ජනයාගේ ප්‍රයෝජනය සඳහා පමණක් විය. කෙසේ වෙතත් සංඝාරාමයන් හා ස්තූපවලින් බෞද්ධාගමයක් නගර සීමාවෙන් පිටත පිහිටා තිබුණි. පුරාණයේදී මෙම ආයතන වලට, පුජන පසයේ නැවතීම ගාලාවලට 'සංඝාරාම' යනුවෙන්ද, වර්ෂා කාලවලදී බණ දේශනා කරමින් සැරිසරණ හිසුන්ට ආවරණය සැලසීම සඳහා ඉදිවූ රාජකීයත්වයෙන් පෙනී සිටි 'විහාර' ද විය. මහජනයාගෙන් පිරුණු නාගරික පරිසරයෙන් බැහැර මෙම ස්ථාන ඉදිකිරීම සඳහා තෝරාගෙන තිබුණේ නිසංසල, සංසුන්, හා නිශ්චල පරිසරයක් ඇති ස්ථානයයි. නමුත් හිසුන් නොහොත් පැවිදි අයට ජීවත්වීමට සිදුවූයේ දීනපතා පිණිවලානයේ වඩිමින් නිසා මෙම නැවතීමේ ස්ථානද පිහිටුවීමට සිදුවූයේ, විශාල නගර හෝ නගර පෙහෙතකෙක් මානයේයි. මේ පුජනීය ස්ථාන පිහිටුවීමේදී, ඒවා පිහිටවිය යුත්තේ කෙසේද යන්න, ආගමික පොත්පත්වල සඳහන් වී තිබේ. විශ්‍රාමික ජීවිතයකට සුදුසු, මිනිස් වාසයෙන් තොර, මිනිසුන්ගේ ගඳ

සුවදින් තොර, රාත්‍රියේදී ගබ්දයකින් හෝ අනතුරුවලින් තොර, දිවා කාලයේදී මිනිසුන් රාවු නොගැසෙන, සියලු දෙනාට පහසුවෙන් ආහාරය හැකි, ගාමට ඒමට සුදුසු, නගරයෙන් ඉතා දුර බැහැර නොවන හා ඉතා ලංනොවන ස්ථානයක් ගැන එහි සඳහන් වේ.

ආරාම වර්ග

තක්සිලා, පෙෂවාර් හා ස්වේට් නිම්න, ධර්ණ ඇල්ගනිස්ථානයේ නොයෙකුත් ප්‍රදේශවල කරන ලද කැනීම් වලදී ගන්ධාර ගෘහනිර්මාණ ශිල්පය ගැන දන්නා කරුණු වලට බොහෝ අවස්ථා දේ එකතු කර ඇත. ඉදිකිරීම් ශිල්පයේදී නොයෙක් ස්ථානවල, විශේෂයෙන් තක්සිලාවේ කරන ලද කැනීම්වල පෙදරේරු වැඩ මුල් කරගෙන ගන්ධාර ගෘහනිර්මාණ ශිල්පයේ කාල නිර්ණයන් සර් ජෝන් මාජල් විසින් ප්‍රකාශයට පත්කර ඇත. ලොකු හා කුඩා විවිධාකාර ගල් මිශ්‍රණයකින් යුතුව ගොඩනැගූ පෙදරේරු ක්‍රමයකින් පාහියන් කාලසීමාවේදී මුල් යුගයේ ගොඩනැගිලි තනා ඇත. ඊළඟ කාලසීමාව වන පැරණිම බුද්ධ කාලයේදී විවිධාකාර සිත් අලවන වෙනස් ක්‍රමයක් වන ලොකු ගල් අතරට කුඩාගල් යොදමින් ගොඩනැගිලි වැඩ නිමකර ඇත. ගන්ධාර ගෘහනිර්මාණ ශිල්පයේ අවසාන යුගයේදී විශේෂයෙන් ක්‍රි.ව. 3 වන ශතවර්ෂයේ පටන් යොදාගෙන ඇති පෙදරේරු ක්‍රමයේ විශාල වෙනසක් සිදුකර ඇත. විශේෂයෙන් තක්සිලාවේ යොදාගෙන ඇති මෙම ක්‍රමය ගල්පේලි අතරට ගලින් නිමකර ඇති හතරස් නිර්මාණ ඉතා විශාල වශයෙන් දක්නට ලැබේ.

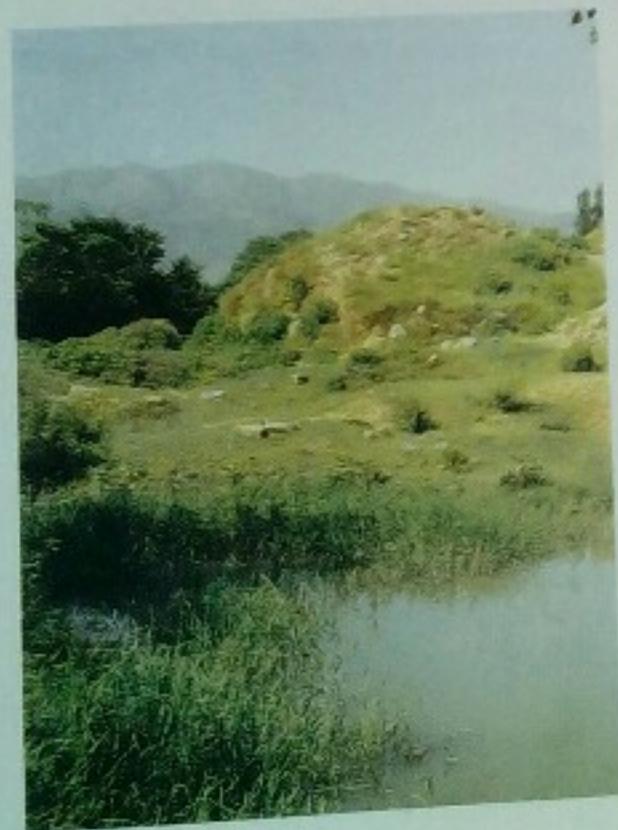
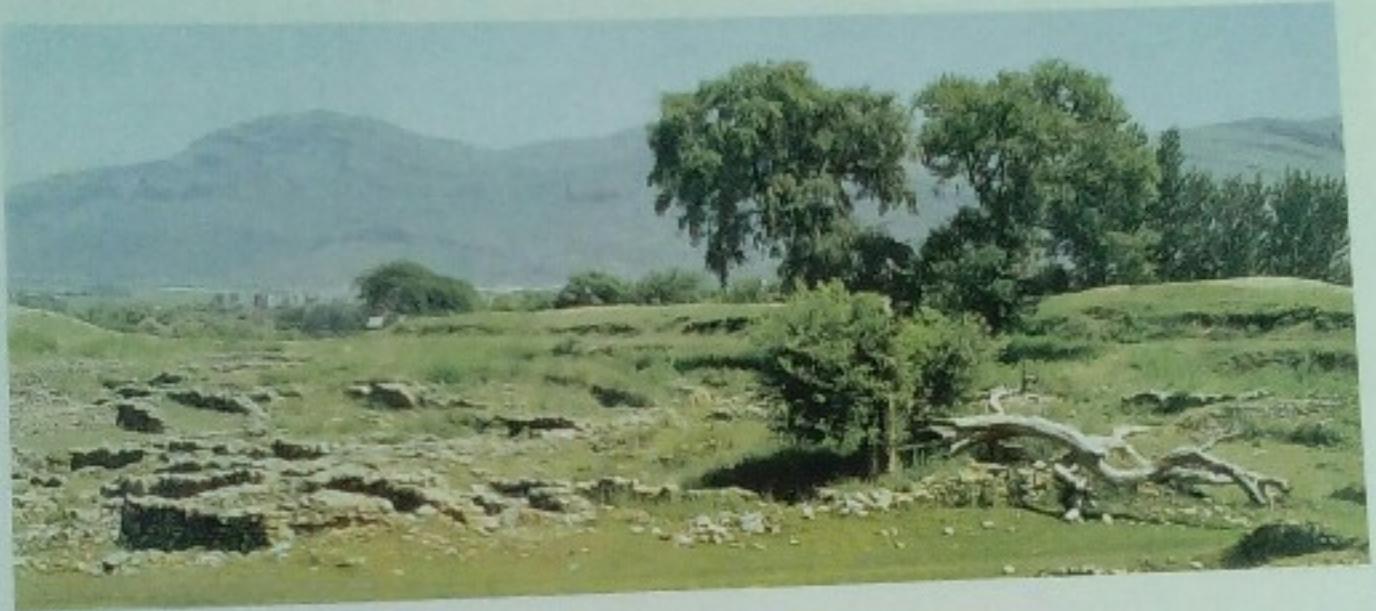

තක්සිලාවේ, සර්තප්පි, විවිධ කාලපරිච්ඡේදවලට අයත් මේසන්වැඩ ක්‍රමයේ ගල්පේලි අතරට ගලින් නිමකර ඇති හතරස් නිර්මාණ ඉතා විශාල වශයෙන් දක්නට ලැබේ.

පාහියන් කාලසීමාවේ තක්සිලාවේදී ලෝනික් ක්‍රමය ගොඩනැගිලි කැනීමේදී භාවිතා කළ අතර කුසාන් කාලසීමාවේදී ගොඩනැගිලි ඉදිකිරීමේදී කොරින්තියන් වරුන් ප්‍රධාන නගර වල යොදවූ අතරම රෝමානු මූලාදර්ශ නිවු බට්ට උදාහරණ වශයෙන් සිරියාව හා පලස්තීනය ගත හැකි බව රෝලන්ඩ්ගේ මතයයි.

ගෘහ නිර්මාණ ආදර්ශන

I. තැනිතලා නිම්නය

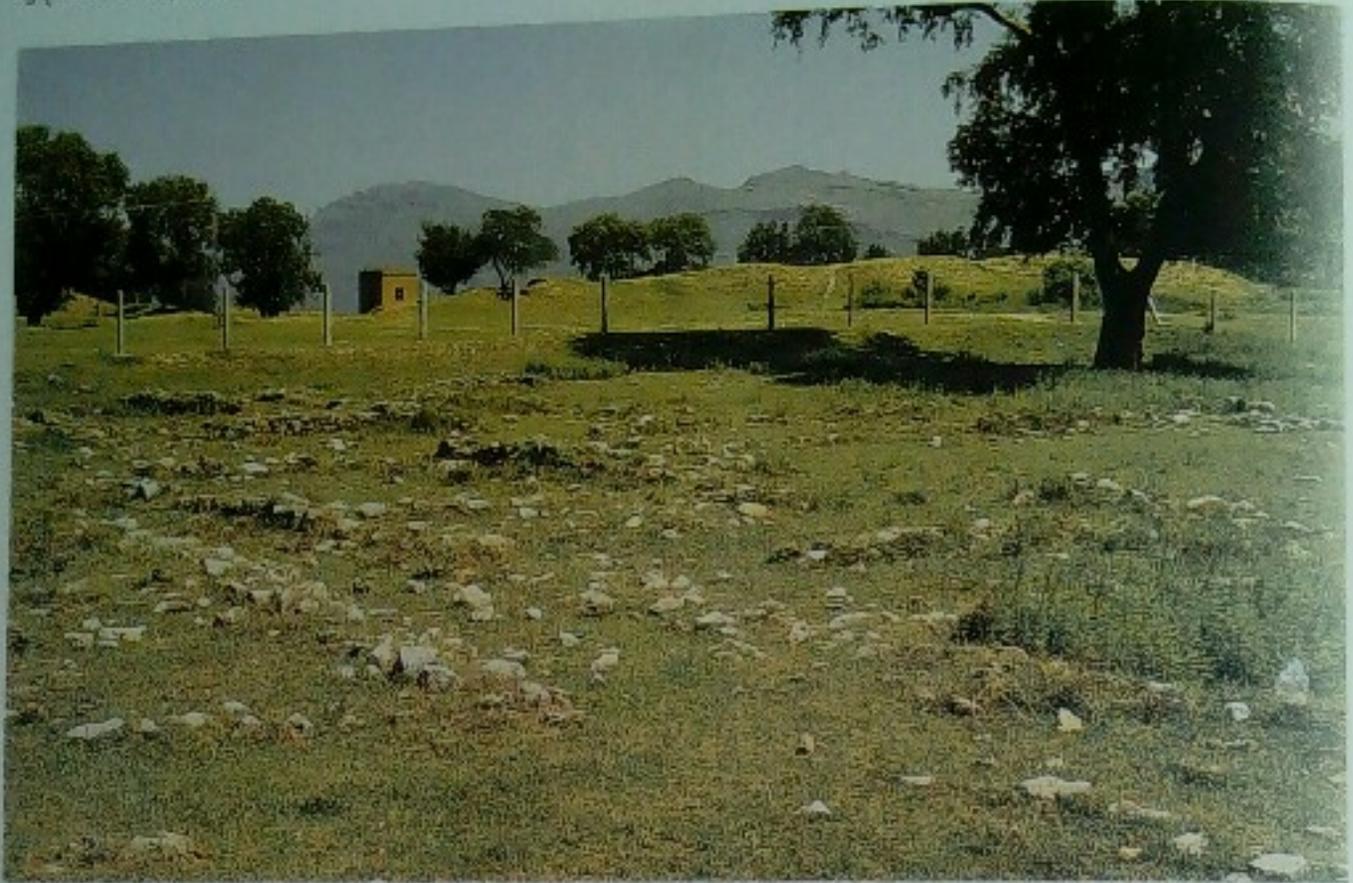
ඉදිරිපත් කරන ලද ගෘහ නිර්මාණ ආදර්ශන වලින් බොහෝමයක් සොයාගෙන ඇත්තේ තැනිතලා නිම්නයෙනි. මෙම නිම්නයේ ගෘහ නිර්මාණ සෝදිසිකර බැලීමවලින් බොහෝමයක් නගර තුනකටම කේෂයන් වේ. ඊවානම්, ඩිරම්පුන්ඩි, සිත්තල් හා සිරසක්ක. එපමණක් නොව තවත් සංඝාරාම හා ස්තූප වන ධර්මරාජික, ස්තූපය හා සංඝාරාම, මොස්රා, මොරාටු ආදී සංඝාරාමද වේ.

ඉතා ප්‍රසිද්ධ පෞරානික ග්‍රීක් නගරයක් වන තක්සාස්හිලා නොහොත් තැනිතලා සමඟ ජෛවිවල ලක්ෂණයන් ඇති තැනිතලා නිම්නයේ ගොඩැල්ල පළමුවෙන්ම හඳුනාගෙන ඇත්තේ සර් ඇලෙක්සැන්ඩර් විසිනි. එකල විතු හා විද්‍යාව ඉගැන්වූ ප්‍රසිද්ධ ඉගෙනීමේ මධ්‍යස්ථානයක් හා විශ්ව විද්‍යාලයක් වූ එම නගරය ඉගෙනීමේ මධ්‍යස්ථානයක්ව තිබුණි. තැනිතලාව හා අවට සංඝාරාම බොහෝමයක් සහ ස්තූප වලින් ගොඩගත් බොහෝමයක් දේවලින් කියාපාන්නේ, එකල තිබූ බුද්ධාගමේ අගය සහ එය මතභේදය අතරේ ප්‍රවේශව තිබූ ආගම බවත් එහි තිබූ කලාව සමකාලීන කලාවන් අභිබවා තිබූ බවත් පවසයි. ආගමානුකූල මධ්‍යස්ථාන හා නගරවලින් කේෂවී පවතින ගන්ධාර කලාවේ ශ්‍රේෂ්ඨත්වය එයින් පිළිබිඹුවේ.

බෞද්ධ ගන්ධාරය : ඉතිහාසය, විතුකලාව සහ ගෘහනිර්මාණ ශිල්පය

1. පළමුවන නගර පෙදෙස - බීර් මවුන්ඩ්

තැන්පත් කිරීමේදී පළමුවන නගර පෙදෙස වන බීර් මවුන්ඩ් තුන්වරක් විනාශකර දමන ලද නමුත් හැඩතල ඉදි කරන ලදී. ක්‍රි.පූ. සස්වන / තයවන ශතවර්ෂ වල පටන් ක්‍රි.පූ. දෙවෙනි ශතවර්ෂය දක්වා කාලය තුළ මෙහි

බාහිර මවුන්ඩ්: පළමුවන නගරය පිහිටි තැන

පදිංචිව සිටි අතර බැක්ට්‍රියන් ග්‍රීක්වරුන් එය තවදුරටත් ඊසාන දිග කොටසට රැගෙන යන ලදී. මෙහි කරන ලද කැනීම් වලින් හෙලිවී ඇත්තේ මෙහි කරන ලද ඉදිකිරීම් පිළිවෙලකට නොතිබූ බවයි. විටීවල මොහෝ ස්ථාන පවුඩු අතර ගෙවල් සැලසුම් අපිළිවෙලකට තිබුණි.

2. දෙවෙනි නගර පෙදෙස - සර්කස්

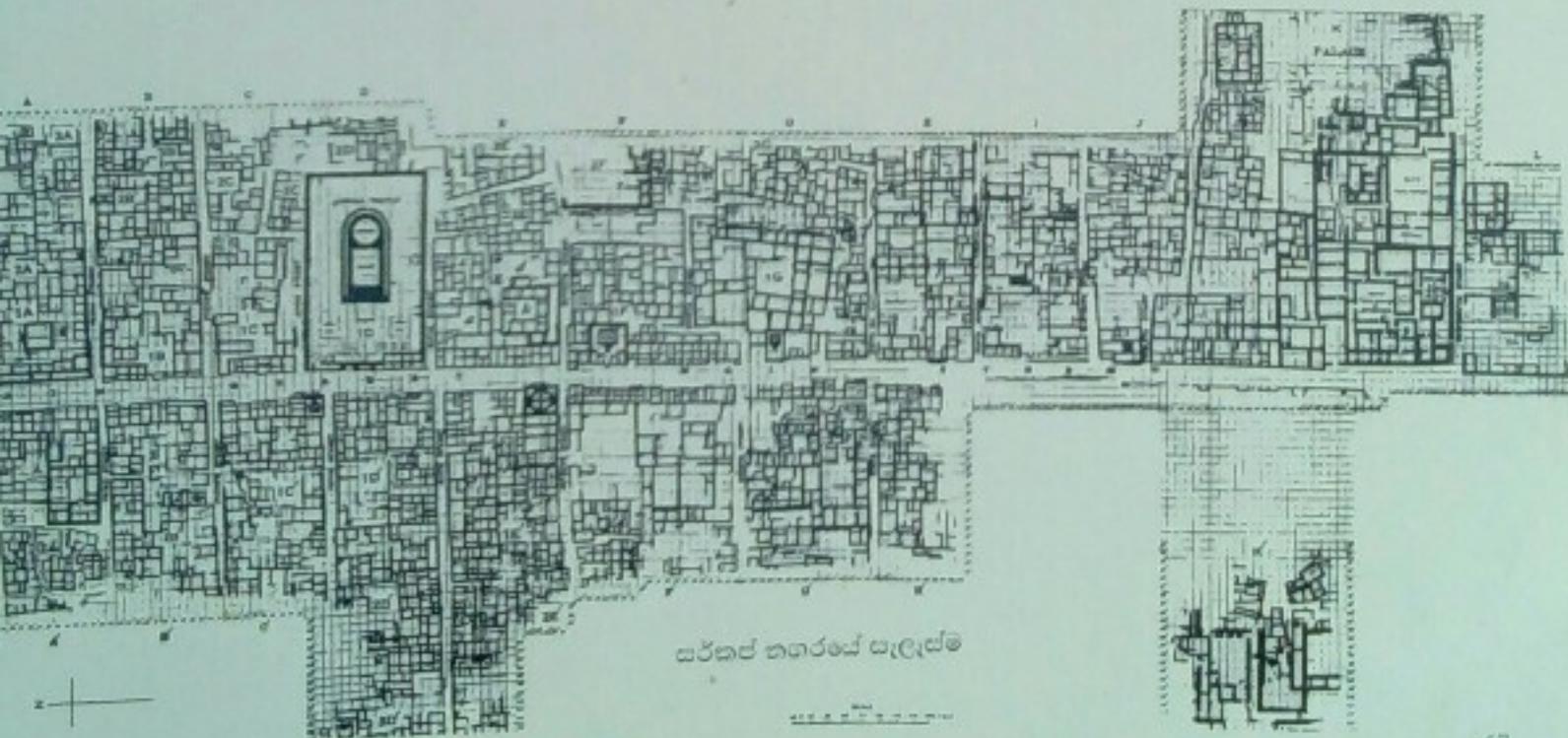
ක්‍රි.පූ. දෙවෙනි ශතවර්ෂයේ පළමුවන කාර්තු වේ ග්‍රීක්වරුන් විසින් දෙවෙනි නගරයට අත්තිවාරම් දමන ලද අතර එය මවුන්ගේ පුරාණ වෙස් - බෝඩ් ආකාරයේ, විටී එකක් හරහා එකක් යමින් අංශක 90 කෝනාකාර විධියට ගොඩනැගිලි පිහිටුවන ලදී. මෙම නගරයන් විනාශවෙමින් නැවත ඉදිකිරීම් වලට මුහුණ දුන්නත්, මවුන් පදිංචිව සිටි අවසාන කාලය දක්වා ග්‍රීක්වරුන් විසින් දමන ලද මුල් අධිකාලම් ඉතුරුවී තිබුණි. කුෂාන් වරුන් එම නගරය ක්‍රි.ව. දෙවෙනි ශත වර්ෂයේදී අළුත් පෙදෙසක් වෙත ගෙනගිය අතර සර්කස්වල කොටසක පදිංචිය ටික කාලයක් යන තුරු පවත්වන්නට ඇත.

සර්කස් නගරය ඕනෑම ඵලාවට ගොඩනගන ලද්දක් නොවූ අතර, එය නියම සැලැස්මක් මත ගොඩනැංවූවක් හෙයින් මවුන්ගේ මූලික අවශ්‍යතාවයන් සපුරන අයුරින් ග්‍රීක්වරුන් පෙදෙසක් සෙවීමේ නිරතවිය. ග්‍රීක නගර නිර්මාණ ශිල්පියා විසින් උතුරු දෙසින් පිහිටි හානියාල් තෙරු බැවුම එහි උතුරු දෙසින් ඇති හොඳාකාර පිහිටි සාකුඩ ඉදිරිපත් කරන ලදී. එහි බටහිර දෙසින් ඇති තම්බා නුල්ලාක් උතුරු දෙසින් ඇති ගුණානුල්ලාක් පරිහරණය සඳහා අවශ්‍ය ගලායන වතුරද නගරයේ ආරක්ෂාව සඳහාද සුදුසු විය.

සර්තප්-ප්‍රධාන නගරය

ආරක්ෂිත බැම්ම මුළු නගරය වටාම දිවෙයි. එය සාදා ඇත්තේ, ප්‍රදේශයෙන් සොයා ගන්නා ලද ගොරෝසු ගල්වලිනි. එහි ඝනකම මීටර් 4.5 සිට 6.5 දක්වා වෙනස් වේ. බටහිර සැලැස්ම සමහුමිය දෙසට ක්‍රමානුකූල නොවන අතර උතුරු හා නැගෙනහිර දෙසට එය කෙලින් දිවේ. දකුණු දෙසට කන්දේ සමෝච්ඡ රේඛාව දක්වා දිවේ. නැත් නැත් වලින් බහුතර දිගේ පස් මුදු හැඩයකින් යුතු අට්ටාල යොදා ඇත. ප්‍රධාන කැනුම් කරු සර් ජෝන් මාලේ විශ්වාස කරන්නේ මේ අට්ටාල සමහර විට තට්ටු දෙකක් හෝ තුනක් සහිත ඒවා විය හැකි බවයි. ස්ථිර අත්තිවාරමකට උඩින් කුහර හා සිඳුරු සහිතව ඒවා පිහිටා ඇත. පිටතින් ඇති බිත්තිය හා සම්බන්ධ වන

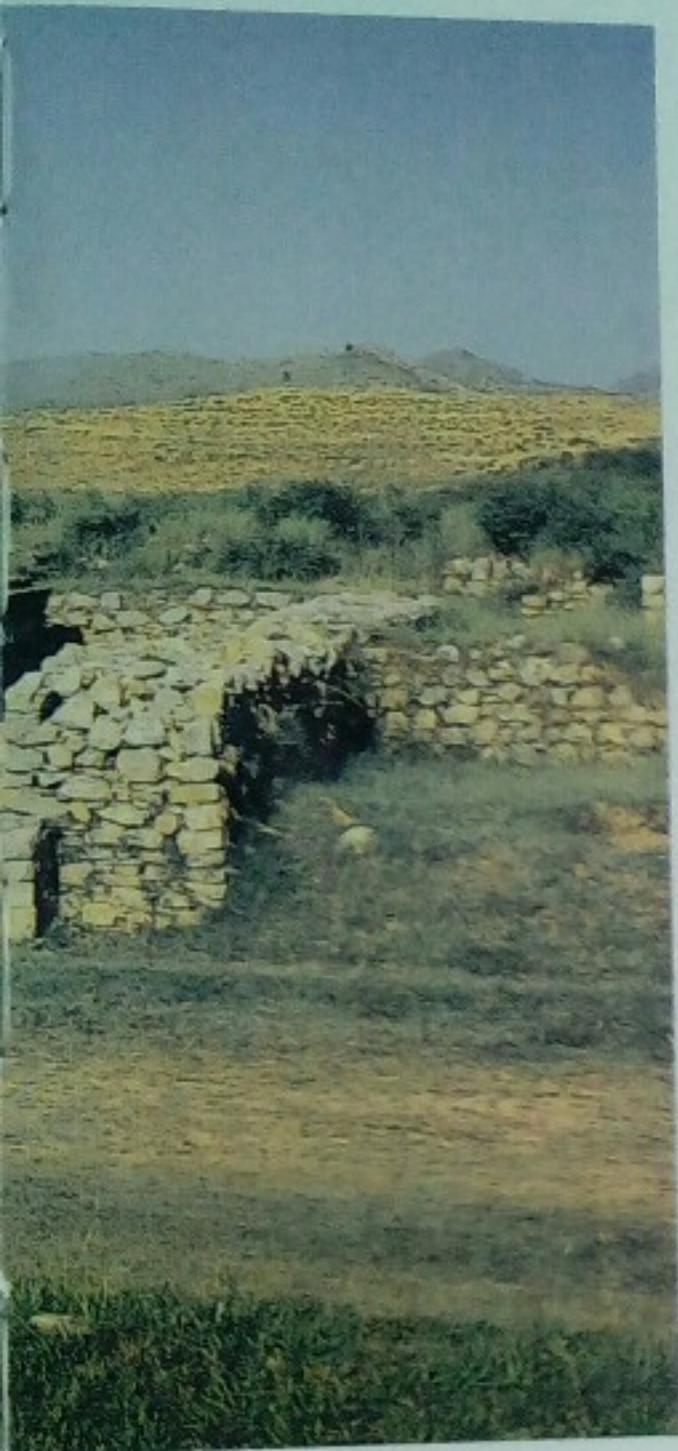
සර්තප් නගරයේ සැලැස්ම

මොදට අක්ෂරය : ඉතිහාසය, විග්‍රහලාව සහ ගෘහස්ථාන විද්‍යාව

ස්ථාන වලට උඩින් කපොදු ඇති අතර එහි ඇතුළු පැත්තේ තට්ටු සාදා ඇත්තේ ආරක්ෂකයින්ගේ ප්‍රයෝජනය සඳහායි. උතුරු ඩිත්තියේ පිටපැත්තේ මීටර් 7.6 දිග තට්ටුවක්ද තනා තිබුණේ එහි දැඩි බවේ ශක්තිය වැඩිකිරීම සඳහාය.

එකක් එක පැත්තකට සිටිනසේ නගරයේ ගේට්ටු හතරක් තිබූ බවට විශ්වාස කිරීමට හේතු ඇත. කෙසේ වෙතත් කැනුම් කරුවන්ට හමුවී ඇත්තේ උතුරු දිග ඩිත්තියේ සාදා තිබුණු එවැනි ඇතුළුවීමේ ස්ථානයක් එමණි. ප්‍රධාන මාර්ගයේ කෙලවරේ මෙම ගේට්ටුව යොදා තිබුණේ සමහරවිට ආක්‍රමණිකයින්ගේ හදිසි පහර දීමක් පරීක්ෂා කිරීමට හෝ ප්‍රධාන වීථියේ එකතුවන වැහිවතුරේ වේගය අඩුකිරීමට ගේට්ටුවට පහලින් ඇති විශාල බෝක්කුවට මුදා හැරීම පිණිස විය හැක.

කොට්ඨාසයේ මිනිස් රූ සහිත තුරු මුද්‍රණ

මෙම භූමියේ කරන ලද කැනීම් වලින් නගරයේ බොහෝ වැදගත් දේවල් සොයා ගැනීමට හැකිවී ඇත. ලම්බා කාර අතට කරන ලද කැනීම් වලදී මීටර් 5 සිට 7 දක්වා දුරක භූමි තට්ටු 7 ක වර්ෂ 300 සිට 400 දක්වා කාලයක දේ අනාවරණය කර ගැනීමට හැකිවී ඇත. සොයාගන්නා ලද දේවලින් අනාවරණය වී ඇත්තේ ශ්‍රීක් අවධියට පෙර මෙහි ජනාවාසයක් තිබූ බවත් එය බර්මපුන්ඩ නගරයේ උපනගරයක් වී තිබූ බවටද විශ්වාස කෙරේ. ඉතිරිවී තිබූ දේවලින් හයවන තට්ටුවෙන් අනාවරණය වී ඇත්තේ එය බැක්ට්‍රියන් ශ්‍රීක්වරුන්ගේ නගරයක්ව තිබූ බවයි. ක්‍රි.පූ. 190 සිට 90 දක්වා කාලයේ ශ්‍රීක් ජනාවාසයක්ව තිබූ බවට පස්වන තට්ටුව පෙන්නුම් කරයි. හතරවන තට්ටුවේ සිට දෙවන තට්ටුව දක්වා ක්‍රි.පූ. 90 සිට 25 දක්වා කාලයක සකා වරුන්ගේ වාස භූමියක්ව තිබූ බව පැහැදිලි කරයි. ක්‍රි.ව. 30 දී ඇතිවූ භූමිකම්පාවකින් විනාශවූ ගොඩනැගිලි පාඨියන් වරුන් විසින් නැවත ගොඩනගන ලදී. මුද්‍රණ තට්ටුවෙන් පැහැදිලි වන්නේ කුෂාන් වරුන්ගේ අල්ලා ගැනීමෙන් පසු මෙම ජනාවාසය සර්සුක්වල කුන්වන ජනාවාසයට ගෙනගිය බවයි.

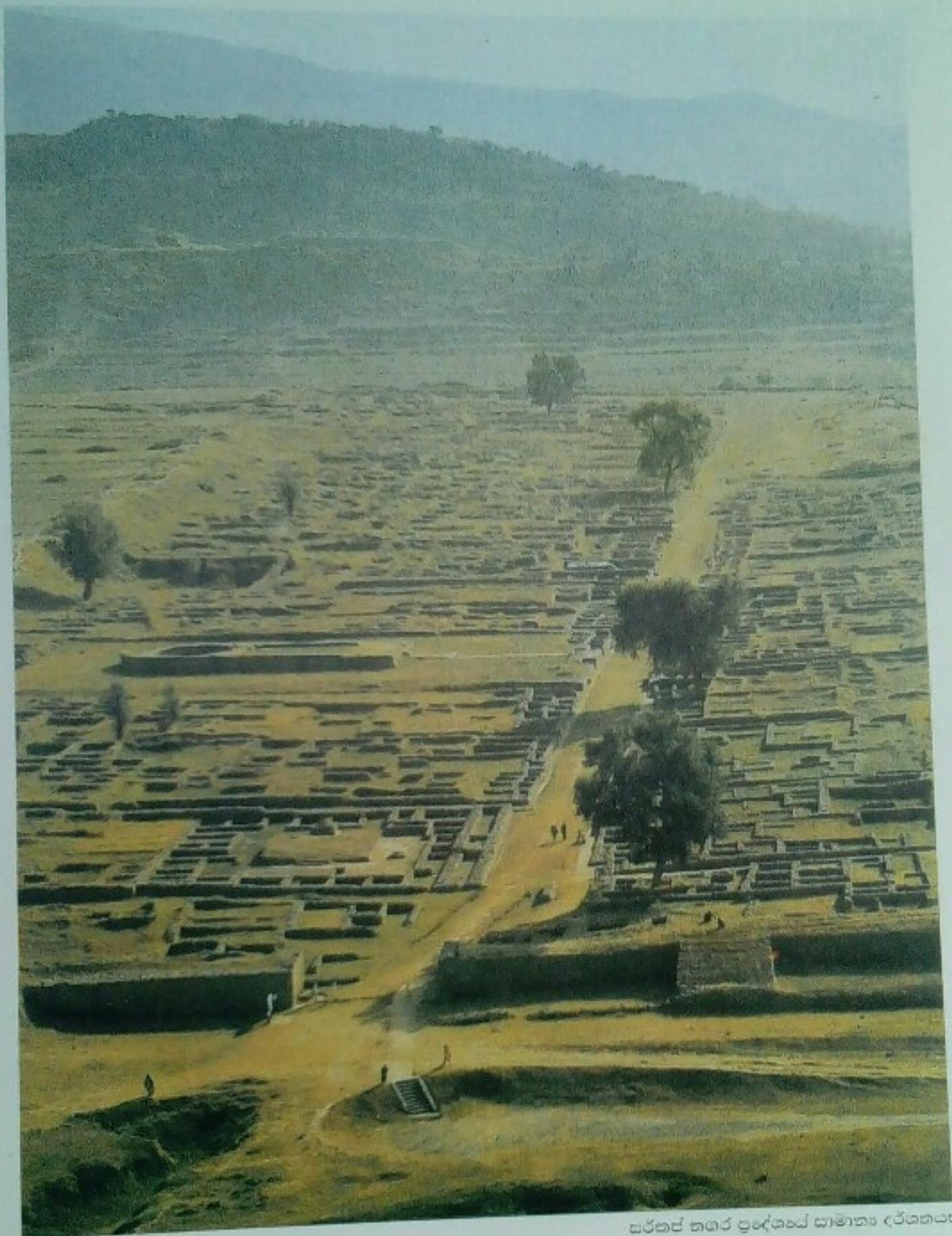

තත්පිලාවේ - සර්කස් නගරයේ සත්බුන්ටල සාමාන්‍ය දර්ශනයක්

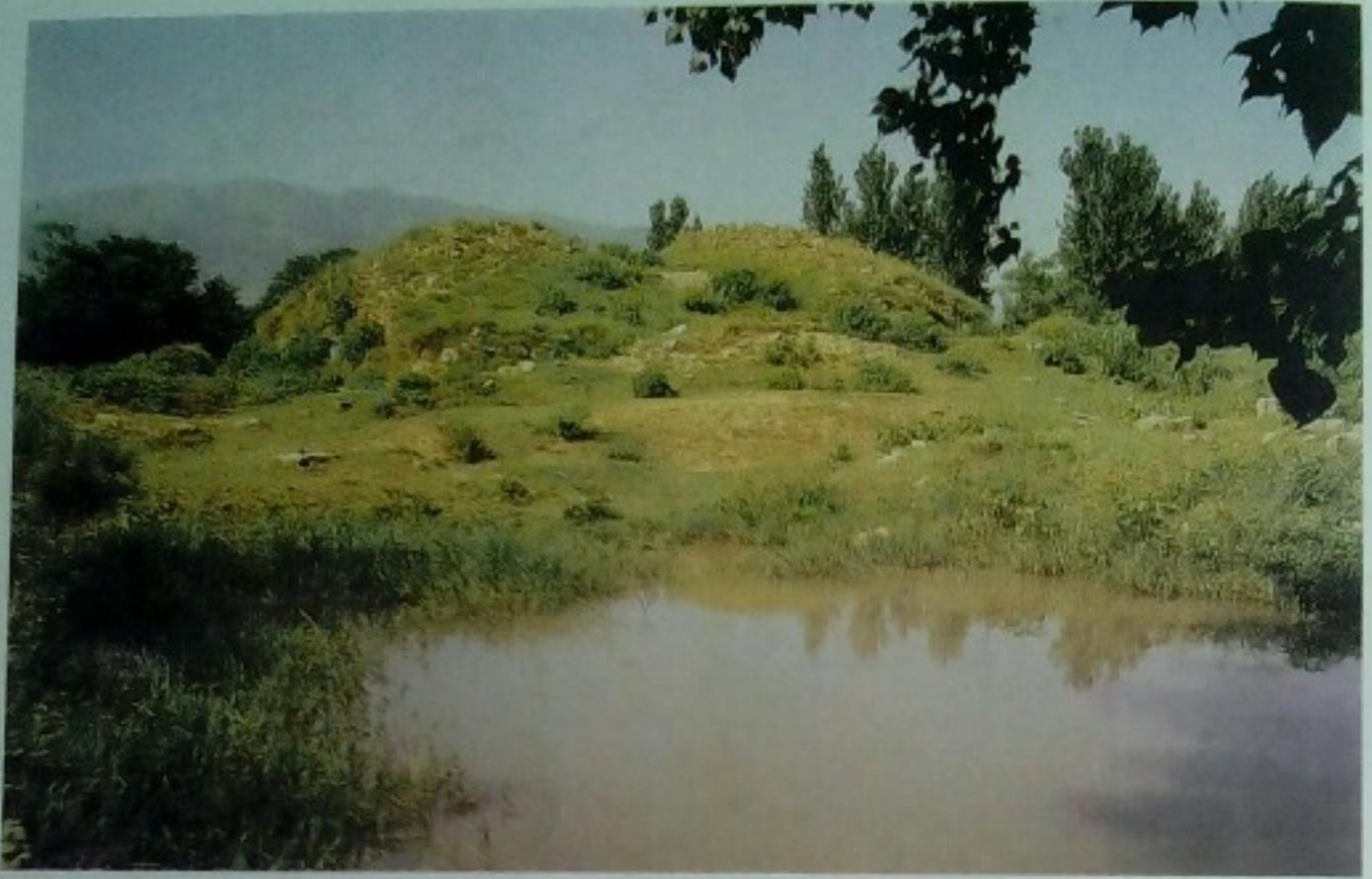
දෙවෙනි භූමි තට්ටුවේ ඇති සොයාගැනීම් දැන් පෙනෙන්නට තිබේ. නගරයේ පැලැස්ම පැහැදිලිවම හඳුනාගත හැකිය. ප්‍රධාන වීථිය ගිණිකොන අතට නගරයේ මූල පටන් අගඳක්වා නගරය දිගේ විහිදී ඇත. බොහෝමයක් ගොඩනැගිලි කපරාදු කර හෝ සුදුහුනු හා හෝ පාට කර ඇත. වීථියේ දෙපසින්ම කඩසාප්පු තිබී ඇත. ප්‍රධාන වීථියේ දෙපසින්ම තරමක පරතරයක් ඇතිව කුඩා වීථි තිබී ඇත. ප්‍රධාන වීථිය අසලින් පූජනීය ගොඩනැගිලි විහාර හා ස්තූප පිහිටා ඇත. බටහිර දෙසින්, අනිවාර්යයෙන්ම රාජකීය මාලිගාවක් ප්‍රධාන වීථියට මුහුණලා දකුණු දෙසට වන්නට පිහිටා ඇත.

ඉහත සඳහන් කල රජමාලිගාවට අමතරව පහත නගරයේ දකුණු දෙසට වන්නට ඇති උස්භූමියේ ගොඩනැගිලි සංකීර්ණයක් පිහිටා ඇත. කැනුම් කරුවන් විසින් මෙම ගොඩනැගිලි සමූහයට 'මහල්' යන නම යොදා ඇත. ඇත්ත වශයෙන්ම මෙය විශාල කාමර ඉඩකඩ ඇති විවෘත ශාලාවන්ගෙන් සමන්විත රාජකීය මාලිගා බව පෙන්වයි. කපරාදු කර තිබූ හෙවල් වැනි ගොඩනැගිලි ක්‍රි.ව. 1 වෙනි ශතවර්ෂයේ බිහි වූ ඒවා බව සැලකිය හැකිය. පහළ වීථියේ තිබූ රජමාලිගා වලට සමකාලීනව මේවා ඉදිකර ඇත.

සර්කස් වලින් ගොඩ ගන්නා ලද පැරණියේදී අතර වියේදී සඳහන් කළ යුතුව ඇත්තේ ඊදි ආහරණ හා ස්වර්ණාහරණ හමු වී ඇති බවයි. කුඩා කාමරයක පොලොව යටින් ගොඩගෙන ඇති ඒවා අතර රත්තරන් කරාඹු, පෙන්ඩන්, වලලු, මෙඩල්ස්, ඇබරැමක් (ටෝර්ක්) සහ මාලයක් ද වේ. ඊදි භාණ්ඩ අතර මාල, ජෝකු, ගුරුලේන්කු, කෝජප, ලොකු හාජන, පිහන් හා පිරිසි ආදිය වේ. කැනුම්කරුවන් සඳහන් කරන්නේ, නගරයේ අනෙකුත් ස්ථානවල තිබූ වටිනා වස්තු මෙන් කුශාන් වරුන් තක්සිලාව අල්ලාගන්නා ලද අවස්ථාවේ පොලොවේ වලලා තිබූ බවයි. තවත් වැදගත් සොයාගැනීමක් වන්නේ ඔහුදෙසේ රාජාලියා සිටින ස්තූප පිහිටි සංඝාරාමයේ තිබී හමුවූ ආර්මේනියන් ශිලාලේඛනයයි. තක්සිලාවේ පාලකයා බවට පත්වූ 'ප්‍රියදර්ශී' නමින් හැඳින්වූ අසෝක කුමරුට උසස් පදවි ලැබීමේ ගෞරවය පිණිස මෙම කුරුන ඉදිවූ බව ශිලාලිපියෙන් පෙන්වුම් කරයි. එක් අතකින් එම ශිලා ලිපිය මෙහි ඇති දේවල්වල කාලය තීරණය කිරීමටත්, අනෙක් අතින් ඉතා වැදගත් වන්නේ ආර්මේනියන් වරුන්ගෙන් තක්සිලාවේදී කාණ්ඩයකි ලේන් කලාව ලබාගත් බවයි.

සර්පත් තහර ප්‍රදේශයේ සාමාන්‍ය දේශනයක්

සරසුන් ප්‍රදේශයේ සාමාන්‍ය දර්ශනයක්

3. තුන්වෙනි නගර පෙදෙස - සරසුන්

දැනට සරසුන් නමින් හඳුන්වන තුන්වන නගරය පිහිටා ඇත්තේ සරසප් වලින් කිලෝමීටර් කිහිපයක් දුරින් ලුන්ඩ් ගඟේ ඊසාන දිග කොටසේය. මධ්‍යම ආසියාවේ ගෛලිය අනුව එහි පිහිටීම කුහන් කාලය තෙක් දිවයයි. එය ගොඩනගා තිබුණේ දල වශයෙන් කිලෝමීටර් පහකට වඩා තරමක් අඩු ප්‍රමාණයකින් යුත් සමන් ක්‍රාසයකය. එය ගොරෝසු නිමාවක් වෙනුවට සිනිඳු වික්‍රතුලයකින් නිමාකල ආරක්‍ෂක බැම්මකින් වටකර තිබුණි.

ඉහත සඳහන් කළ ලොභිත නිමාවකින් යුත් ගෘහනිර්මාණ ශිල්පයෙන් සමන්විත නගර ප්‍රදේශ තුන හැරුණුවිට ආගමානුකූලව නිමාවට පත්, වෙන්ව පිහිටි ස්මාරක ප්‍රධාන වශයෙන් ස්තූප හා හිසු ආරාමද එහිවිය. ඒවායින් වඩා වැදගත් ඒවා පහත දක්වා ඇත.

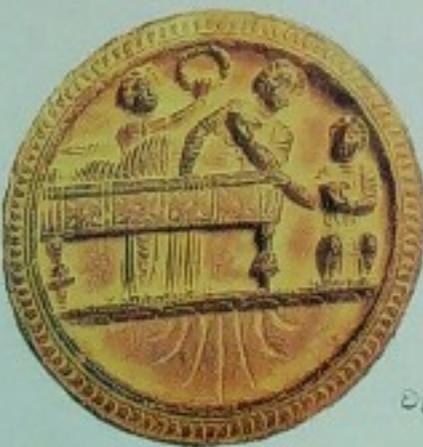
වැසිතිලි පොර්ට්

ධම්මාපිකා, ස්තූපයේ භාසනිත දර්ශනයක් - නිරිත දෙසින් (ද.බ.)

4. ධර්මරාජික ස්තූප හා හික්කු ආරාම

භංගා මිටියාවනේ කරන ලද පරීක්ෂණ වලින් පෙනී යන්නේ ගන්ධාර කාලසීමාවේදී සොයාගන්නා ලද දේවල සංඛ්‍යාව දකුණු දිග් භාගයේදී ඉතා විශාල බවයි. එයින් වඩාත්ම පැහැදිලිව ඇත්තේ ධර්මරාජික නොහොත් චිර්වෝස් ස්තූපය හා සංඝාරාමයයි. අසෝක අධිරාජයා විසින් බුදුන්ගේ පිළිරුව පිහිටුවීම සඳහා තෝරාගත් මෙම බිම්කඩ පුජනීය ගොඩනැගිලි ඉදිකිරීම වෙනුවෙන් වෙන් කරන ලද ඉතා වටිනා බිම් කොටසකි. මෙම භූමිය පිහිටා ඇත්තේ පළමු නගරය වන බීර මවුන්ඩ් වලට කිලෝ මීටර කිහිපයක් උතුරින් හා ඉමාරා උල්ලා නොහොත් ස්වාභාවික ජල පෙදෙස අසබඩිනි. ධර්මරාජික යන නම එයට ආරාධ වී ඇත්තේ බුදුන්ගේ පිළිරුව ආචරණය වන පරිදි එම ස්තූපය ගොඩනගා ඇති බව විද්වතුන් පිළිගන්නා නිසයි. එසේම බුදුරදුන්ගේ ධාතුන් වැඩිකොටසත්

වැසිකිලි පෝච්චි

මොදව ගන්ධාරය : ඉරිතොට, විඉහලාව සහ සංවිකිට්තෝ ශිල්පය

ඇතුළත් වන පරිදි ඉදිකරන ලද ස්තූප රජකුමා විසින් (අසෝක රජු) කරවන ලද හෙයින් ඒවාට ධර්මරාජිකා යන නම පටබැඳුණි. ස්තූප වලට අනෙක් නම වන විරවෝද් සෑදුනේ, ස්තූපවල මුදුනින් බැස පොරොත් විසින් ස්තූප වල නිඛු වස්තුව සොයාගත් නිසා එයට මේ නම පට බැඳුණි. මෙම නම මෑත කාලයේදී ඇති වූවත් බව පෙනේ.

ප්‍රධාන ස්තූපය හැඩයෙන් රවුන් වූවා මෙන්ම තත්සලාවේ අනෙක් ස්තූප වලට වඩා විශාලත්වයෙන්ද පැහැදිලි බවකින්ද යුක්ත විය. එහි වටේට හවුටු හතරකින් සමන්විත පටිපෙලක් තිබූ අතර එහි සෑම කවටුවක්ම කිසියම් හෝ වැදගත් කමකින් යුතු ස්ථානයකට යොමුකර තිබුණි. ස්තූපයේ පාදයේ සිට එම පටිපෙලේ හවුටු හතර වන්දනා කරුවන්ගේ පෙලහැර මාර්ගය වශයෙන් යොදාගැනීනි. කැනුම් කරුවන් විසින් සොයාගන්නා ලද පරිදි වන්දනා කරුවන් ගමන් කල මාර්ගය කිසියම් බදාම වර්ගයක් යොදා සකස්කර තිබූ අතර තවත් කොටසක් හත්තොටි හා වලලු මඬබවා නිමකර තිබූ බවත්, එය නැවත අරන් වැඩියා කරන අවස්ථාවලදී, වෙනත් ස්ථානවල ප්‍රයෝජනයට ගැනීම සඳහා ගලවා ඉවත්කර ඇති බවත් පෙනේ.

ස්තූපයේ පහළ කොටසේ ඇති විශේෂ ලක්ෂණයක් වූයේ ස්තූපයේ නැගෙනහිර දෙසින් පටිපෙලියේ වම්පස කොටසේ කුළුනක හැඩයක් පෙන්වීමයි. බෞද්ධ ස්තූපවල දක්නට ඇති පරිදි සිංහයෙකුගේ රූපයකින් එය මසවා සිටීමට සැලසුම් කල හැකිවී තිබුණි.

ස්තූපයේ මධ්‍යය ගොරෝසු ගල්වලින් සකසා ඇත. එතරම් විශාල සංඛ්‍යාවකට භක්තිය ලබාදීම සඳහා නියමාකාර නොවන ඩික්කි දහසයක් මධ්‍යයේ සිට ඉදිකර ඇත. මෙම ඩික්කි අත්තිවාරමේ සිට එක්කරා මට්ටමකට

ධර්මරාජික ස්තූප සැලැස්ම

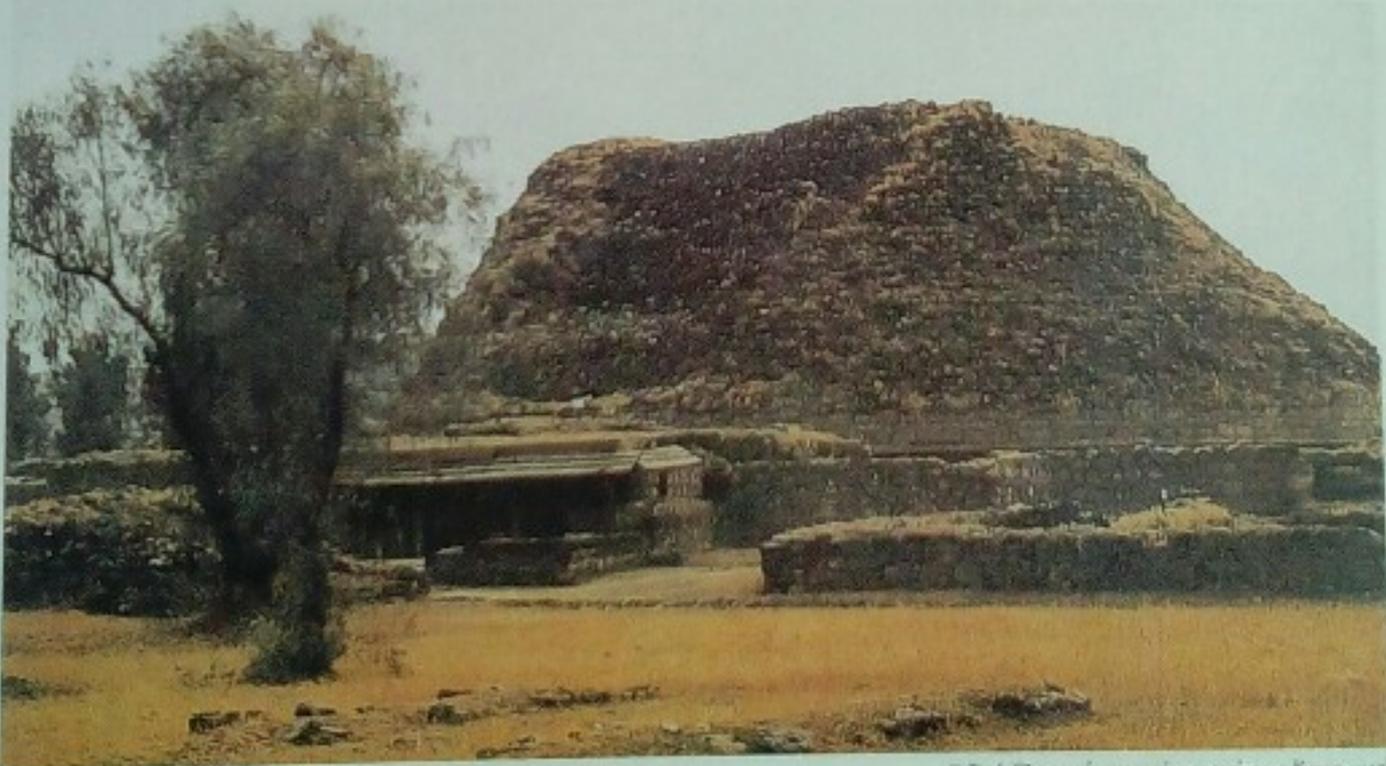
සිව්න පේ නිමවා නොමැති බව පෙනෙන හෙයින් මේවා පසු කාලයකදී යොදා ඇති බව විශේෂයෙන් කණිෂ්කයේ කාල සීමාවේදී විනාශයට පත්වූ ගොඩනැගිලි නැවත ප්‍රතිසංස්කරණය කරන අවස්ථාවේ විය හැක. පඩිපෙල පැරණි කාලයේ අර්ධ බදාම තට්ටුවකින් නිමකර ඇති බවක් පෙනේ. 5 වෙනි හෝ 4 වෙනි ශතවර්ෂයේ අගභාගයේදී බෙරයේ පහළම තට්ටුවට ඉහළින් අලංකාර ගල්වාඩ වලින් සරසන ලදී.

ප්‍රධාන ස්තූපය වටා පසුකලකදී කුඩා ස්තූප ගොඩනගා ඇත. ධර්මරාජිකාවේ පෙරහැර මාර්ගය වටා වලල්ලක ආකාරයෙන් මේවා ඉදිකර ඇත. ක්‍රි.පූ. පළවෙනි ශතවර්ෂයේ අගභාගයේදී කරන ලද කැනීම් වලදී සතරපවැන්න වන මාට්ටියේ හා 1 වෙනි ඒසස් ගේ කාර්යය මෙම ස්තූපවල කරනු වලින් සොයාගෙන ඇත. ක්‍රි.ව. 25-30 අතරතුර කාලයේ දී ඇති වූ තුම්කම්පාවක දී මෙම ගොඩනැගිලිද එයට හසුවිය.

විශාල විනාශයකට පසු ඊළඟ ගොඩනැගිලි අවධිය පටන්ගත්තේ ප්‍රධාන දොරටු හතරේ පඩිපෙලවල් ඉදිරියේ දොරටු ඉදිකිරීමෙනි. ඒ සමගම ඒ වටා කුඩා දෙව්මැදිවිද ඉදිවිය. මුල් කාලයේ හිඹ විශිෂ්ඨ නිර්මාණයකින් හෙබි පෙදපේරු වැඩ අභාවයට ගොස් තිබූ අතර ශාඛ නිර්මාණ ශිල්පයේ විශාල දියුණුවක් පෙන්නුම් කරයි. තරමක් උතුරු දෙසට බර වෙමින්, නැගෙනහිර දෙසින් තවත් විශාල ස්තූපයක නටඹුන් තිබේ. ඊට අමතරව හතරැස් අඩිකාලමක් මත ගොඩනැගූ තවත් විශාල සෑයක නටඹුන් තිබේ. එය ක්‍රමයෙන් බෑයයන කොටස් කුනකට බෙදා වෙන්කර ඇත. එහි මුදුනින් ඇති කොටසේ පුරුදු ලෙස බෙරය සහ ශීර්ශ පිහිටා ඇත. එහි මන්දිරය කිහිප වරක් අඵන්වැඩියා කර ඇත. එහි සාමාන්‍ය නිර්මාණය හා පෙදපේරු වැඩ සැලකිල්ලට ගනිමින් පුරාවිද්‍යාඥයින් එය දෙවෙනි ශතවර්ෂයේ අගභාගයේ ගොඩනගන ලද්දක් බවට එළඹ සිටී.

ප්‍රධාන ස්තූපය වටා දෙව් මැදුරු දුසිම් හතරකට වඩා ඉදිකර තිබුණි. ඊට අමතරව විශාල නිවාස සමූහයක් ධර්මරාජිකා අවට ඇත. ඒවා මහා මන්දිරය දෙසින් පේලි තුනකින් යුතුව බටහිර හා උතුරු දෙසින් පිහිටා ඇත. මේ සිංදුලක්ම ගල්මිශ්‍ර බදාමයෙන් නිමවා ඇත්තේ සකා කලා සීමාවේ අවසාන භාගයේයි. පසුව ඒවා අඵන්වැඩියා කර ඇත්තේ මහත් විනාශකාරී ආපදාවකින් පසුවයි.

මෙම තුම්පේ උතුරු දිග කොටසේ ප්‍රධාන සංඝාරාම ඉදිකර තිබුණි. ඒවා පළමුවන ශතවර්ෂයේ සිට හයවෙනි හෝ හත්වෙනි ශතවර්ෂය දක්වා ප්‍රධාන කාලසීමා හතරකට අයත් විය. සංඝයා විහන්සේලාව අතිරේක ඉඩපහසුකම් ලබාදීම සඳහා දෙවෙනි තුන්වෙනි ශතවර්ෂවලදී ඈත උතුරු දිග කොටසේ විශාල සංඝාරාම ප්‍රමාණයක් ඉදිකරන ලදී. මෙම තුම්පේ පළමුවෙනි වතාවට හොඳින් සැලසුම් කළ හතරැස් කාමර සහිත ගොඩනැගිලි ඉදිකරන්නට යෙදුණි. මෙම තුම්පේ උතුරු දිගභාගයේ ප්‍රාකාරයේ පිටුපසට යාබදව හතරැස් කාමර සහිත කපරාඝ කල විශාල ගොඩනැගිලි ඉදිකර තිබුණි.

ධර්මරාජිකා ස්තූපයේ ආසන්න දර්ශනයක්

ම කැනීම් වලදී විශාල වශයෙන් සොයාගත් මුදල් කාසි වලට අමතරව මහා ව්‍යසනයකට හසු වූ ලකුණු සහිත
 ස් ඇට සැකිලි හයක්ද හින්තොන් දවා අළුකල ගොඩනැගිලි ද හමුවිය. පස්වන ශතවර්ෂයේ අගභාගයේදී සුදු
 රත්වරුන්ගේ ආක්‍රමණය මෙම විනාශයට හේතුවූ බව කැනුම් කරුවන්ගේ අදහස වී ඇත. සම්පූර්ණයෙන් දැවී
 ගිය බර්වනයේ පොතු වලින් සාදන ලද, හමු වී ඇති මුත්තී අක්ෂර පිටපතේද
 - විශාල වශයෙන් කරන ලද සංචාරයක් පිළිබඳ, විස්තර සඳහන්වේ.
 මිනී ඇටකටු පවා හමුවීමට තරම් මෙම සංචාරයෙන් පසු පළමු කිසි කන්ත්වයේ මහේශාක්‍ය භාවයක් එම
 න වල කැවක ගොඩනැගීමට නොහැකි විය.

මෙහි ඇති සාක්ෂි අනුව පෙනී යන්නේ යම් කාලීන
 උත්සාහ දරා ඇති බවත් පදිංචි නිවාස කරමින් ජීවත්
 කරන ලද වැඩ හා සංසන්දනය කර බැලූ විට අප
 වැඩි වල කන්ත්වයද ඉතා බාල විය.

මෙහි ධර්මානුෂ්ඨ ස්තූප හා සංචාරාගාර

මොදුරු ගඟට වටා : අධිකාරය, විද්‍යාලය සහ සාහිත්‍යාගාර

මෙහි ඇති සාක්ෂි අනුව පෙනී යන්නේ යම් කාල සීමාවකට පසුව ස්තුප හා දේවාල අවස්ථාවකට කිරීමට උත්සාහ දරා ඇති බවත් පදිංචි නිවාස තරමක් දුරට හෝ අවස්ථාවකට කිරීමට කටයුතු කළ බවත්ය. පළමුවෙන් කරන ලද වැඩ හා සංස්කෘතිය කර බැලූවිට අලුතෙන් කරන ලද වැඩ මඩකිළවු ස්වභාවයක් ගත් අතර එහි වැඩවල තත්ත්වයද ඉතා බාලවිය.

5. ජවුලියන් සංඝාරාමය

සර්කස්වල සිට කන්දුර් දෙසට වන්නට කි.මී. 10ක් පමණ දුරින් ජවුලියන් සංඝාරාමය පිහිටා ඇත. සංඝාරාමයට මෙම නම ආරාධ්වී ඇත්තේ අසල පිහිටි ගම නිසයි. ප්‍රසිද්ධ කඳු මුදුනක පිහිටා ඇති මෙය ඊටම මඩින ස්ථානයක්ද වේ. මීටර් 90ක් උස මෙම පූජනීය ආයතනයේ සිට අවට ඇති, කඳු සහ නිම්නයන් දෙස බැලීමක් සිත තුල්මත් කරවන අතර භාවනා වැඩීමට සිත දොරොසමත් කරවයි.

පූජනීය ග්‍රන්ථවල සඳහන්වන අන්දමට සියළුම අවශ්‍යතාවයන්ගෙන් සපිරි මෙවැනි හුදකලා ස්ථානයක් සංඝාරාමයක් පිහිටුවීම සඳහා මීට වඩා සුදුසු ස්ථානයක් තේරිය නොහැක. මෙම ස්ථානය සමකාලීන තහරයවූ සර්පුක් වලින් එතරම් දුර නොවේ. සිතල කඳුමුදුනක පිහිටි එය තරමක ඇතින් වුවත්, ජනගහනයෙන් ඉතා බහුල නුඩුවක් කිසිම කරදරයකින් තොරව පහසුවෙන් තහරයට ලඟාවී, බෞද්ධ සංඝයා වහන්සේලාට දිනපතා ආහාර පිටුපියා වැඩීමට හැකි ස්ථානයක් විය.

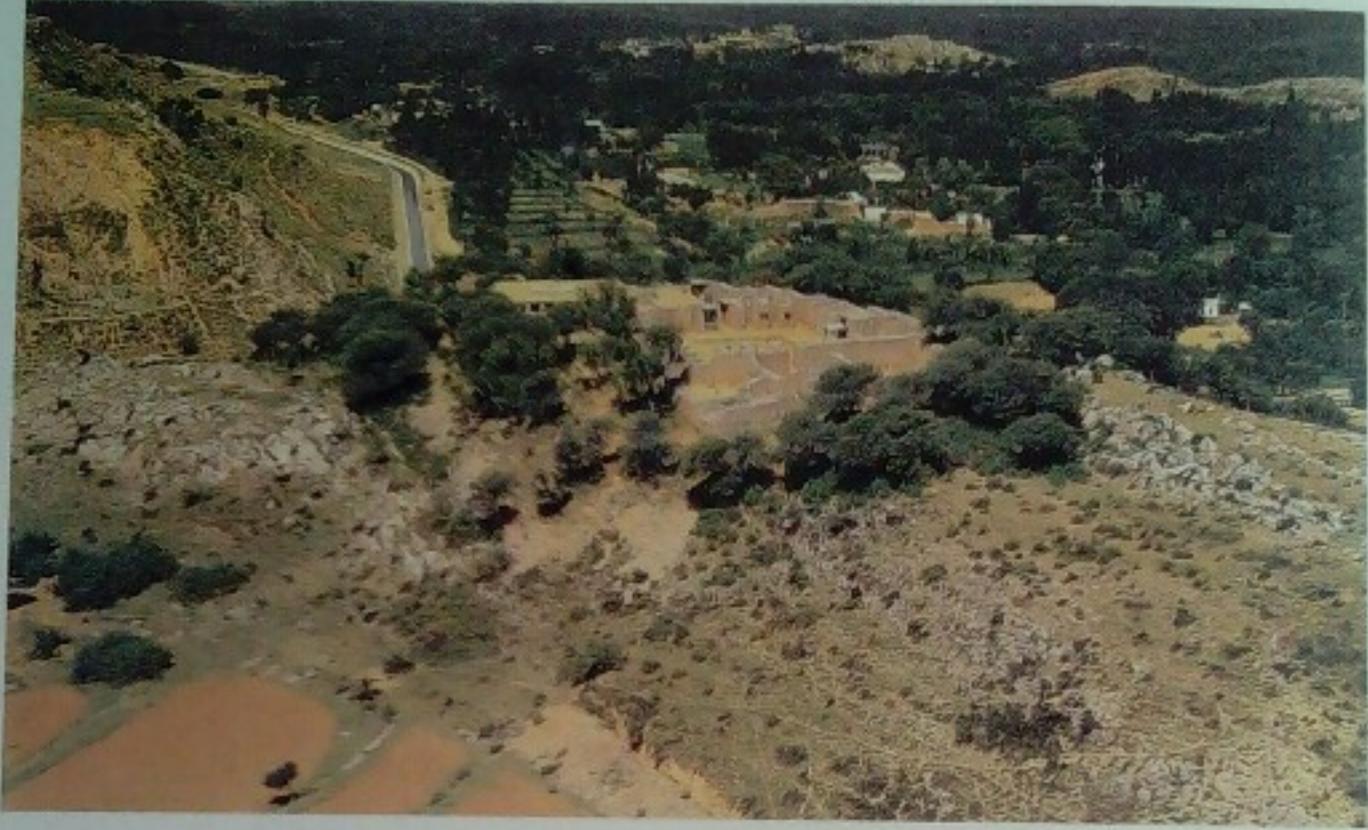
රාජකීය ගොඩනැගිල්ලක් වන ජවුලියන්, දෙවෙනි ශතවර්ෂයේ කුමන් පාලන කාලයේදී අරඹන ලද්දකි. ගොඩනැගිලි අවස්ථාවකට කිරීම, එකතු කිරීම, ආදිය 5 වන ශතවර්ෂය දක්වා කරගෙන යන ලදී. අවසාන වරට එහි අවස්ථාව වැඩියාවෙන් පසු ජවයක් ලද සංඝාරාමය මරු තුරුලට ගියේ එජනාලිවිස් නොහොත් සුදු හැත්ස් වරුන් විසින් මුළු ගන්ධාර ප්‍රදේශයම විනාශ කල නිසයි.

මෙම ආයතනය සාමාන්‍ය ලක්ෂණ ස්තුප අංගන වලින් හා සංඝාරාමයකින් සමන්විත විය. දකුණු දෙසට එහි ඉහල අංගනය වූ අතර, දෙවැන්න උතුරු දෙසට පහත් ස්ථානයක පිහිටියේය. තුන්වන අංගනය ප්‍රමාණයෙන් කුඩාවූ අතර අනෙක් දෙකද කුඩාවූවා සේම එය බටහිර දෙසින් පිහිටා තිබුණි. වයඹ දෙස

බෞද්ධ ගන්ධාරය : ඉතිහාසය, විශ්වකෝෂය සහ සංස්කෘතික කේන්ද්‍රය

අංශයකින් ආරාමයේ පහත මාලයේ හා ඉහල මාලයේ ගිණිකොන අංශයකින්හා ආරාමයේ නැගෙන හිර දෙසින් මුල්ම ස්මාරක පිහිටුවා තිබුණි.

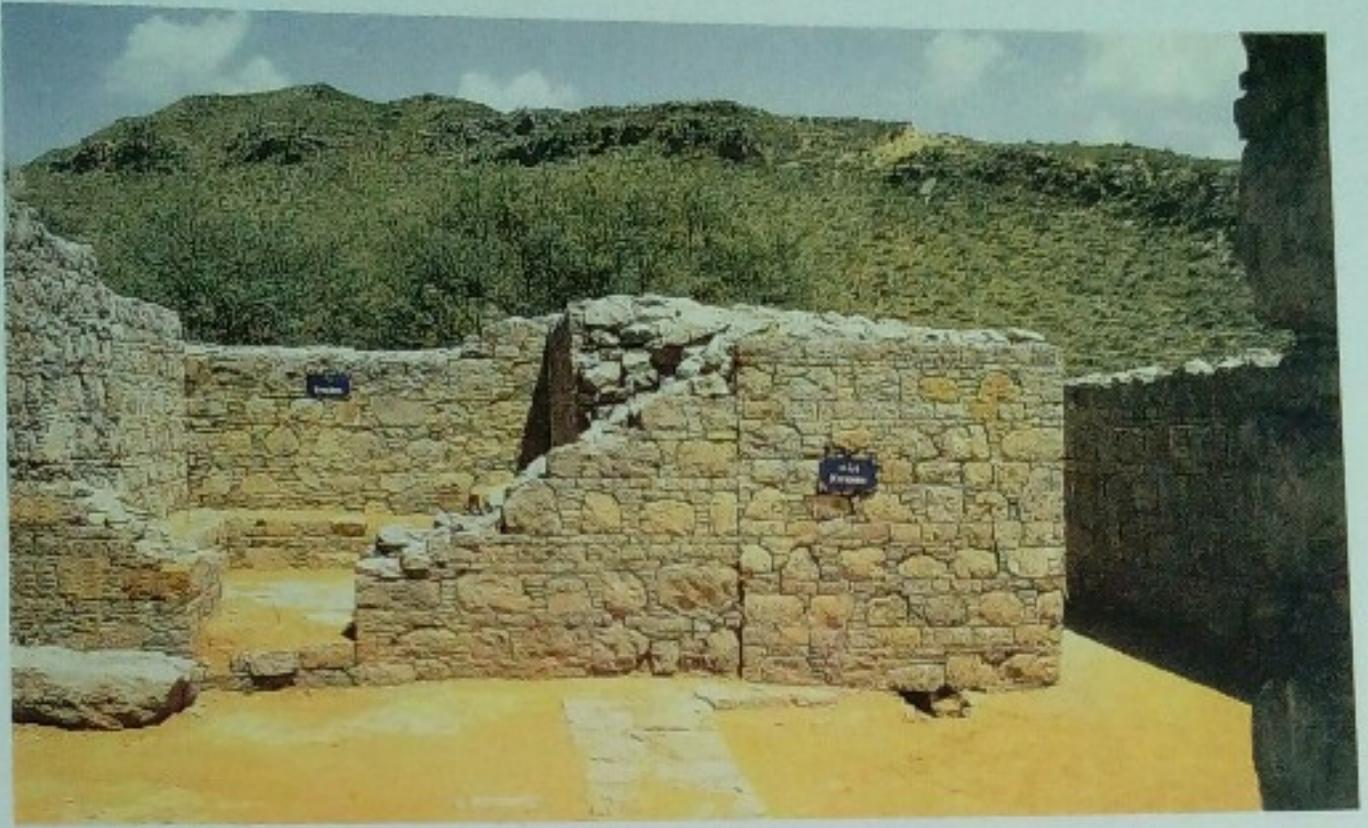
පහත අංශනයේ සිට ප්‍රවීණයවීමේ මග, උදා : ප්‍රධාන ඇතුල්වීමේ මාර්ගය ලෙස ඊසාන දිග අංශය, මෙතැනින් යමෙකු ඇතුල්වූ විට විශාල ස්තූප පහක් ඇති විශාල හතරැස් මිදුලකට පිවිසේ. කැනීම් කරන අවස්ථාවේදී මෙම ස්තූප වල බෙරය හා මුදුනේ ඇති ගිබරය අහිමිවී ඇත. එහි අලංකාරකොට තිබූ හතරැස් කොටු අනෙකුත් කැනීම් කරන ස්ථානවලට වඩා හොඳ තත්ත්වයක තිබුණි. එක ස්තූපයක පිළිමවල නම් හා ඒවා පරිත්‍යාග කළ අයගේ නම් පදනම් 'කරෝස්ති' ශිලාලේඛනයක් හමුවීම දුර්ලභ මෙන්ම විශේෂ අවස්ථාවක්ද විය. මෙම ස්ථානය අවසන් වරට විනාශ කිරීමට ආසන්නයේදී ක්‍රි.ව. 5 වන ශතවර්ෂයේදී පමණ ස්තූපය අවස්ථාවකට කරන

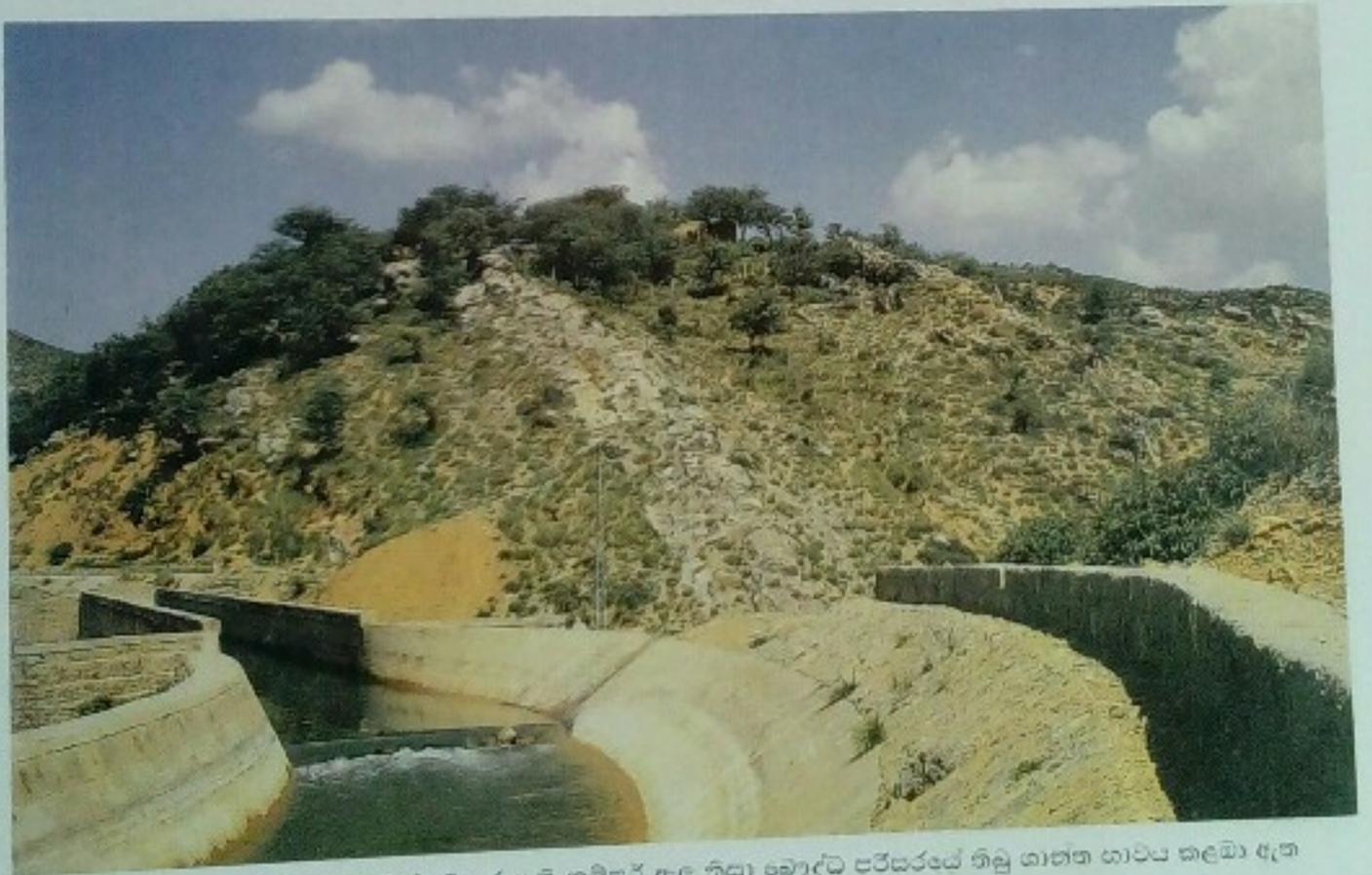
ස්වල්ලියන් ගමයේ සාමාන්‍ය දර්ශනයක්

අවස්ථාවේදී අර්ධ ගලින් නිමකරන ලද ගොඩනැගිලි දැකගත හැකිය. වතුරග්‍රයේ පැති වටේට කුඩා ස්තූප පේලි තිබූ අතර ඒවා සමහර විට වැදූම් පිදුම් කිරීම සඳහා වන පිළිම නෙලීමට සකස්කල ඒවා විය හැක.

ප්‍රධාන ස්තූපය පිහිටා තිබුණේ ඉහල භූමියේ වන අතර එයට පිවිසීම සඳහා පඩිපෙලක්ද සාදවා තිබුණි. මෙම ස්තූපය ගොඩනගන ලද්දේ ක්‍රි.ව. දෙවන ශතවර්ෂයේ කුෂාන් කාලසීමාවේදීය. පස්වන ශතවර්ෂයේ අගභාගයේදී මෙහි බදාම වැට නිමකරන ලද්දේ ප්‍රධාන අවස්ථාවකටත් ගලින් සහ බදාමයෙන් සිදුකරන අවධියේදීය. ප්‍රධාන ස්තූප අංශනයේ වඩාත්ම වැදගත් අංශය වූයේ භාගියේ සිදුරක් සහිතව ඉදිකර තිබූ ගොතම බුදුන්ගේ පිළිරුවයි. කිසියම් අයෙකු පැමිණ කමාගේ අසනීපය සුවකර ගැනීම සඳහා බුදුරුව ඉදිරියේ කන්තලව කරන අතර බුදුරුවේ ඇති පෙකනියේ සිදුරට තම ඇඟිල්ල තබාගැනීමයි. එහි පරමාර්ථය වූයේ භාරය ඔප්පු කරන ලද අයෙකු 'කරෝස්ති' ශිලා ලේඛනයේ පහතින් සඳහන් කර ඇත්තේ බුද්ධ මිත්‍ර නමැති අයෙකුගේ පරිත්‍යාගයක් බවයි. ධාතු මන්දිරයක තිබී කුඩා ස්තූපයක හැඩය ඇති අසාමාන්‍ය විධියේ උස හා පළලින් යුතුව ධාතුකරඹුවක් හමුවී ඇත. එහි නිමාව ගොරෝපු තත්ත්වයක තිබුණේ එහි ගානට, ලැපීස් - ලසුලි, කතෝලියන්, අත්වා - මාරයින්, එයේට්, ඇමනිස්ට්, ක්‍රිස්ටල් වැනි ඉතා වටිනා හා වටිනා කමින් අඩු ගල් වර්ග බිබිබවා නොයෙක් හැඩවලින් හා ක්‍රම වලින් මනබදිනා අයුරින් සරසා තිබුණි.

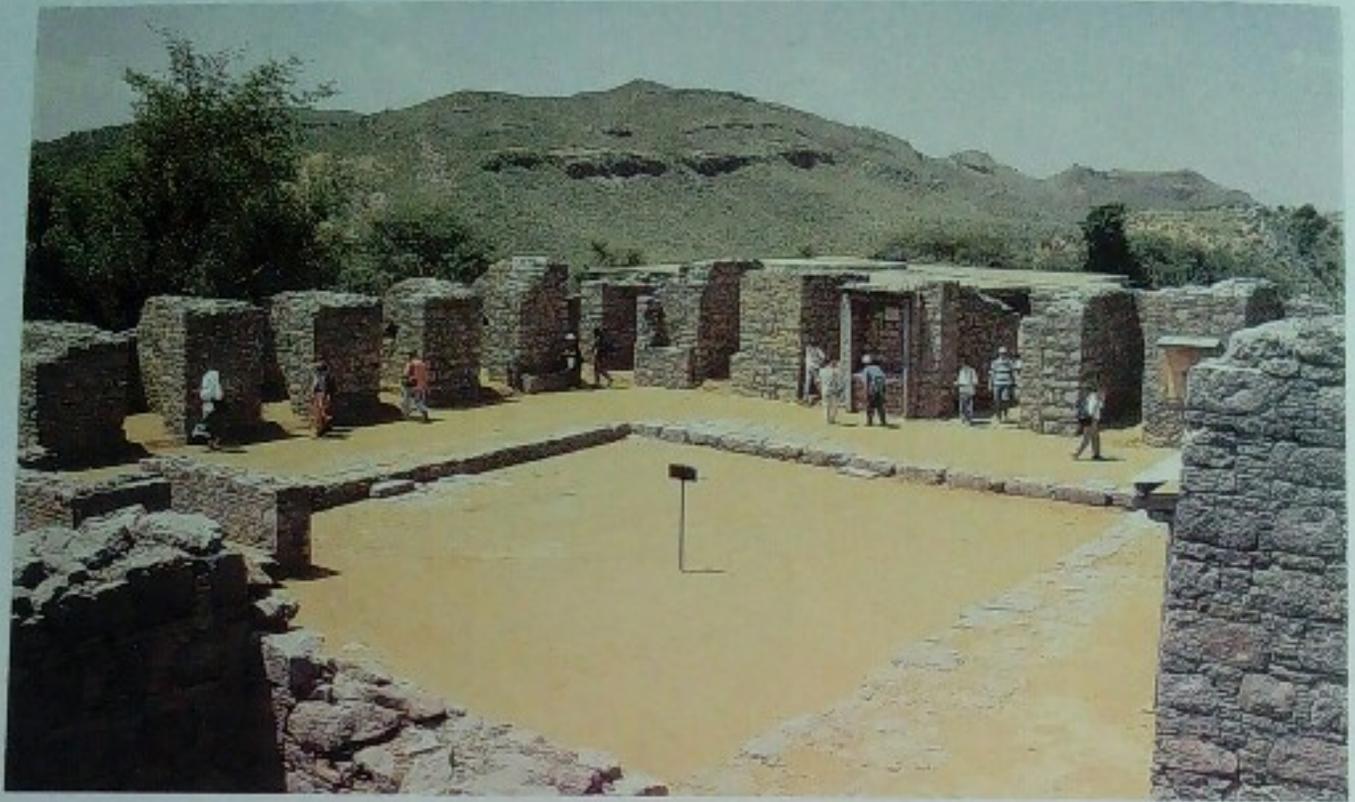

ජවුලියන් සංසාරාමයේ කුස්සිය හා ගබඩා කාමර

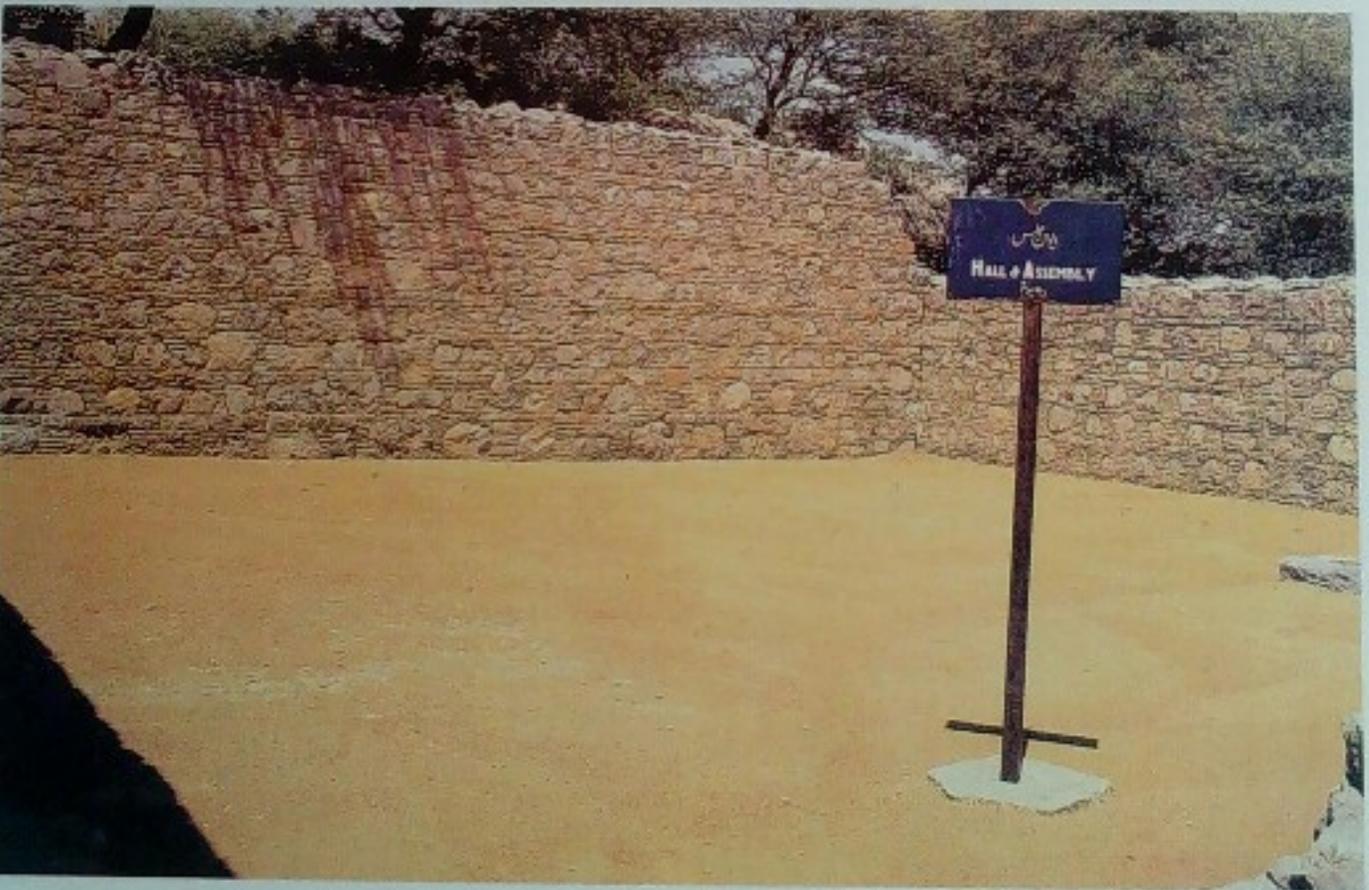

ජවුලියන් සංසාරාමයට පහලින් ඉදිකර ඇති කම්පුර් ඇල නිසා බොද්ධ පරිසරයේ තිබූ ගාන්ත ගාටිය කළඹා ඇත

බොද්ධ ගන්ධාරිය : ඉතිහාසය, චිත්‍රලාවය සහ ගාන්තියානි ශිල්පය

ජවුලියන් සංඝාරාමය

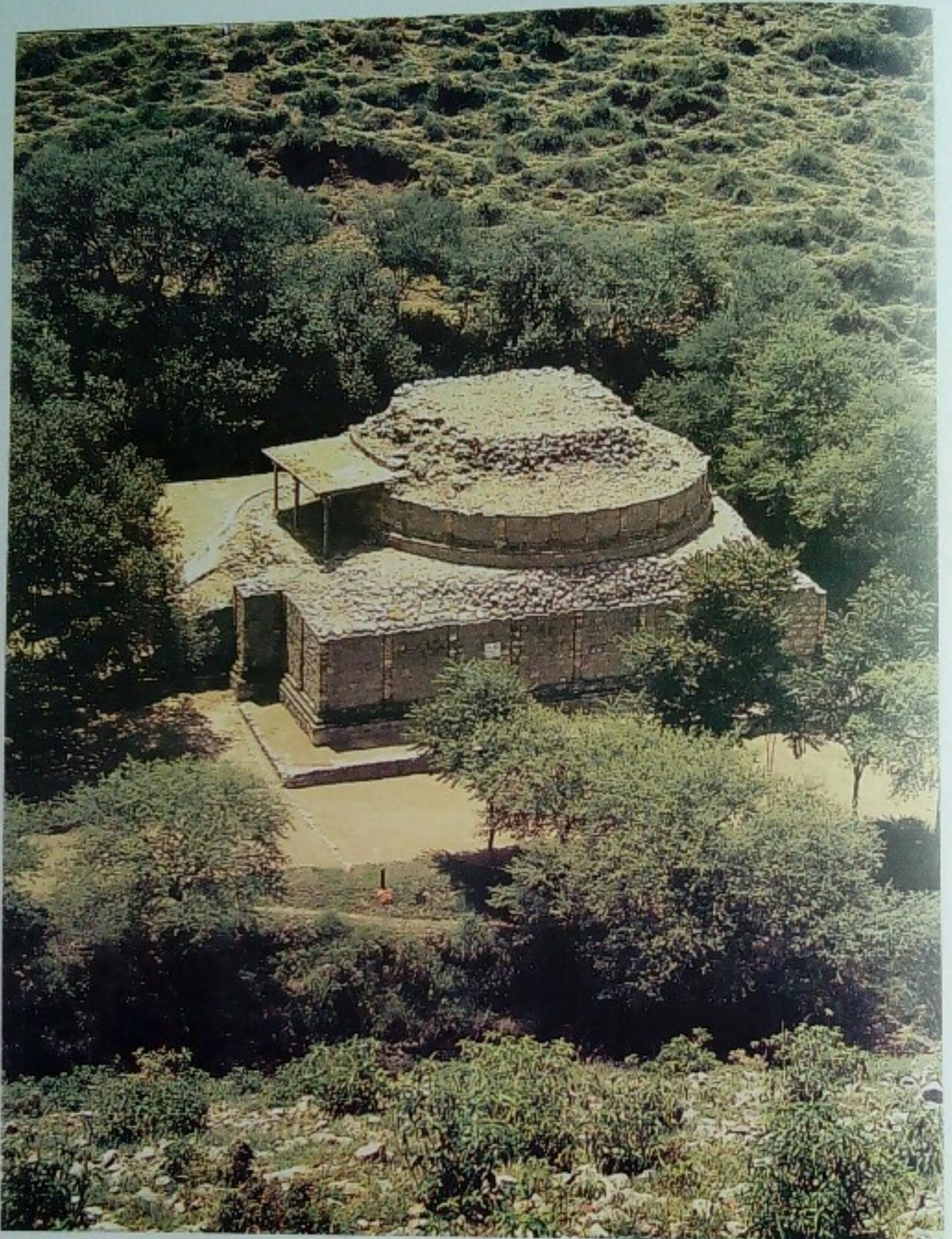
ජවුලියන් සංඝාරාමයේ රැස්වීම් ශාලාව

සංචාරාමය අගස්ස සිට දක්වන අයුරු

පහත අංශනයේ නැගෙනහිර දෙසින් හිසු ආරාමය පිහිටා ඇත. හතර වටේම හිසුන් විසින් පරිහරණය කරන ලද කුටි සහිත වතුරග්‍රාහාර පැලැස්මක් එයට ඇත. යමෙකු එයට ඇතුළත් වෙනවාත් සමගම කුඩා දේවාලයක් මහුව දැකිය හැකිය. එම ශාලාව මධ්‍යයේ පහත්වූ හතරැස් බිමක් ඇත. එහි කොහක වම් අත දෙසට නාන කාමරයක් පිහිටා තිබේ. නැගෙනහිර දිසාවෙන් රැස්වීම් ශාලාවක් ඇත. එයට යාබදව කුස්සිය, ගබඩා කාමරය, හෝරන ශාලාව ආදිය ඇත. පටිපෙලවල් කිහිපයකින් උඩ තට්ටුවට යාමට හැකිය. ජනේල මගින් කාමරවලට වාතාශ්‍රය සපයා ඇත. මෙහි සමහර කුටිවල ලාම්පු තැබීමට බිත්ති කුහර ඇත. කාමර ඉදිරිපිට පිළිම තැබීම සඳහා කුහර ඇත.

කැනුම් කරුවන් විසින් සොයාගෙන ඇති වැදගත් දෙයක් වන්නේ ස්වර්ණාලේප වලින් පින්තාරු කරන ලද පිලිස්සුනු මේ පිළිම සොයා ගැනීමයි. පිළිස්සුනු තත්ත්වයේ ඇති ඒවා සොයාගෙන තිබෙන්නේ එම තත්ත්වයේ ඇති තවත් මැටි භාජනත් සමඟ ඇතුල්වන ස්ථානයේ දීය. අනිවාර්යයෙන්ම මෙම ශිෂ්ට ගැනීම් සිදුකර ඇත්තේ වයඹ හැන්ස් වරුන් විසිනි.

මොහරා මොරාදු ස්තූපය

6. මොන්රා මොරාදු ස්තූපය හා සංඝාරාමය

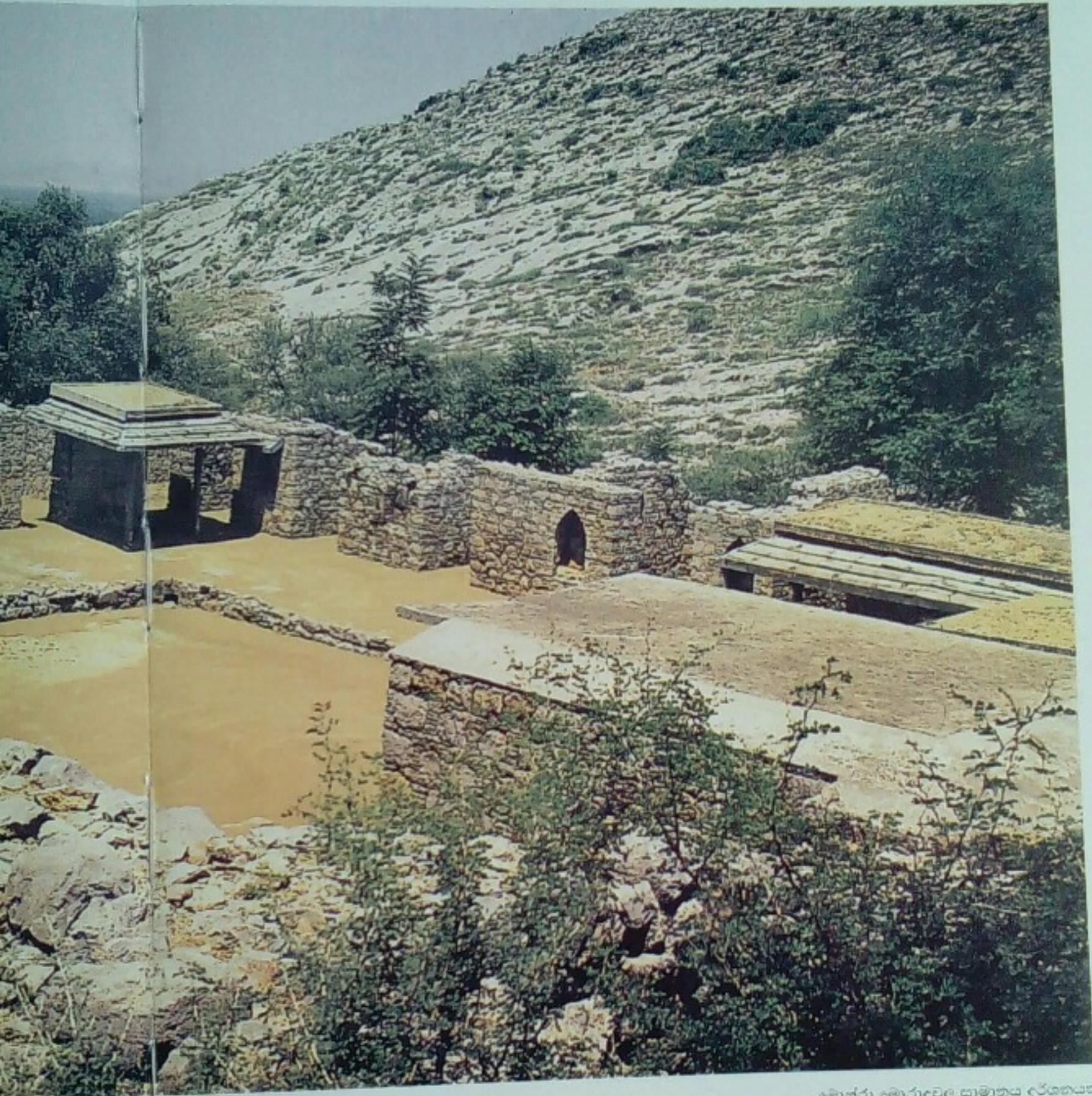
තසයිලා නිමිතයේ ගෘහනිර්මාණ ශිල්පයේ වටිනාකමක් ඇති අනෙක් ආගමික ආයතනය නම් සංඝාරාමයයි. එය සර්කස් වල සිට කිලෝමීටර් 5ක් දුරින් හා කම්පූරිවලට යන මාර්ගයට තරමක් දුරින් වර්තමාන මොන්රා මොරාදු ගම අසබඩ පිහිටා ඇත. සමකාලීන නගරය වන සර්සුක්වල සිට කිලෝමීටර් කිහිපයක් දුරින් එවැනි පූජනීය ආයතනයක අවශ්‍යතාවයන් සපුරාලමින් ස්තූපය හා සංඝාරාමය පිහිටා ඇත්තේ සෑම අතකින්ම වටවී ඇති භාමානායයන් උස්ව පිහිටි කඳු ශිඛර වලිනි. දිගටි මඵවක මෙය ගොඩනගා ඇත්තේ විශේෂයෙන් බෞද්ධයින්ගේ අවශ්‍යතාවයන් සඳහායි. ස්තූපය එහි නැගෙනහිර කෙලවරේ ඇති අතර සංඝාරාම පිහිටියේ බටහිර කෙළවරේයි. පුරාවිද්‍යාඥයින් විසින් මෙම ගොඩනැගිලි සංකීර්ණය මතුකර ඇත්තේ අනෙකුත් ස්ථානයන්ට වඩා හොඳින් ආරක්‍ෂා කිරීම පිණිසයි. කඳුකරයේ ඇති ස්වාභාවික ආකාරයක පිහිටා තිබීම නිසා එය මෙම කෙලවරේ ප්‍රධාන කාර්යයක් ඉටුකරයි. ක්‍රි.ව. 5 වන ශත වර්ෂයේදී වසිටි හැන්ස් වරුන් විසින් කරන ලද මහා විනාශයෙන් පසු එය භාවිතයෙන් ඉවත්වූ අතර, ගල් කඳු වලින් කඩා හැසුණු අපද්‍රව්‍යයන්ගෙන් මෙම සංකීර්ණය සම්පූර්ණයෙන්ම වැලලී ගිය අතර, ස්තූපයේ කැඩීගිය බඳව මීටර් කිහිපයක් හැර ඉතුරු සියල්ල විනාශ විය. පස්කඳු කඩාවැටීමෙන් සිදුවූ මෙම වැලලීම සොරුන්ගෙන් ආරක්‍ෂා වීමත්, එමගින් ස්වාභාවිකව ආරක්‍ෂා වීමකුත් සිදුවිය. ධාතු කරවූව ලබාගැනීම සඳහා නිදන් හොරුන් විසින් පුන්බුන් අතරින් මතු වී තිබූ ස්තූපයේ මුදුනේ තිබූ ගෝලාකාර ශිඛරය කඩා විනාශකර දමා ඇත. කරන ලද විනාශයන් කියා නිමකල නොහැක. වැඩිහරියක් ස්තූප විනාශකර ඇත්තේ වටිනා කැටයම් වැඩ හා ධාතුකරවූ වැනි වටිනා වස්තු සෙවීමේ යෙදී සිටි වෙළෙන්දන් විසිනි. කෙසේ වෙතත් අවට කඳුවලින් කඩාවැටුණු ගල්වල කොටස් වැනි එකතු වූ අපද්‍රව්‍යයන් නිසා ගොඩනැගිලිවලට අත පෙවීමක් සිදුකර නොමැත. විසිවෙනි ශතවර්ෂයේ පුරාවිද්‍යාඥයින් ඒ අතින් වාසනාවන්තයින්

ස්තූපයේ භාගන්ත දර්ශනයක්

බෞද්ධ ගන්ධාරිය : ඉතිහාසය, විග්‍රහලාප සහ ධාතූනිර්මාණ ශිල්පය

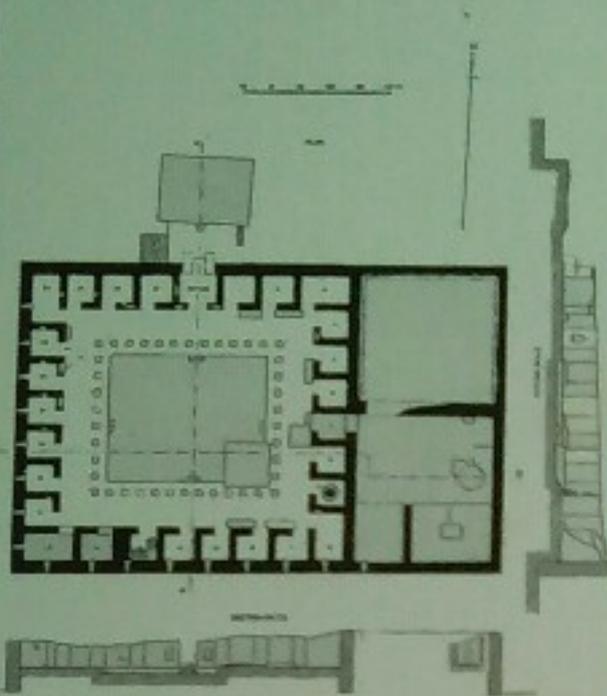

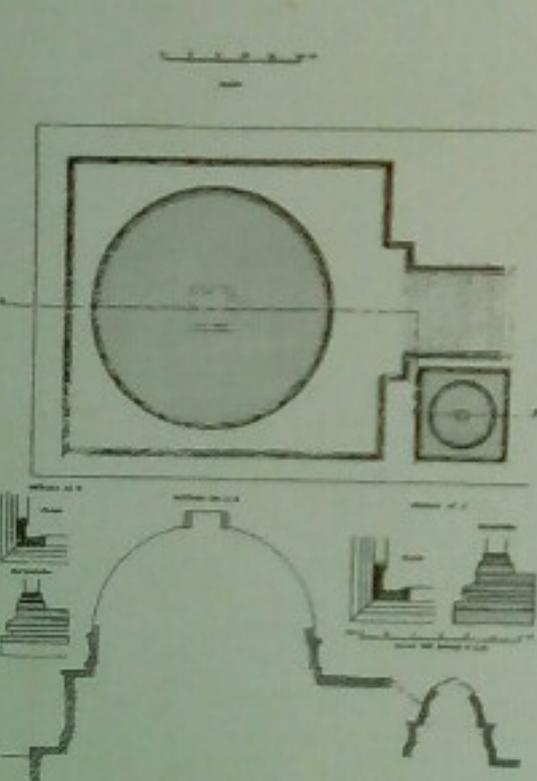
මොන්රා මොන්රාදවල සාමාන්‍ය දර්ශනයකි

බොද්ධ ගනධාරියා : අතිශය, වික්‍රමලාචන සහ ගෘහස්ථිමාණි මිලියා

මොහරා මොරාදු
MOHRA MORADU

(a) Plan and sections of monastery.

(b) Plan, section and details of stupa.

ස්තූපයේ පැලැස්ම හා හැස්තභටය හා විස්තර

වී ඇත්තේ එම ස්ථානවල සමහර අවස්ථාවල ගොඩනැගිලි මීටර් හයක් පමණ උසට ගොඩනැගිලිත්, ගොඩනැගිලිවල කපොදු කිරීම් ආදියත් පුද්ගලිකව විධිමත් ආරක්ෂාව තිබුණි.

දිගටි මළුවේ බටහිර දෙසින් ස්තූප දෙකක් පිහිටා ඇත. ප්‍රධාන ස්තූපයේ මුදුනේ ඇති ගෝලාකාර ශිඛරය සොරුන් විසින් කඩාදමා ඇත. එය කුඩා ස්තූපයේ උතුරුදෙසින් පිහිටා ඇත. එයද මහා ස්තූපය සේම සකසා ඇත. එහි දකුණු හා බටහිරින් ඇති පිටපැත්තේ කැටයම් වලින් පසුදුච්චි ඇති බිත්ති කපොදු කර ඇත. ප්‍රධාන ස්තූපයේ මුදුනේ කොටස හැර පිටපැත්තේ සෑම කැනම පුදුන්ගේ හා බොධිසත්ව රූපවලින් සහ කැටයම් වලින් සරසා ඇත. හතරැස් කුළුණු අතරින් ගෝලාකාර ශිඛරයේත් පඩිපෙළවල සෑම පැත්තකමත් එක සමාන විධිමත් රූපවලින් සරසා ඇත. ස්ථානයේ හැඩයට ගැලපෙන ආකාරයෙන් එමරූප නිර්මාණය කර තිබේ. බොදධ කලාකරුවන් විසින් ලබාගෙන ඇති කලාක්‍රම හා භාෂණය පිළිබඳ දැනුම 'ජීවිතය හා හැසිරීමේ එකතුව' ඔවුන්ගේ ශ්‍රේෂ්ඨ සමාධිය' බිහිකරයි.

මළුවේ නැගෙනහිර පැත්තේ පිහිටි බොදධ ආයතනය වන සංඝාරාමයේ අනෙකුත් සලකුණු වන්නේ, මළුවේ නැගෙනහිර පැත්තේ පිහිටි කාමර කිහිපයකින් යුත් විවෘත අංගනයයි. උතුරු දෙසින් ඇති සමවතුරුග්‍රාහාර අංගනයට නැගීමි පදනා පඩිපෙළවල් ඇත. එය කෙලවර වන්නේ ඉස්තෝප්පුවකිනි. බටහිර බිත්තියේ ඇති කවාකාර කුහරයේ එක්පැත්තකින් හතරදෙනෙකු වැදගෙනයේ සිටින පුදුන්ගේ පිළිරුවක් එහි ඇත.

සංඝාරාමයේ පතුල හතර පැත්තේම කාමර 27ක් ඇත. සෑම පැත්තකින්ම පඩිපෙළවල් සහිත පෙ.මී. 7.5 ක ගිලාබැස්මක් එහි මධ්‍යයේ ඇත. එවැනි ආයතනයක අභ්‍යවකෘත අංගයක් වන භාන කාමරය දකුණු කෙලවරේ උසට ඇති කට්ටුවේ පිහිටා තිබෙන්නට ඇත. ගිලාබැස් ඇති කොටසේ සමාන්තර දුරකින් පිහිටා ඇති ගල්ලෑලි වලින් පැහැදිලි වන්නේ ලී කනු මත ඉදිකල ඉස්තෝප්පුවක් තිබූ බවයි. එයින් පහත මාලයේ තිබූ කාමරවලට පෙවන සැපයු අතර, ඉහළ මාලයේ ඇති කාමර සමඟ අදහස් හුවමාරු කරගැනීමට යොදා ගත්තාද විය හැක.

පළමුවන මහල මීටර් 35ක් පමණ උසින් පිහිටියේය. දෙවෙනි මහලට යාමට ඇත්තේ එක කාමරයක් තුළකි. එය ජුට්‍රිලියන් සංඝාරාමයට සමානය. එසේම පහත මාලයේ ජනෙල් මුදුනට වන්නට පලල්වූ අතර පිටපැත්තට වන්නට එය කුඩාවිය.

ඇතුළතින් කිසිම ද්‍රව්‍යයක සාක්ෂියක් නොමැති හෙයින් සංඝයා විහන්සේලාගේ කාමර එතරම් සැරසිලිමත් කළකින් තොරව සාමාන්‍ය පෙනුමකින් තිබූ බව පෙනේ. ඉස්තෝප්පුවේ බිත්ති සරසා තිබූ අතර අංගනයේ ගමන් මාර්ගය බුදුන්ගේ විශාල ප්‍රතිමා වලින් සරසා තිබුණි. ප්‍රතිමා තැබීමට සාදා තිබූ බිත්තිවල සැලකිය යුතු පුස්තක චරැන්ගේ ප්‍රතිමා වලින් සරසා තිබුණි.

ආරාමයේ නැගෙනහිර පෙදෙසේ කාමරයක තිබී හමුවූ ස්තූපයක් ඒ අයුරින්ම තිබීම ගැන කැනුම් කරුවන් මිච්ඛයට පත්කල දෙයක් විය. එහි අරමුද්‍රව සාදා තිබුණේ ප්‍රාදේශිකව සඳහන් වන කන්දුරු නමැති දෙයකිනි. නමුත් පිටතින් කරන ලද කපරාදු සියුම් හුණු බදාමයකින් නිමවී තිබුණි. හුණු බදාමය මත කරන ලද සායම් කිරීම්, නිල්, කහ සහ දම්පාටින් දක්නට ලැබුණි. ස්තූපය ඉතාමත් නිරූපිත තත්ත්වයේ තිබුණි. විදාස් නොහොත් කුඩය කල්යාම නිසා එයින් පහලට වැටී ස්තූපය පාමුල තිබී ඉතා හොඳ තත්ත්වයෙන් සොයාගන්නා ලදී.

ගන්ධාර පුෂ්පයේ අමතක කළ නොහැකි දෙයක්වූ සංඝාරාම, අංගනයේ නැගෙනහිර දෙසින් වූ කාමර සද්ධතියේ ගොඩනඟා තිබුණි. මෙම ගොඩනැගිලි රැස්වීම් ශාලාවකින්, භෝජන ශාලාවකින්, කුස්සියකින්, ගබඩා කාමරයකින් හා වැසිකිලියකින් සමන්විත විය. ප්‍රධාන ශාලාවේ නැගෙනහිර දෙසින් ඇති කාමරයකින් මෙම ගොඩනැගිල්ලට ඇතුල් විය හැකිය. බෞද්ධයන් විසින් විශාල වශයෙන් කරන ලද අළුත්වැඩියාවන් එක් එක් ගොඩනැගිල්ල වෙනුවෙන් කළ බැව් හඳුනාගත හැකිව ඇත්තේ, පෙනෙන තෙක් මාතයේ පිහිටි ජලලියන් වල සංඝාරාම ගැන පරීක්ෂණ පැවැත්වීමෙන් පසු පැන දැරූකර ගැනීමෙන් පසුවයි.

චිත්‍රකුල හැඩයට ඇති සංඝාරාමය ගොඩනැගීම ක්‍රි.ව. දෙවෙනි ශත වර්ෂය තුළදී සිදුකර ඇත. මෙම ගොඩනැගිල්ලේ අළුත්වැඩියාවන් හා එකතු කිරීම් ක්‍රි.ව. 4-5 වෙනි ශත වර්ෂ කරා දික්වේ. කුසාන් රජවරුන් වන හුවිෂ්ක හා වාසුදේව (ක්‍රි.ව. 169-230) කාලයේදී කෘෂි මෙම භූමියෙන් සොයාගැනීම් නිසා මෙය ගොඩනැගූ කාලය ගැන නිවමතයකට පැමිණිය හැක.

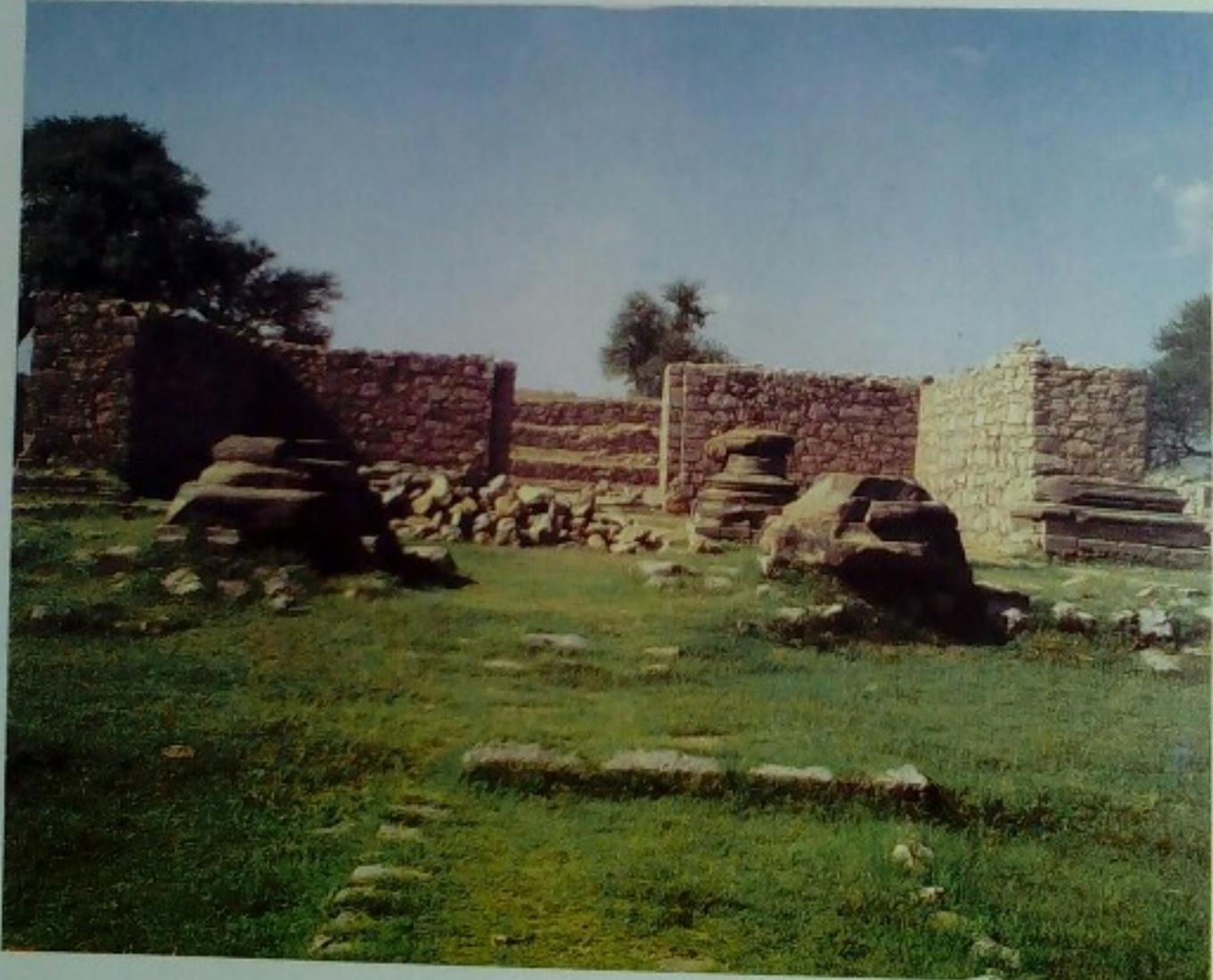

මොන්රා මොරාදු ආශ්‍රමයේ හා ස්තූපයේ සාමාන්‍ය දර්ශනයක්

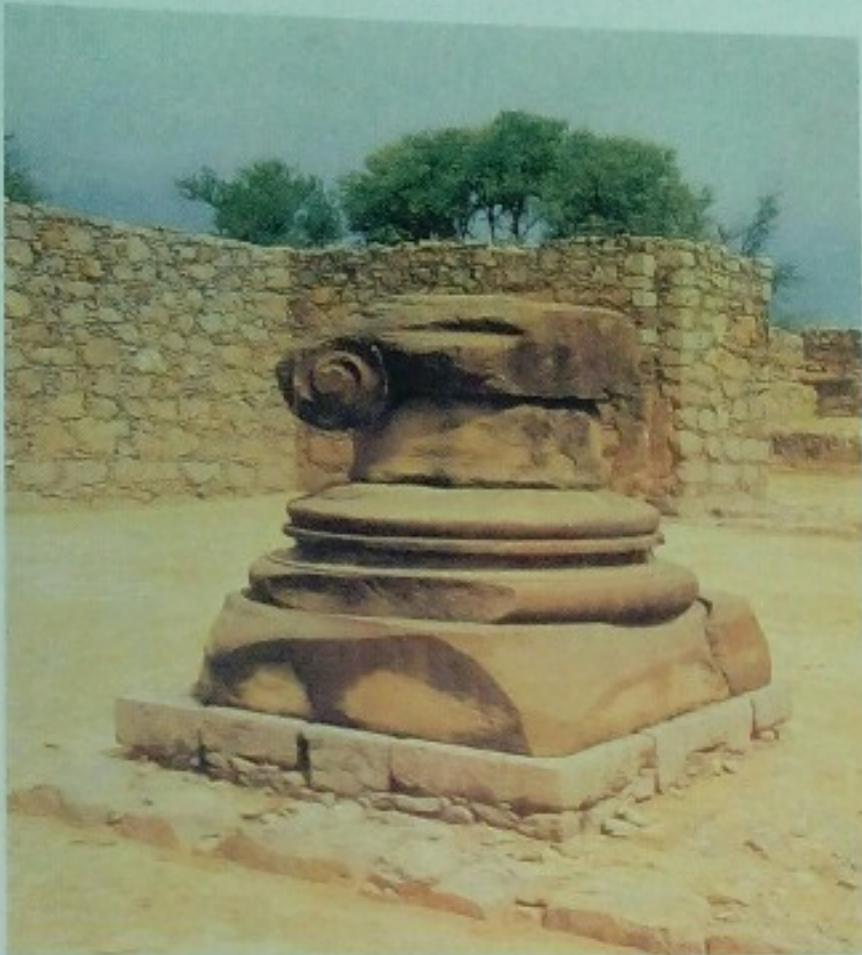
පෞරානික වස්තු වලට අමතරව මොස්රා මොරටු වල ස්තූපය හා සංඝාරාමය හැන කල කැනීම් වලදී සිසුම් කප්පාලුවෙන් නිමකල ඉතා ලස්සනට හා හොඳ පෙනුමකින් යුක්තව නිමකල ප්‍රතිනිර්මාණ කඳින් වෙන්කල ශීර්ෂවල සිට නොයෙකුත් මුද්‍රාවලින් පෙනී සිටින අතිවිශාල බුද්ධ ප්‍රතිමා සොයා ගෙන ඇත.

ජන්දියාල් විහාරය

විශාල භූගෝල සැලැස්මවල් වලින් පිටත තැනිතලා නිම්නයේ තිබෙන ඵකම් ගොඩනැගිල්ල ජන්දියාල්වල පිහිටුවන ලද ෆැර ආශ්‍රමයයි. එය තනිවම දුරස්ථව පිහිටි දාගැබක්වේ. මෙම ගොඩනැගිල්ලේ සැලැස්ම පාරම්පරික විහාරයකට පිරුද්ධව පිහිටියකි. මෙයින් දැනට පොයාගෙන ඇති දේවල් අනුමාන වශයෙන් සලකන්නේ, මූලිකම ශක්තිමත් කනු හතරක් මෙයට පිටුපසින් තිබූ බවත්, තවද කාමරයක් හා දෙවෙනි කොටසේ ඇතුල් පැත්තේ පාතිතත්වල පෞරාණයක්ද තිබූ බවයි. විහාරයේ පිටපැත්ත ගල් මිශ්‍ර බදාමයකින් සාදා තිබුණු බවත් අතරින් පතර මුත් පත්සලක මෙන් කනු පිටුවා තිබූ බවත් කියයි. කෙසේ වෙතත් මෙහි දක්වෙන සැලැස්ම ඉරානයේ ආකිමිඩ් හා පාතියන් කාලසීමාවේ තිබූ සංඝාරාම වල සැලැස්මවල් වලට නිවැරදිවෙන් මෙහි සැලැස්ම සාදා ඇති බවයි. උපකල්පනයක් නොමැතිවීම නිසා මැස්වාකන් ක්‍රමයට කැපවෙමින් වැදූම් පිදුම් කළ බවට සිතිය හැක. මෙය තවදුරටත් ස්ථිර කළ හැකිවන්නේ, පිටුපසින් තරස්පුවක් ඉදිකර තිබීමෙන් පෙනී යන්නේ, මූලදී මෙය ගින්දර

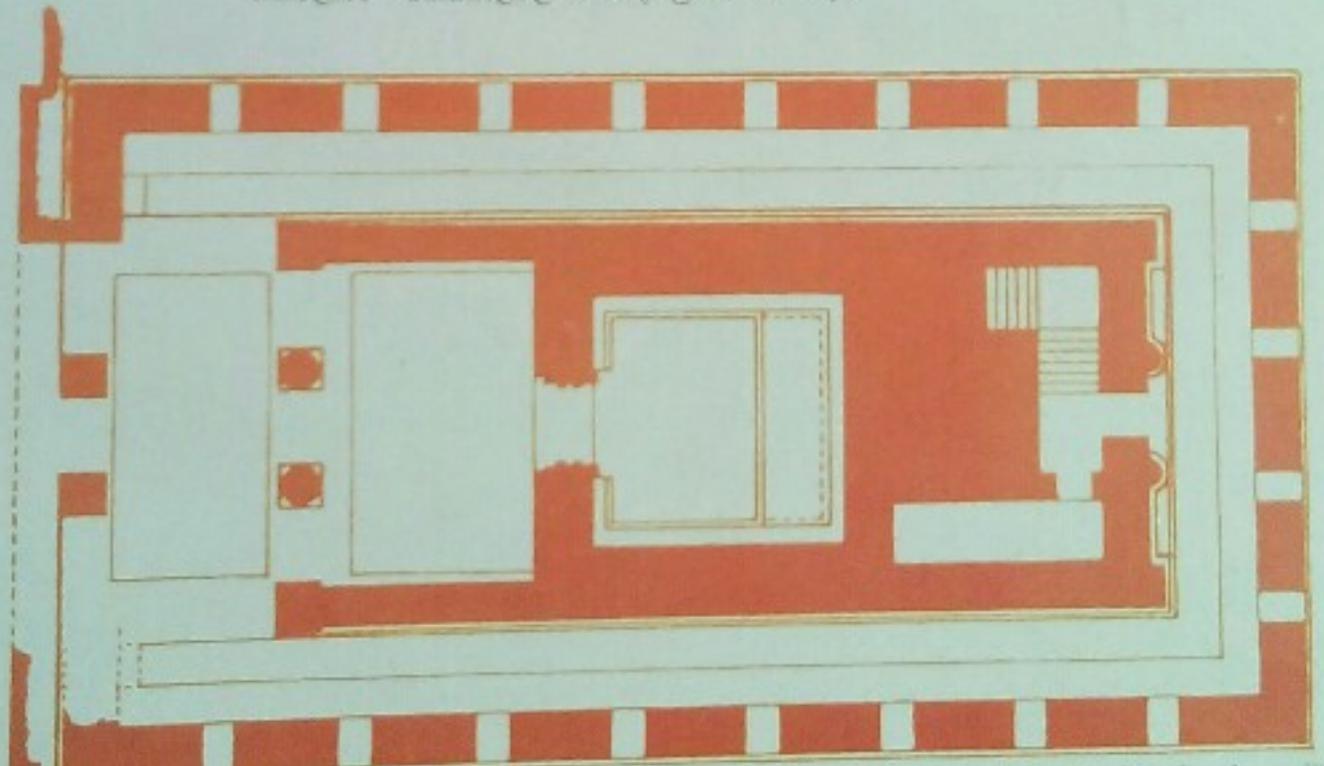

තැනිතලාවේ - ජන්දියාල්වල සෝපාස්ට්‍රයක් සංඝාරාමය

තන්තිලාවේ - ජනවිජාලවල යතම ඉරිනු හිස සහ පාදම

ඉරිනුට ආධාරකයක් වශයෙන් තිබෙන්නට ඇති බවයි. ශ්‍රීක ක්‍රමය අනුව සැලසුම් කිරීම අනුගමනය කිරීමෙන් ඉස්තෝප්පුවෙහි නිපුණ ශක්තිමත් ඉරිනු බෙර යොදා සාදන ලදී. ශ්‍රීක ප්‍රාදේශීය හා මූලස්ථාන අනුගමනය කරමින් නියම දිනයක්, ආරාමයට වෙන්කළේ (ක්‍රි.පූ. 50 - ක්‍රි.ව. 65 දක්වා) තන්තිලාවේ පාතියන් වරුන්ගේ ශ්‍රේෂ්ඨත්වය අනුගමනය කරමිනි.

ජනවිජාල මුදර් පන්සලේ සැලසුම

III. පෙෂවෝර් නිමිතය

පෙෂවෝර් නිමිතය තැන්පාසු සාමාන්‍යව ඇති ගන්ධාර ගඟ නිර්මාණ ශිල්පයේ බොහෝ විරුද්ධවාදීන් ඇති කළ නැතහැකි. ගන්ධාරයෙහි ඉතාම විශිෂ්ට ගතයේ දිවුණුවක් ඇති වූ උසස්ම කාලසීමාව හා ස්ථාන ලෙස පෙෂවෝර්හි සා-ඒ-කි-වේරි වල ඇති ස්තූප පෙන්වයි. තක්ති - ඊ-බාහි සංඝාරාමය වානක වේරි හා වෙනත් ස්තූප ගණනාවක් යන බෞද්ධ මධ්‍යස්ථාන මෙම නිමිතයේ පිහිටා ඇත.

1. සා-ඒ-කි-වේරි

කණිෂ්ඨ රජු බෞද්ධාගමට හැරීම පිහිටත් කරමින් පෙෂවෝර් අසල සා-ඒ-කි-වේරි වල ඉදිකරන ලද ස්තූපය ගන්ධාරයෙහි ඇති ස්තූප වලින් ඉතාමත් දර්ශනීය ඉදිකිරීම බවට පත්වී ඇත. මෑතකදී කරන ලද පුරාවිද්‍යා කැනීම් වලදී බදාමයෙන් නිමකල බුදුන්ගේ පිළිරුවක් අලංකාරවත් විශාල වේදිකාවක් හමුවී ඇත. එය තරප්පු ජෙලිය ඉහළ ස්ථානයකට යොමුවී තිබුණි. ක්‍රි.ව. 6 වෙනි ශතවර්ෂයේදී එහි පැමිණි ප්‍රසිද්ධ වීන වන්දනා කරු සුං යන්ග්, පවසා ඇත්තේ, එහි උඩ කොටස සියළුම වර්ගයේ දැව වලින් නිමාකර තිබූ බවයි. මහු තවදුරටත් කීයා ඇත්තේ අඩි 700ක් උසට තවදුරටත් 13කින් එය සමන්විත වූ බවයි. ගොඩනැගිල්ල මුදුනින් යකඩින් නිමකල තට්ටුවක් තිබූ අතර එහි දිලිසෙන කුඩා 13ක් සවිකර තිබුණි. තැන්පාසුව හා තවත් ප්‍රදේශවල ඇති කුළුණු වැනි ස්ථූප සා-ඒ-කි-වේරි වල ඇති ස්තූපය හා සමාන වන අතර ගන්ධාර ප්‍රදේශයේ කැනීම් වලින් ලැබුණු මංජුසා වලින් හොඳම ඒවා එහි විය. හිඳගෙන සිටින බුදුන්ගේ පිළිරුව හා බෝධිසත්ව රූප දෙකක් වටා තවත් පින්තූර කොටා තිබුණි. කවාකාර භාජනයේ උඩපැත්තේ ඉහිලෙන තාරාවුන් රූවුවක් පහත කොටසේ බිත්ති හිසෙහි මල්මාලා සහිත බැසිමතුන් පිරිවරාගත් මල්දාමයක් සහිත කණිෂ්ඨ රජුගේ පිළිරුවකි. එහි තනිකමෙන් නම සඳහන් වන අතර මෙයත් වරයාගේ නම වශයෙන් අභිස්භල යන නම සඳහන් කර ඇත.

පිත්තල ධාතු කරවුවේ ඇතුළේ පැති හසකින් යුත් ක්‍රිස්ටල් භාණ්ඩයේ ඇට කැබැලි තුනක් ඇත. ඒවා අතිවාර්ෂයෙන්ම බුදුන්ගේ ධාතු විය හැක.

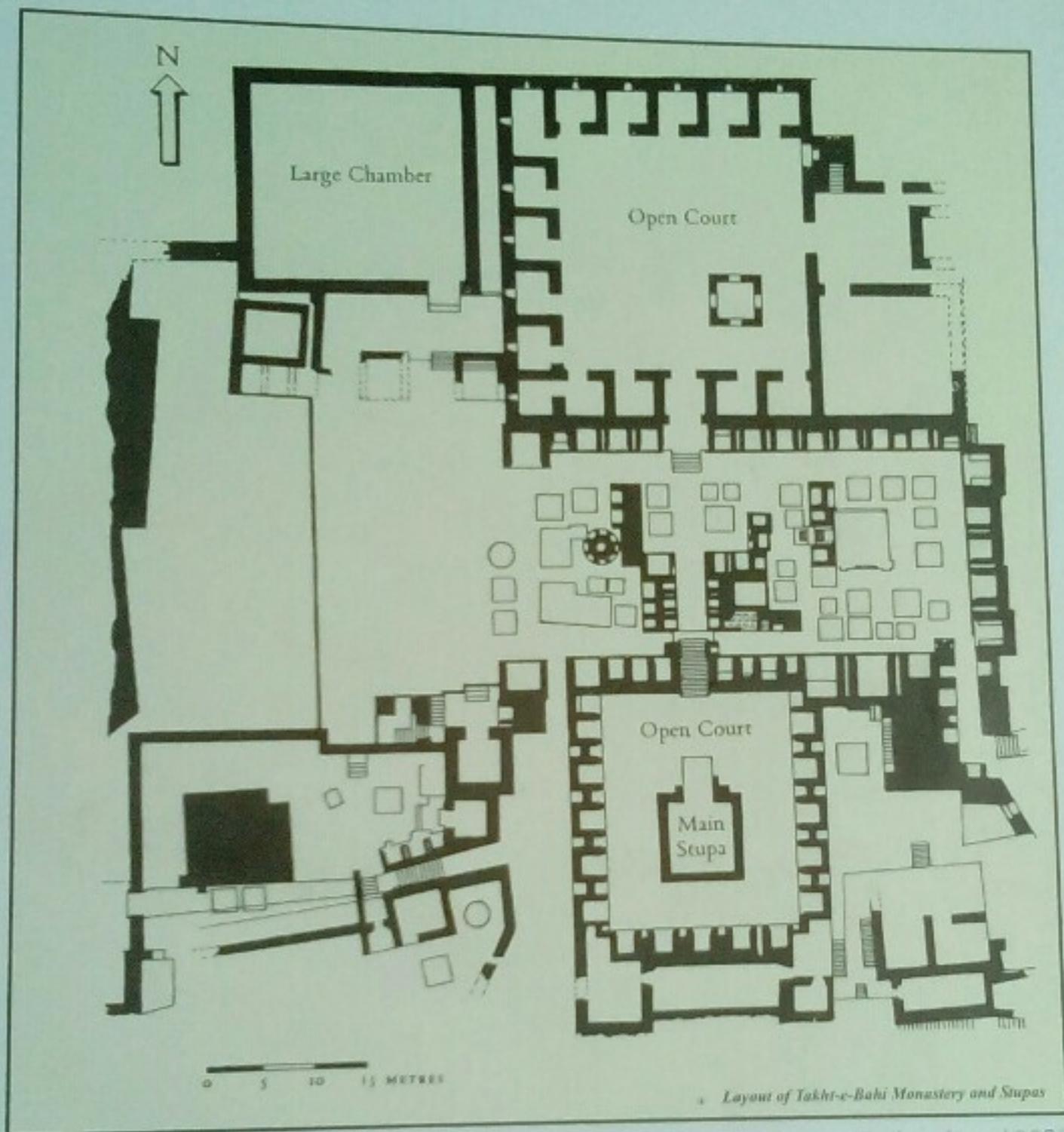
2. තක් - ඊ- බාහි සංඝාරාමය

ගන්ධාරයේ බෞද්ධ ආරාම වල ඇති හොඳම පිළිමවලින් එතක්, මරදන් දිස්ත්‍රික්කයේ කඳුකරයේ වැදගත් ස්ථානයක පිහිටා ඇති, තක් - ඊ- බාහි වල පිහිටා ඇත. තක් - ඊ- බාහි යන්නෙන් අදහස් වන්නේ දිය උල්පතක් සහිත උස් තැනිතලා භූමියකි. එහි නම ඇතිවීමට මුල්වී ඇත්තේ කඳු මුදුනේ ඇති වතුර උල්පතයි. මෙම පුජනීය ජනාවාසය ඇතිවීමටත් එය නඩත්තු කිරීමටත් මෙය මුල්වූ බව පෙනේ.

ගන්ධාර ප්‍රදේශයේ කරන ලද කැනීම් වලින් සොයාගත් දේ අතරින් මෙම සංඝාරාමයෙන් සොයාගත් දෑ අනෙකුත් ස්ථානවලින් සොයාගත් දේ වලට වඩා උසස් තත්ත්වයක පැවැතුනි. මෙම ස්ථානය තරමක් දුරට හෝ

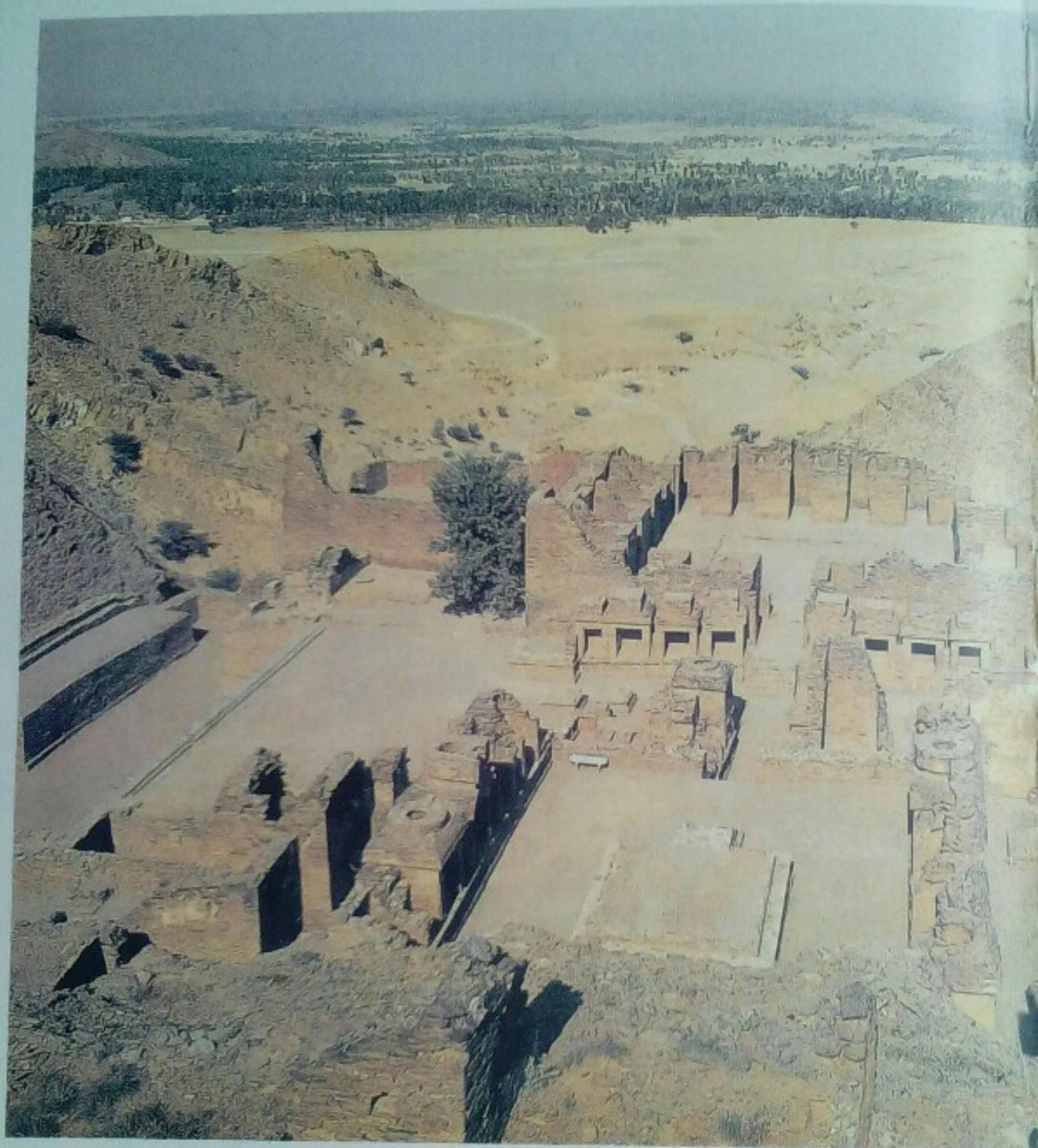
තක්ති - ඊ-බාහි අළුතෙන් සොයාගත් තරෝස්ති ශිලාලිඛනය

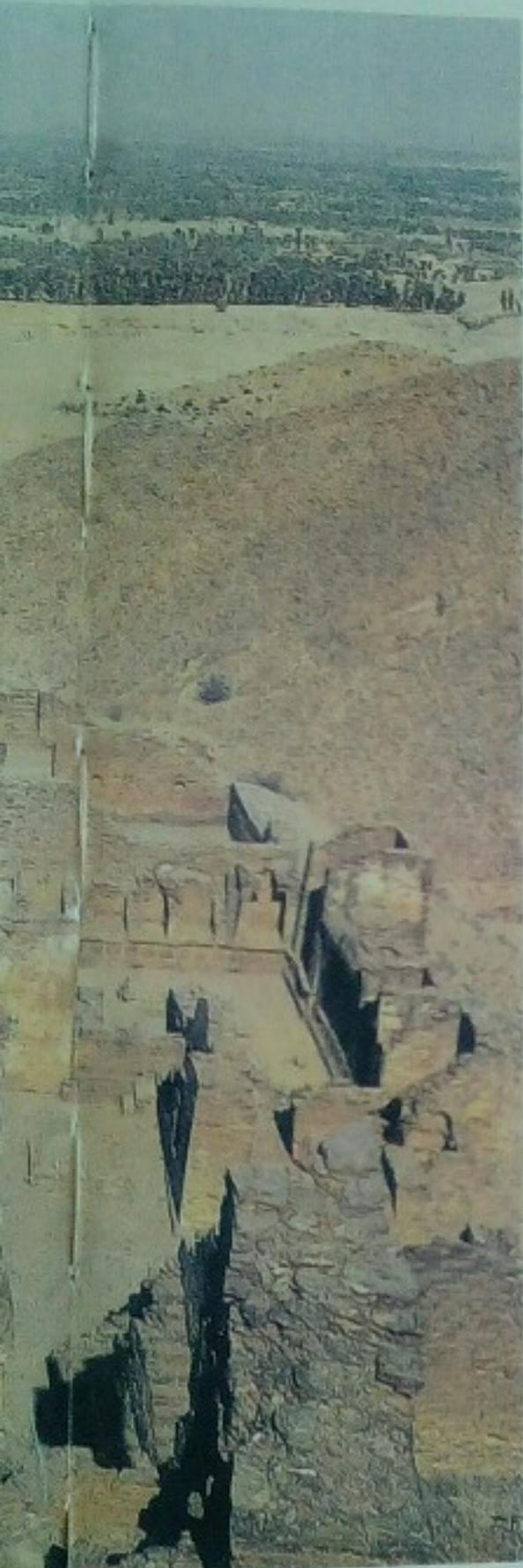

තැක්-ඒ-බාහි සංඝාරාමයේ හා ස්තූපයේ පිහිටීම

කොල්ල කරුවන්ගේ දරුණු හිංසා වලින් හා කොල්ලකෑම් වලින් බේරී තිබීමට හේතු වූයේ ප්‍රධාන මාර්ගයෙන් පිට කඳු වැටියකට මුහුණ තිබුණු නිසයි. කෙසේ වෙතත් මේවා හොඳින් නිබන්ධා දැකීමට පිළිම හොරුන්ගේ කිසිම අනුකම්පාවක් නොතිබූ අතර ඔවුන් බොද්ධ කලාවන්ගෙන් හොඳම ඒවායින් කොටසක් ඉවත්කරගෙන තිබූ අතර සුළු ප්‍රමාණයක් පමණක් පෙට්ටෝර් කොතුකාශාරයේ දැක්වීමට තිබේ.

ආයතන වතුරග්‍රාහාර බොහෝ ස්තූපයන්ගෙන් සැලකිලිමත් අංගනයේ වර්තමානයේ සංඝාරාම පරිශ්‍රයට ඇතුළුවීමට ඇත්තේ පිටපැත්තෙනි. බැස්ම ඇති පැත්තේ අවස්ථා කිහිපයක දී බදාම ඇල්ලීමේ හේතුව නිසා නැගෙනහිර පැත්ත විශාලවී ඇත. නැගෙනහිර ඇත දිගු කෙළවරේ රැස්වීම් ශාලාවක් ඇත. බටහිර කොටසේ භාරයන් ඔප්පු කිරීම සඳහා වන ස්තූප ගණනාවක් ඇත. නමුත් මුල්කාලයේදී මෙම ප්‍රදේශයේ විශාල ස්තූපයක් විය.

තැන්-ඊ-බාගි සංස්කෘතිය සාමාන්‍ය දර්ශනයක්

මෙම ස්තූපවල අධිතාලමට විශාල කුරුණු යොදා තිබුණි. එක කාලයකදී එම කුරුණු කැටපම බදාමයෙන් සරසා තිබුණි. මෙම ස්තූපවලින් බොහෝමයක් හතරැස් ඒවා විය. නමුත් අටපැති හා ඊටුම් ඒවාද විය. විශාල ස්තූප වල බිත්ති කුහර දෙක බැගින් යොදා තිබුණේ ඒවායේ පිළිම තැන්පත් කිරීමේ අදහසිනි. මේවා සමඟ අංගනයේ තුන් පැත්තක හවත් බිත්ති කුහර සාදා තිබුණි. මෙම බිත්ති කුහර අංගනය මධ්‍යයේ සිට උතුරු දකුණු මාර්ගයක් සිටිනසේ පැත්තකින් සාදා තිබුණි.

උතුරු දෙසට වන්නට උස්භූමියක ප්‍රධාන සංඝාරාමය පිහිටි අතර දකුණු දෙසට වන්නට හොඳින් සැලසුම් කල සංඝාරාම පෙට්තනය උස් භූමියක පිහිටා තිබුණි. මෙම අසමසම පුජනීය ගොඩනැගිල්ලේ මධ්‍යයේ ස්තූපයක් හා පැතිවල බිත්ති කුහර තිබුණි. බිත්ති කුහරවල ජේතවගල් හෝලාකාර ශිඛර හා මධ්‍යම කාලයේ ප්‍රාකාර වැඩිද විය. සංඝාරාම සංකීර්ණයේ මධ්‍යයේ විවිධ අංගනයක් ඇති අතර පදිංචි පංසල් පසෙකින් විය. කාමර දෙසේ ආකාරයට සාදා ඇති එකක් හැර මේ සියල්ලම තනි කාමර ඒවා විය. අංගයක ඉඩ පහසුකම් ඇති නාන කාමරයකි. දැනට සංඝාරාමය තනි ගොඩනැගිල්ලක් වශයෙන් පෙනී සිටියත් බිඳහෙළිය නොනැසී කරුණු අනුව එහි දෙවැනි කට්ටුවක්ද තිබූ බව පෙනේ. උතුරින් ඇති හිස් කොටසින් පෙන්වන්නේ උඩ කට්ටුවේ තිබූ දාන ශාලාවකට යාම සඳහා යොමු වූ බදාමයෙන් කල පඩි පෙලක් තිබූ

තැන්-ඊ-බාගි සංස්කෘතිය ස්තූපය විශාල සංඝාරාමය ඇති කොටසේ සමීප දර්ශනයක්

බවයි. පහත් භූමි ප්‍රදේශයක පිහිටා ඇති පසුකාලයකදී ඇතිවූ ස්තූප සංකීර්ණයක් ඇත. භාර ඔස්සු කිරීම සඳහා පිළියෙල කල තවත් ස්තූප දෙකක් සමඟ ප්‍රධාන ස්තූපයක් ද විය. සිහින් හුණු බදාමයෙන් නිම කල පිළිරූ වලින් මෙම ස්තූපය අලංකාර කර ඇත. අංගනයේ කෙලවර බිත්තියේ සිතිඳු කපරාදුවෙන් නිම කල විශාල පාද සහ මුදුන්යේ ශිෂ්‍ය ආදර්ශන වශයෙන් ආරක්ෂිතව තබා තිබුණි. ගලින් නෙලන ලද ප්‍රතිමාද මෙහි විය.

ප්‍රධාන ස්තූපයේ අංගනයෙන් බිම් කාමර වශයෙන් අධක් කාමර සංකීර්ණයකට යාමට පඩිපෙලක් ඇත. මෙම කාමර ඉස්තෝප්පුවේ දෙපැත්තේම පිහිටා ඇත. මේවායේ වකලවල් ජේතවගල් ආරක්ෂක වලින් නිමවී ඇත. ඒවා පහත් බිමක පිහිටියත් ඇත්ත වශයෙන්ම එය පොලව යට නොවේ. ප්‍රධාන ස්තූපයේ ආරක්ෂක බැම්ම නිමකලාව පසු මෙම කාමර සාදා ඇතත් එයට සම්බන්ධ කිරීමක් කර නැත. පහතින් සමන්විත මෙම කාමර සෑදීමේ අරමුණ පැහැදිලි නැත. වැදගත්කමක් ඇති මෙම කාමර, භාවිතා කිරීමේ හා නිදහස්ව සිටීමේ හෝ ධානභාගාර වශයෙන් පාවිච්චි කලා විය හැක. කරොස්කි භාෂාවෙන් අතුරු යොදා ඇති, කැඩිගිය කළුපාවින් යුත් මැටි කැබලි කැනීම වලදී සොයාගෙන ඇතත් එම කුටි කුමන කරුණක් සඳහා යොදා ගත්තේ දැයි දැන ගැනීමට එම මැටි කැබලි ඉවහල් වී නැත.

මෙම විශාල සංඝාරාම ගොඩනැගිලි සංකීර්නයේ කොටසක්ව තිබූ මෙම වටිනා භූමියේ ගොඩනැගිලි පද්ධතිය ගොඩනැගීම පිළිබඳව නියම විස්තර හා කාලසීමා ආදිය දැක්වීමට අවශ්‍ය පැහැදිලි සාක්ෂි නොමැතිවීම අතරමාර කරුණකි. වර්ෂ 103 දක්වන ගොන්ඩාපරස් නමැති පාතියන් සාලකයාගේ ශිලා ලේඛනයක් නමුච්චි ඇත. විද්වතුන්ට අනුව මෙම කාලසීමාව ක්‍රි.ව. 15 විය හැකිය. එය මූලාරම්භයක් කරගෙන මෙහි ගොඩනැගිලි ඉදිකිරීම සංඝාචාස ඇතිකර ඒවායේ පදිංචිවීම කුරාන් කාලසීමාවේ උච්චතමය, පළවන හා දෙවන ක්‍රිස්තියානි ශතවර්ෂවලට බැරකල හැක. මෙම කාලසීමාව සැලකිල්ලට ගනිමින්, පහත් භූමියේ පසුව ඉදිකරන ලද සංඝාරාම පද්ධතිය, ඒ අනුව ගොන් බැලිමේදී ක්‍රි.ව. 5 වන හා 6 වන ශතවර්ෂ ආසන්නයේදී ගොඩනගා ඇති බවට නිගමනයකට ආහැක.

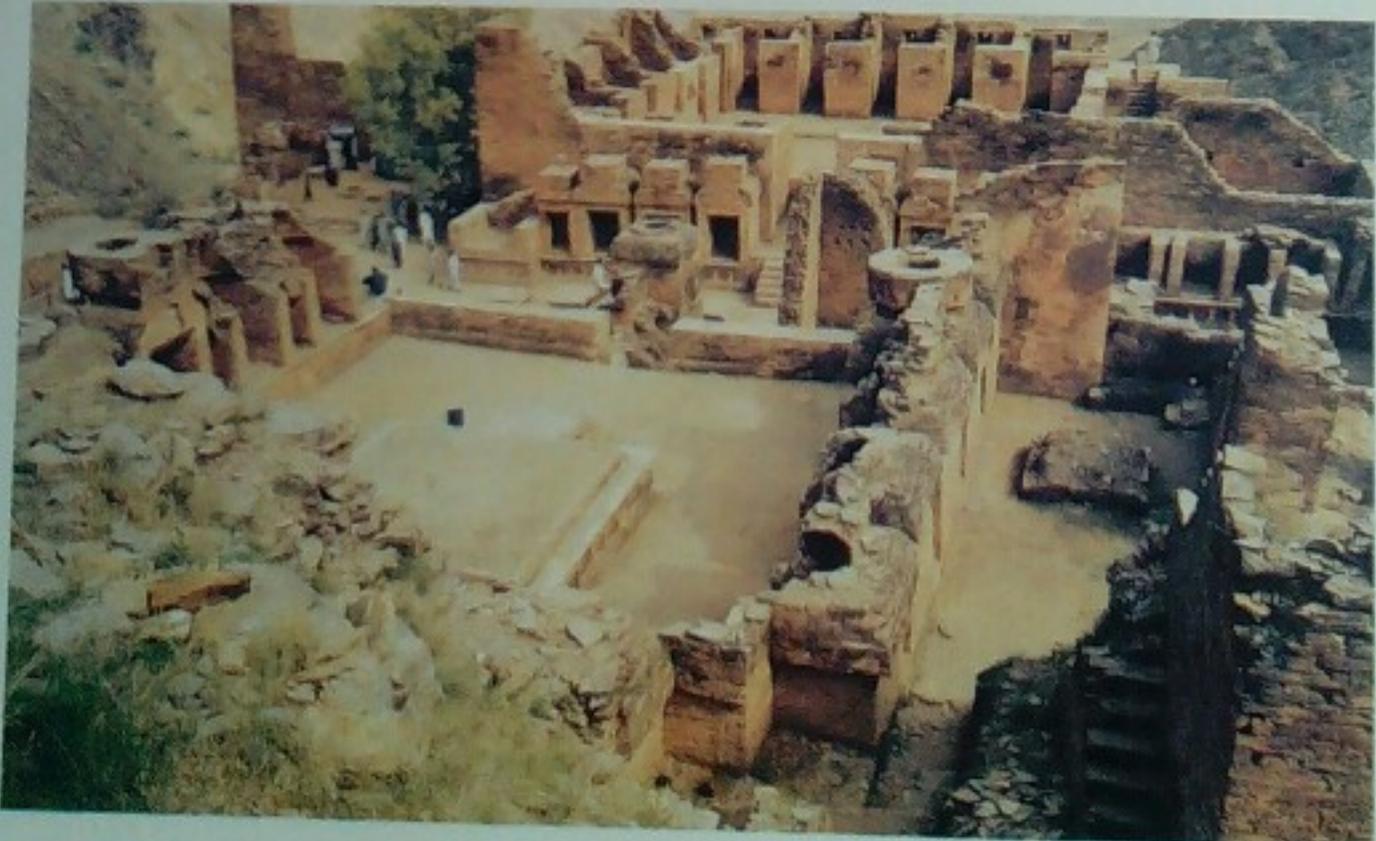
බටහිර කඳුවැටියේ ගොඩනැගිල්ල ගැන මෙතෙක් පැහැදිලිකර නැති, එහෙත් 1977 දී ඉහන් එ. ඩී. නදිම නමැති අය විසින් නැවත සංරක්ෂණය කරන ලද කරොස්කිවලින් ලියන ලද නිල්පාටි ගල් පතුරක් සොයාගෙන ඇත. මහු එය කියවා, එහි සඳහන් දේ, විශාල ගන්ධාර කොටසේ කොතැනින් හෝ සොයාගත් ලේඛනයේ සඳහන් ස්ථානය සහ තම නිවැරදි බවට සඳහන් කර ඇත.

'උඩක් හදරේ ධර්ම වද හව් (විහ) විහා
(හි?) කුන සිබෙහා ඉත්තාහෝ - පුත්රෙහා ඉහා'

පරිවර්තනය

'උඩකබ්‍රාහි (වර්ධනා වතු) ධර්ම - වාච්ඤා (ඉමහත් පුස්තිය සංඝාරාමය අරඹන ලද) ඉතාහාගේ පුත් හිසු සිට ව්‍යති'

වර්තමාන කන්-ඊ-බාහි යන නම උඩකාහදා යන නමෙහි සංරක්ෂණ පරිවර්තනයක් බව සටහන් කර ගැනීම වටී.

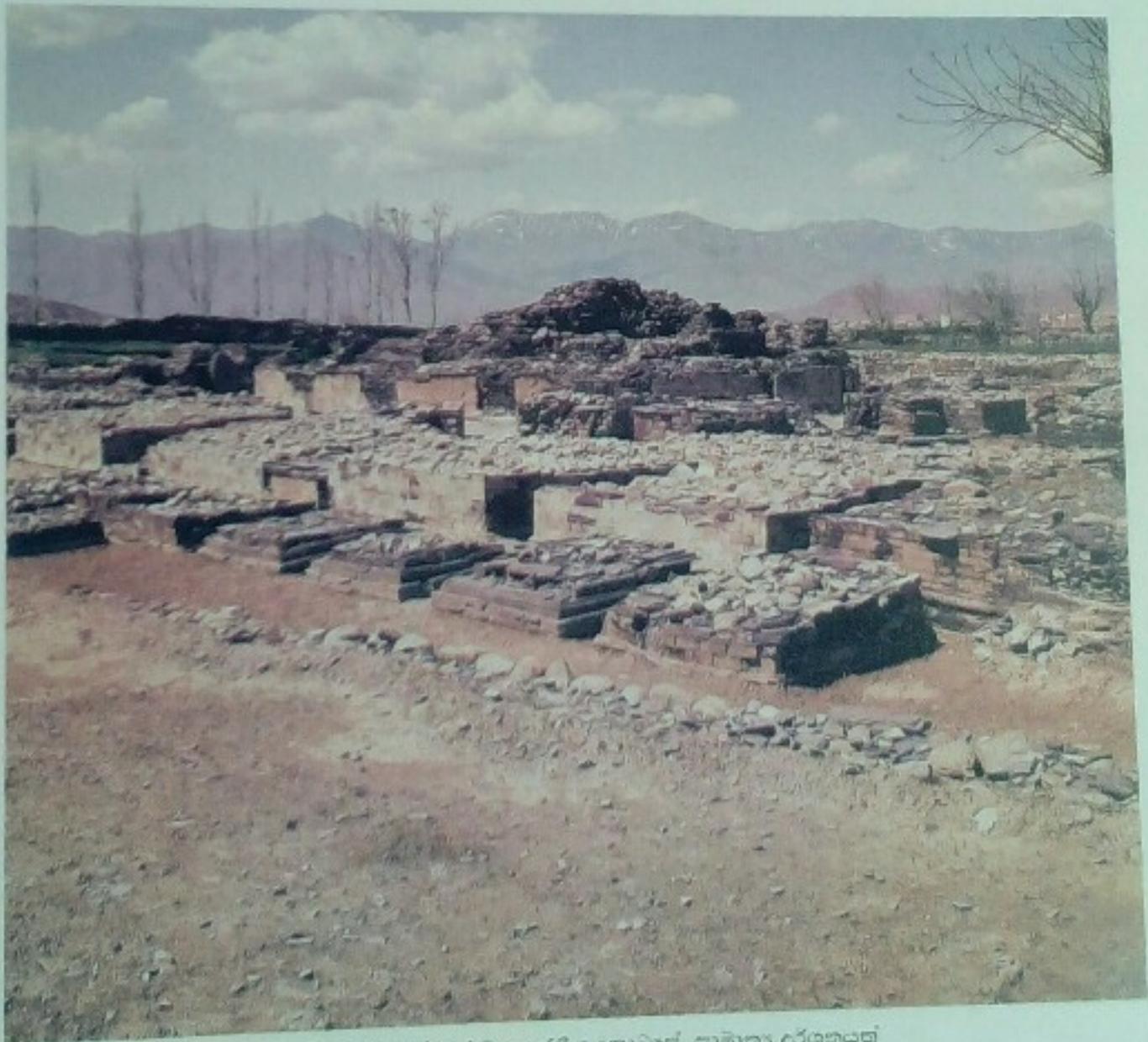

කන්හි-ඊ-බාහි සංඝාරාමය සමීප දර්ශනයක්

III. ස්වච්ඡා නිමිතය

ස්වච්ඡා ගැන සඳහන් නොකළොත් පකිස්තානයේ ගාන්ධාර පළාත ගැන කිම සම්පූර්ණ නොවේ. පැරැණි උද්‍යාන සංස්කෘත භාෂාවේ උච්චතන් වචනයෙන් බිඳී ආවකි. එහි තේරුම මල්වත්තයි. එය නියම වශයෙන්ම පිරිසිදු සිතල වතුර ගලාබසින තද කොළ පැහැයෙන් සපිරී නිමිත හා පාටපාට මල්වලින් පිරී ඉඹියකි. මෙය පිහිටා ඇත්තේ රටේ වයඹ දිග ප්‍රදේශයේයි. හිමාලයේ කාර කෝරම්, හින්දුකුෂ්, ෆාලිස් යන කඳු පන්තියේ ඊසාන හා බටහිර පෙදෙස්වල පැතිර පවතී. දකුණු දෙසින් බුන්ර, මර්දන්, සවාබ් හා වර්සද්ද යන දිස්ත්‍රික්ක වල නිමිත වල පැතිරී ඇත.

පූර්ව ඉතිහාස කාලයේ පටන් මෙම මිටිකාමික බොහෝ සංස්කෘතිකයන්ගේ නොවිල්ල බවට පත්ව තිබුණත් ගාන්ධාර කාලපිඨාවේදී පළාතම දීප්තිමත් කරමින් ඉතා දියුණු සස්වැන්නක් ලබාගෙන ඇත්තේ ගල්පිළිමයන් හා

ස්වච්ඡා බන්ධාරාවල පුජනීය කොටසේ සාමාන්‍ය දර්ශනයක්

මොදව ගන්ධාරය : ඉතිහාසය, විලසලාව යන ගෘහපිටිපාණ් පිල්පට

වෙනත් සුව සොයාගැනීම් වලිනි. එකල ගෘහ නිර්මාණ ශිල්පයේ එලිය පතුරුවමින් එම කාලයේදී ගන්ධාරයේ වැදගත් වැඩසීම පිළිබඳ විස්තර පහත දක්වේ.

1. බුකාරා සංඝාරාමය

සයිද්ද් ගරීෆ් වල පිහිටි ජවටි කෞතුකාගාර විශ්ව විද්‍යාලයට ගලකින් ගැසිය හැකි දුරකින් උතුරු දෙසට බුකාරා I පෙදෙස පිහිටා ඇත. ජවටි ගඟේ කුඩා අතු ගංගාවක් වන පම්බාල් අසබඩ එය පිහිටා ඇති බව කාපි හා පදක්කම් උපයෝගී කරගනිමින් අනාවරණය කරගෙන ඇත. ක්‍රි.පූ. 3 වන ශතවර්ෂයේ පටන් ක්‍රි.ව. 10 වෙනි ශතවර්ෂය දක්වා කාලයේ මෙම භූමිය තිබූ බව ප්‍රකාශ කරයි.

කැනීම් වලින් සොයාගන්නා ලද වස්තු වලින් අනාවරණය වී ඇත්තේ (අ) පදිංචි ප්‍රදේශ (බී) පූජනීය භූමිය,

ජවටිටි බන්කාරාවල පූජනීය කොටසේ ධාමාණ දර්ශනයක්

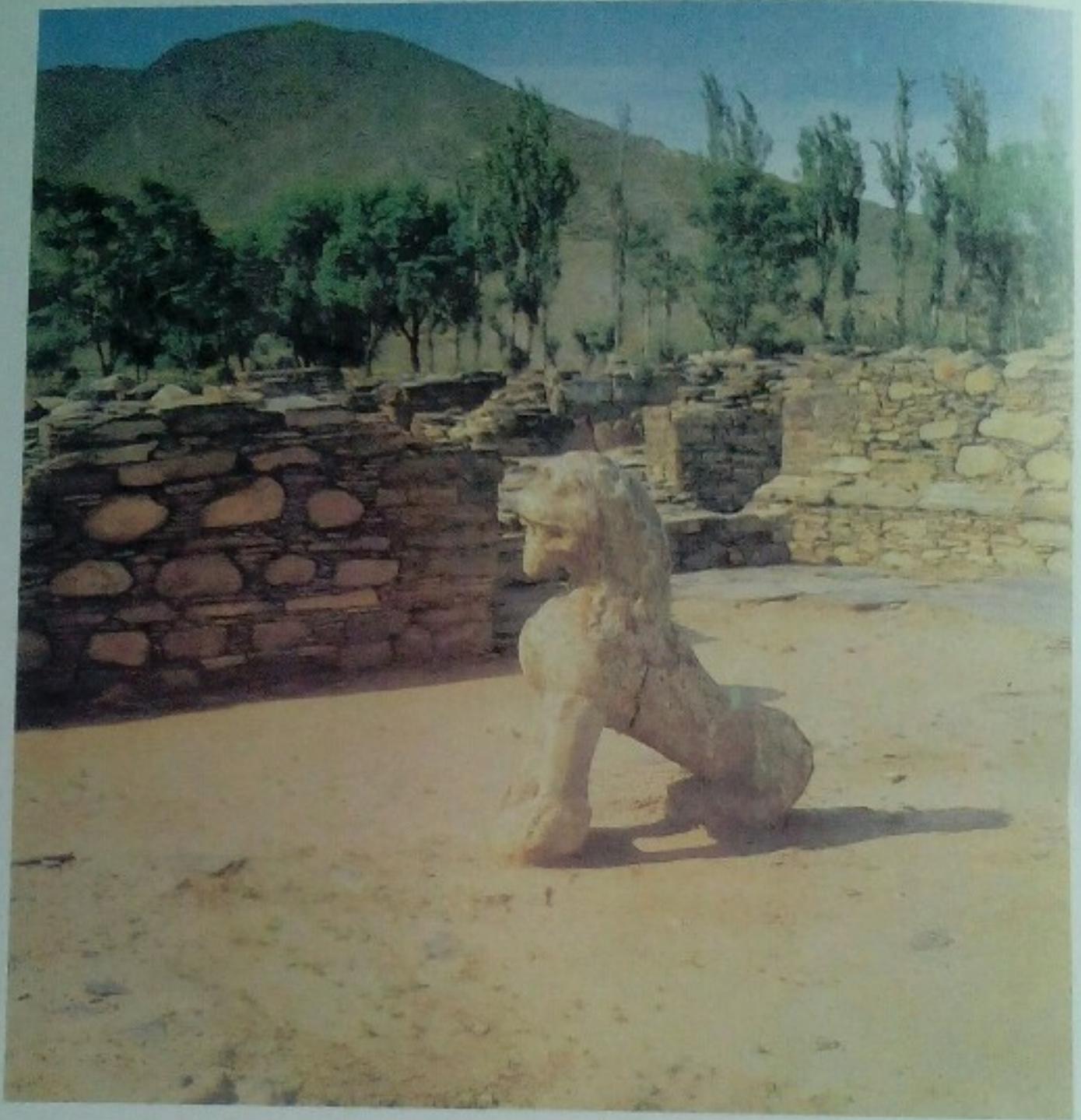

පළමුවල බුන්කාරාහි අනුරාහි පුවලක්

බටහිර දෙසට ඇති පදිංචි ප්‍රදේශවල නොදිත් පැලපුම් කල දර්ශනීය කාන්‍ය පද්ධතියක් පිහිටා තිබූ බවයි. මෙම ප්‍රදේශයෙන් ගත භාණ්ඩ පැහැන ප්‍රමාණයක් නිෂ්පාදනය කර ඇති අතර, ගොඩනැගිලි වලින් ලද තන්පාචයේ මෙවලින් කාල නිර්නයක් දක්වයි.

බොකාරා පූර්ණ ප්‍රදේශය පැතිරී තිබුණේ තැනිතලා භූමියකය. එය පිහිටියේ මිනිසුන්ගේ වාසභූමි ප්‍රදේශයේ නැගෙනහිර කෙලවරේයි. පසුව සඳහන් කළ ප්‍රදේශ පූරා ප්‍රදේශ හා සම්බන්ධ වී ඇත්තේ බටහිරට තිබූ දොරකඩිනි. දකුණටද එවැන්නක් තිබී ඇත. මුළු ප්‍රදේශයටම තිබූ සීමාව කරගල් පතුරුවලින් පෙන්නුම් කළේ වැරදි සමසතරයක් කොටුවකි. මහා ස්තූපය පෙන්නුම් කළේ ස්තූප, විහාර හා මිනිසුන් ගැවසෙන ස්ථානයක් මධ්‍යයේයි. විශාල ගොඩනැගිලි වල තන්පාචයේ පෙන්නුම් කළේ උතුරු පැත්තේ වන අතර, පඩි පෙලවල් දකුණු දෙසට විහිදුවමිනි. විහාර හා කාමර ගණනාවක් පැතිවලින් දැකිය හැකිවිය. මෙහි ඇති කට්ටුවලින් පැහැදිලිව පෙන්නුම් කළේ නොයෙකුත් කාල සීමාවන් හිදී කරන ලද එකතු කිරීම් හා අළුත්වැඩියාවන්ය.

මහා ස්තූපය සැලැස්මට අනුව රවුමට පෙන්වා ඇත. නැවත ඉදිකිරීම් පස්වනාවක් පෙන්නුම් කරයි. එහි පළමු ඉදිකිරීම ක්‍රමයෙන් විශාල කර පෙන්වා ඇත්තේ පළමු එක වටා අළුත් එකක් ඉදි කිරීමෙනි.

පුත්තලා - ප්‍රධාන ස්තූපය ඉදිරිපිට ගලෙන් නිමකල සිංහයෙහි

සිද්ධස්ථානයේ කාල සීමාව ක්‍රි.පූ. 3 වන ශතවර්ෂයේ සිට ක්‍රි.ව. 100 වෙනි ශතවර්ෂය දක්වා කාලයක් තුළ පැවැති බව මුල් කැනුම් කරු වන ඩොමිනිකෝ ගසිනා පවසයි. ඔහු තවදුරටත් පවසා සිටින්නේ මහාවාරය 'ගිසෙස්සේ ටසල්' ට අනුව මෙම ජනපදයේ ප්‍රධාන නගරය වන මේන්ග් - වීචි - ලී අර්තෙන් සොයා ගැනීමේදී පාරාදිසය හඳුනාගෙන ඇත්තේ ටෝ-ලෝ පාරාදිසය වශයෙනි. එය ක්‍රි.ව. 520 දී සත්ග් යුත් විසින් සොයාගෙන ඇත්තේ මෙම කොටසේ විශාලම හා පොහොසත්ම ප්‍රදේශය බවයි.

කැනීම් කරන ලද වර්තමාන සීමාව, කෙසේවත් මීට පුරාණ කරන ලද කැනීම් සීමාවල හා පදිංචි ප්‍රදේශ වලින් ස්ථිර වෙන්වේ නැත. මෑතකදී කරන ලද කැනීම් වලින් සොයාගත් ගෘහ නිර්මාණ ශේෂයන්ගෙන් පැහැදිලි වන්නේ එම කොටසේ ජනාවාස ඇති වෙන්නට ගත්විට ප්‍රදේශය පුළුල්වූ බවයි.

ස්වට් පැහැර් හාර මළසුභරණ ස්තූප

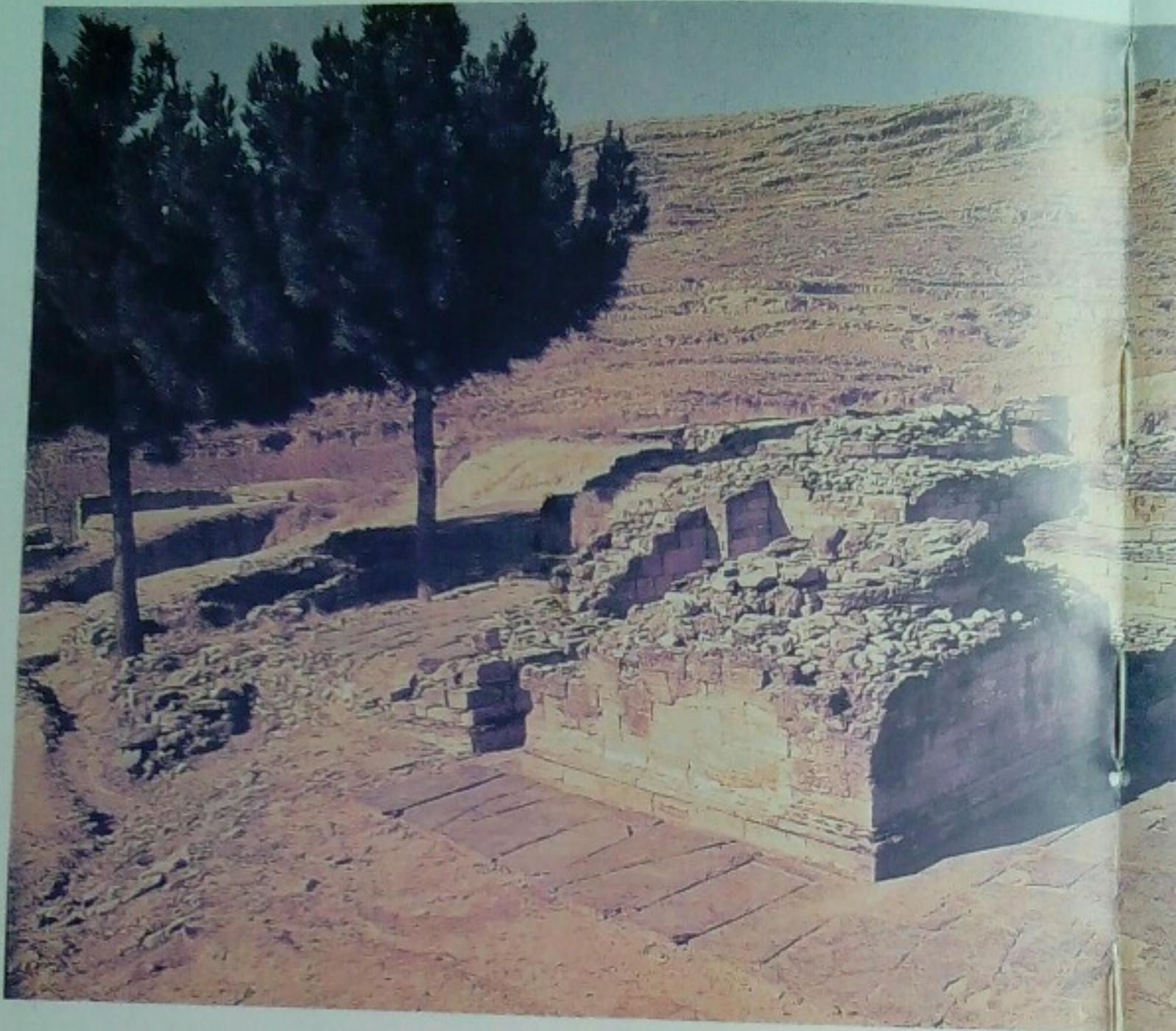
2. පානර් සංඝාරාමය

පානර් වල බෞද්ධ පෙදෙස පිහිටා ඇත්තේ මින්නෝරා වල සිට කිලෝ මීටර් 3ක් ඇතිනි. එය ජම්බේර නිමිනසට යන දුරගතිය පාරෙන් තරමක් ඔබ්බෙනි. එය පිහිටා ඇත්තේ උස කන්දක බෑවුමේය. මූකර වල පූජනීය වූ ප්‍රියිත්ථි මෙන් නොව බෑවුමේ කොටස් දෙකකට පහත් කිරීමෙනි. ඒ අනුව මෙම පූජනීය වූ ප්‍රදේශය ගොඩනැගිලි පිළිබඳ අළුත් විධි හා අදහස් සැලසුම් හා අත්තිවාරම් පිළිබඳ අළුත් ක්‍රම හා විධි ඉදිරිපත් කරයි. මෙම භූමියේ කැනීම් 1961 දී ආරම්භ කර 1962 සිට 1964 දක්වා මෙම පොතේ කතා යටතේ කරන ලදී.

පහළ මටුලේ ගොඩනැගිලි E-W අක්ෂරයෙන්ද පළමුවෙනි මළුවේ ඒවා N-S අක්ෂරයෙන් ද පෙන්වයි. සංඝාරාමයේ නටඹුන් නැගෙනහිර පෙදෙසේ ඇත. මළුව සම්බන්ධ කර ඇති පඩිපෙලවල් ගල් පතුරුවලින් සාදා තිබේ.

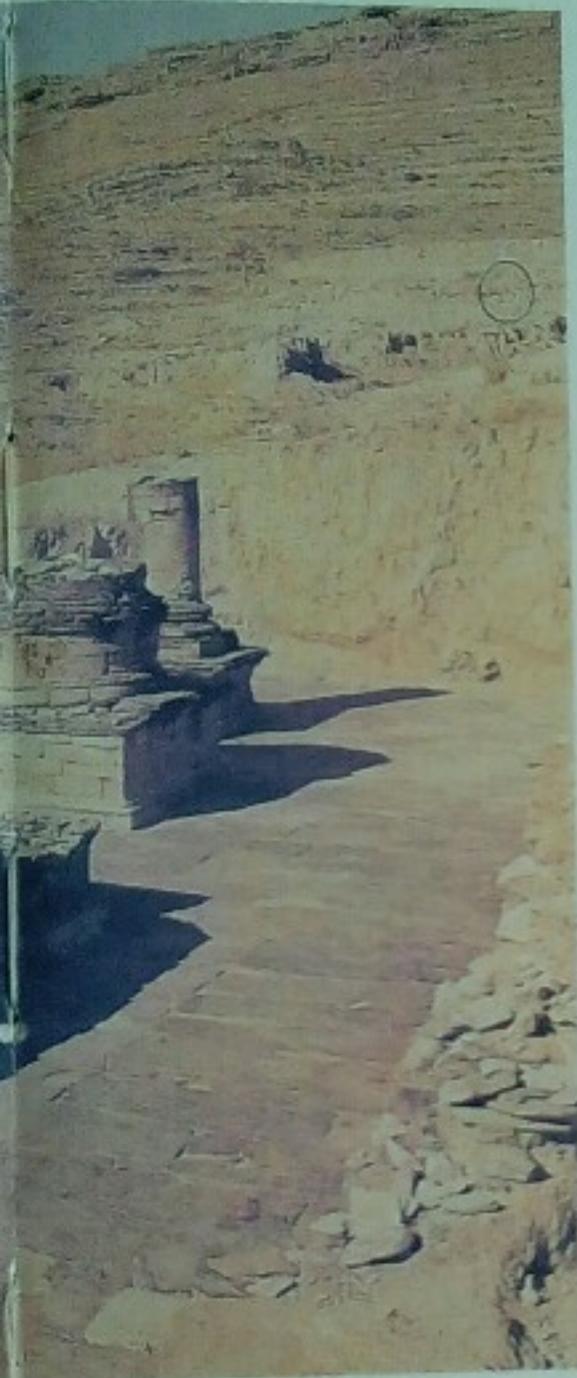
ස්වට් පැහැර්වල බෞද්ධ අවංග භාරවූකන් අභූතව සිටින පිළිම රූපයක්

ඇත. කන්ද කැපීමෙන් උඩමිරුවේ පිටුපස බිත්තියක් හා සමානව පවතී. පහත මාලයේ පිටුපස බිත්තියද හදිසි ආපදාවකදී උරදීමට ඉදානමින් සිටී. ගොඩනැගිලි ආදීම හා කපරාදුව ගලින් නිම කරන ලද දියමන්ති හැඩයට නිමකර ඇත.

ඉහළ මාලයේ මධ්‍යම ගොඩනැගිල්ල එන්නේ දකුණු දෙසට මුහුණ ලා සිටින ප්‍රධාන ස්තූපයයි. දෙසසින් කුඩා ස්තූප දෙකක් හා සිනිඳු ගල්වලින් නිමවූ දෙකකින්. හොඳින් ආරක්ෂාවී තිබුණු එක ස්ඵම්භයක් තරමක් හොඳ තත්ත්වයකින් තිබූ අතර කපරාදු කරන ලද, පඩියකට සවිකර තිබුණි. එහි පාදම සකොට් වර්ගයේ නිමාවකින් සමන්විත විය.

ප්‍රිතාරා I හි ඇති ගොඩනැගිලි ආදියෙහි ව්‍යුහාත්මක තත්ත්වයන් හා සංසන්දනය කිරීමේදී PNAR හි ඇති ඒවා ක්‍රි.ව. 1 සිට 5 වෙනි ශත වර්ෂය දක්වා දිවේ.

පැනර් භූමියේ සාමාන්‍ය දර්ශනය

3. සයිද් ජරීෆ්

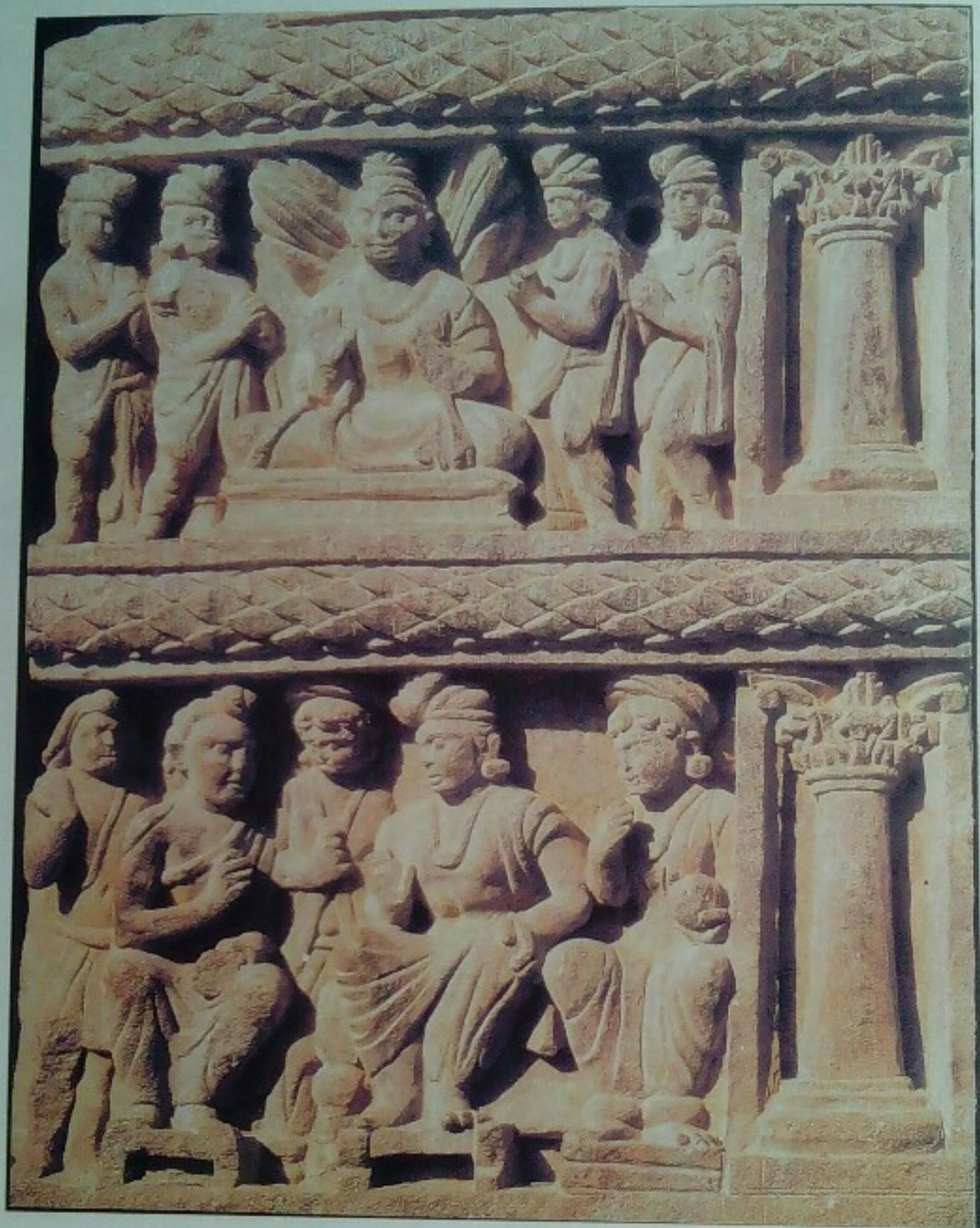
නගරයේ නැගෙනහිර දිසාවෙන් නගරයට ආසන්නව බොද්ධ පුජනීය පෙදෙස සයිද් ජරීෆ් - 1 නමින් හඳුන්වනු ලැබේ. ජම්බාල් මිටියාවතෙන් සයිද් මිටියාවත වෙන්කරන කඳුපාහුල පිහිටා ඇත. ISMEO (Istituto per it Medico Estromo Orient Rome) නමැති ආයතනයත් සමඟ සහයෝගයෙන් පුරාවිද්‍යා දෙපාර්තමේන්තුවේ ඉසාම්, ඊ.වී. නදීම්ගේ පරීක්ෂණය යටතේ මෙම පරිශ්‍රයේ කැනීම් 1963 වර්ෂයේදී ආරම්භ කරන ලදී. ඉතාලියේ පුරාවිද්‍යා මිසමිනි (Archaeological Mission) බොම්නිකෝෆ් ෆැසිනාගේ මහලෙන්වීම යටතේ 1968, 1977, 1982 සහ 1989 වර්ෂවල මෙම කැනීම් කරන ලදී.

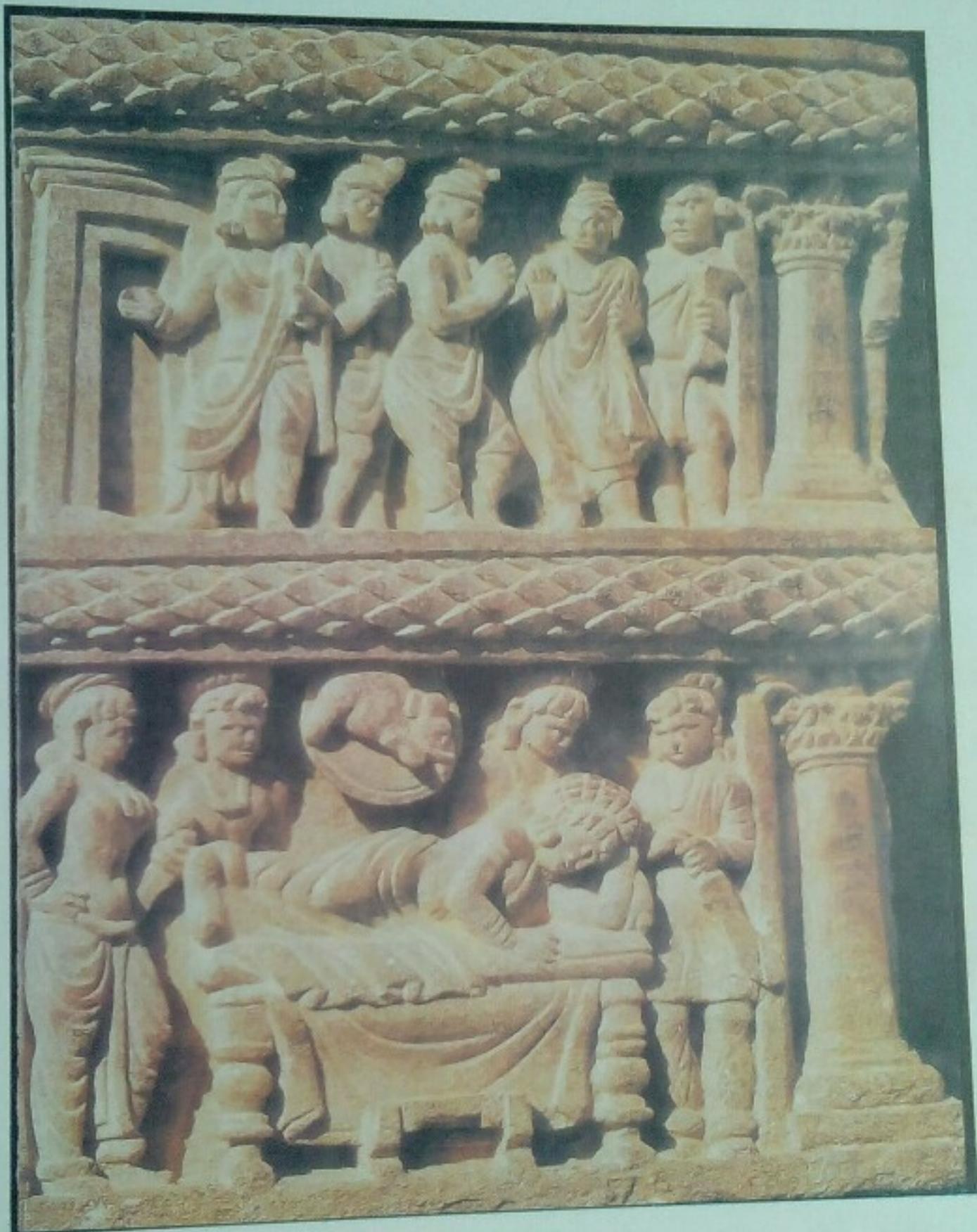
මෙම ප්‍රදේශය ස්ථර දෙකක පැතිර පවතී. පහළ ස්ථරයේ ස්තූප තිබූ අතර ඉහළ ස්ථරයේ මීටර් 3ක් පමණ උසින් පිහිටි අතර එහි සංඝාරාම විය. උතුරු දෙසට පටිපෙලවල් සහිතව හතරැස් හැඩයෙන් යුත් ප්‍රධාන ස්තූපය පහළ ස්ථරයේ පිහිටා ඇත. එහි භාර ඔප්පු කිරීම සඳහා කුඩා ස්තූප තිබූ අතර පේලි කිහිපයකට විහාර පිහිටා තිබුණි. කාල සීමා සඳහන් වන කිසිවක් හමුවී නැත. එහි කාල නිර්ණය තීරණය කිරීමට ඇත්තේ දර්ශන වාදය හා ස්වච්ච වලින් සොයාගන්නා ලද වීශේෂයෙන් මුකාරා 1 Panr වල බඳින ලද ගෙවල්වල හා අනෙකුත් සිහිවටන හා සංසන්දනය කිරීමෙන් මෙම ගොඩනැගිලි වලින් ස්තූප ඇති පරිශ්‍රයේ ඇති ගොඩනැගිලි ක්‍රි.ව. 1 සිට 5 වෙනි ශත වර්ෂය දක්වා කාලයකට දිවෙයි.

දෙවෙනි පරිශ්‍රයේ සංඝාරාම වල ඇති සොයාගැනීම් වලින් පැහැදිලි වන්නේ එය විශාල බැම්මකින් වටකර තිබූ බවත් ආයතන වතුරග්‍රාහාර සැලැස්මක තිබූ බවත් I-W අක්ෂරේඛාවකින් පෙන්නුම් කරන බවත්ය.

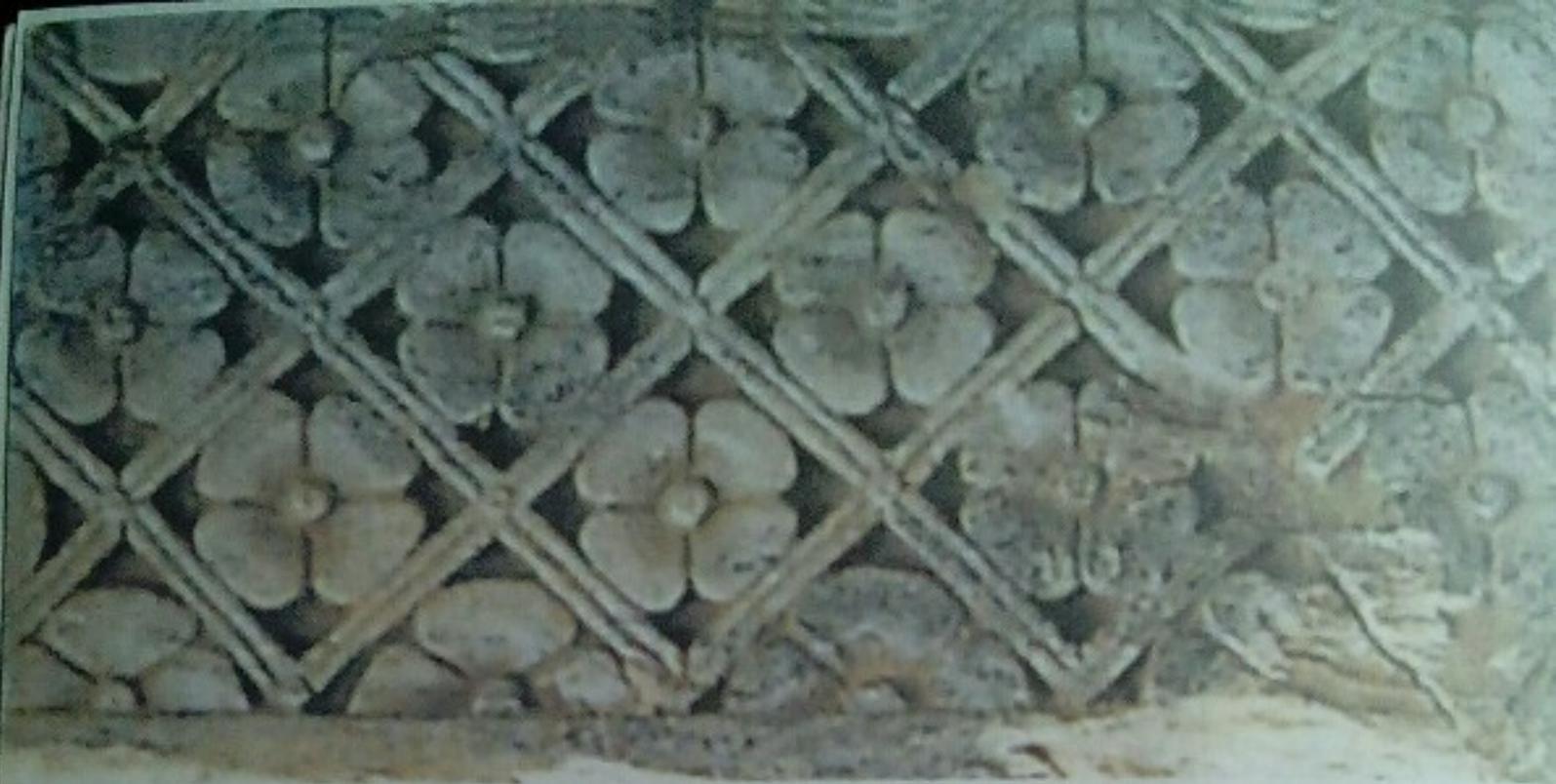
කැටුණු බිත්ති අළුතෙන් බැඳීම, මූලික ගෙවීමට උඩින් ගල්පතුරු යොදා ඒවා උස්කිරීම, දොරවල් යෙදීම හා අළුත් ගොඩනැගිලි එකතු කිරීම් ආදියෙන්, සංඝාරාම බොහෝ වෙනස්වීම් වලට බඳුන්වී තිබූ බැව් පෙනේ. කාසි විද්‍යාව, වෙනත් වකවානු තීරණය කළ ස්ථාන සමඟ සසඳා බැලීමෙනුත්, සංඝාරාමය ක්‍රි.ව. දෙවෙනි ශතවර්ෂයේ සිට 5 වන ශත වර්ෂය දක්වා කාලයක පැවැති බව පරීක්ෂණවලින් පැහැදිලිවේ.

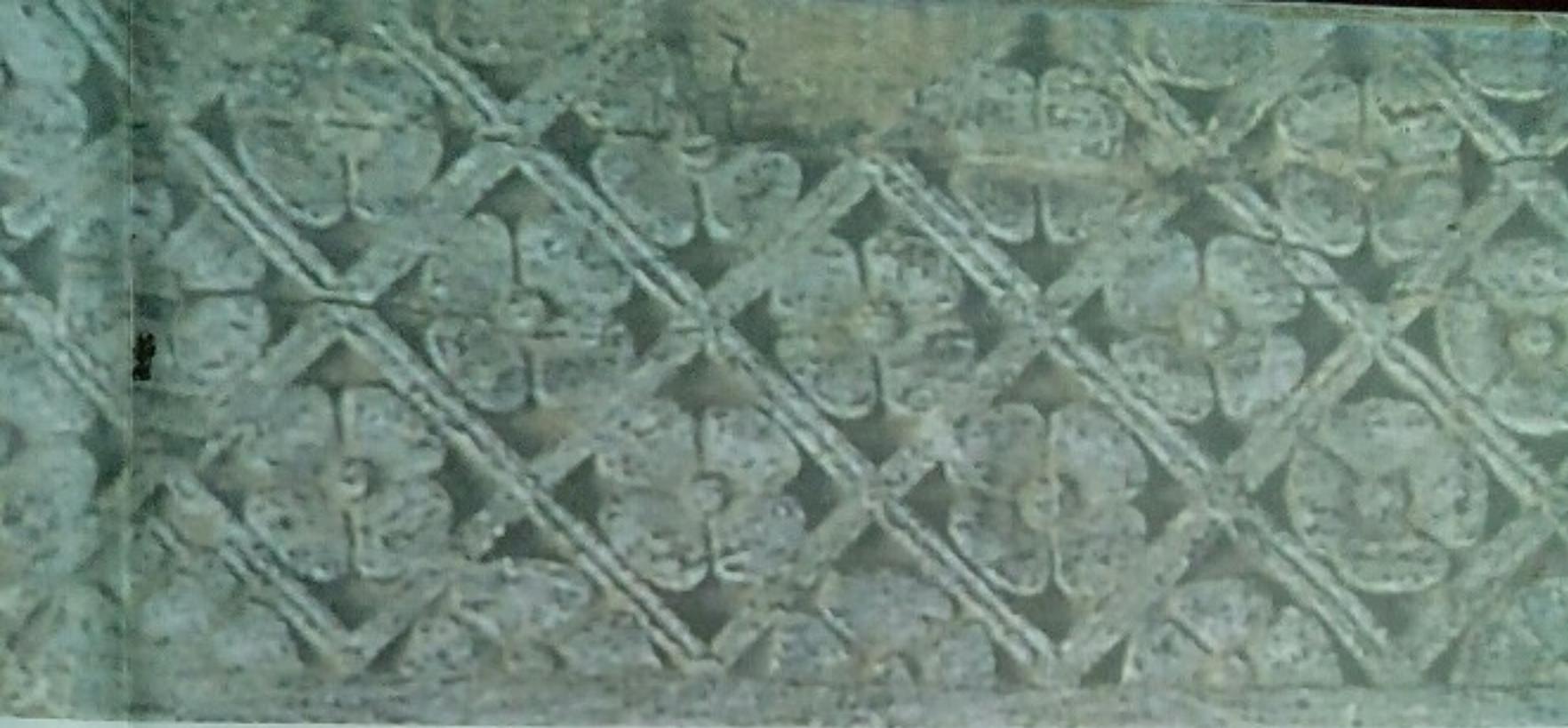
සංඝාරාමය පිහිටි සම්පූර්ණ පුජනීය ප්‍රදේශය, කලින් පැවැති ප්‍රසාන භූමියක් මත ඉදිකර ඇති බව පෙනේ. සමහර මිනි වලවල්වල පතුල දක්වා භාරා ඇති බවත් නමුත් කිසිම දෙයක් ඒවායින් හමුනොවූ බවත් පුරාවිද්‍යා කැනීම් වලින් අනාවරනය වී ඇත.

කොද්දි ගඟටීරය - ඉතිහාසය, චිත්‍රපටය සහ ගෘහස්ථමාන මල්පා

Gandhara is in Pakistan !

පකිස්ථානයේ ගන්ධාරය !

Did you know that:

ඔබ දන්නවාද එය:

- Gandhara is believed to have one of the three 'Tooth Relics' of Lord Buddha.
ගන්ධාරය බුදුන්ගේ "ධන්ත ධාතූ" තුනෙන් එකක් බව විශ්වාසය කෙරේ.
- Gandhara, an ancient kingdom (6th BC to 4th Century AD), was mainly located in the vale of Peshawar, the Potohar Plateau and on the northern side of the Kabul River.
ගන්ධාර (ක්‍රි.පූ 6 - 11 වෙනි ශත වර්ෂය තුළ) ඇරණි එස ධාතිය ඉඩාන වශයෙන් පෙෂාවාර් නිම්නයේ පොටෝහා උසස් සම ගමිය හා කාබුල් ගංගාවේ උතුරු දිශාව ආසිම් වන සේ පිහිටුවන ලද්දකි.
- Taxila- a UNESCO World Heritage site had the first and most famous Buddhist University since 5th Century BC.
තක්ෂිලාය - ක්‍රි.පූ 5 වෙනි ශත වර්ෂය සිට යුනෙස්කෝ ලෝක සංරක්ෂිත නර්මය ඉතා ප්‍රසිද්ධ හා පලමු බෞද්ධ විශ්ව විද්‍යාලය.
- Purushapura - or the Modern Peshawar (Pakistan), Pushkalavati - or the present day Charsadda near Peshawar and Takshashila, the capital of Gandhara - now called Taxila remained great centers of Gandhara civilization, culture and learning for nearly 16 centuries.
පුරුශපුර් හෝ නවීනතම පෙෂාවාර් (පකිස්ථානය) යනුවෙන් හැඳින්වෙන පුස්කලාවති - පෙෂාවාර් අසල පු වර්තමානයේ වර්සද්ධියක ගන්ධාරයේ අග නුවර වන තක්ෂිලාව ශත වර්ෂ 16 කට අධික ගන්ධාර සංස්කෘතිය හා ශිෂ්ටාචාරය පිළිබඳව අධ්‍යයනය කිරීමට දැනට ඉතිරිව ඇති ඒකම මූලාශ්‍රය ලෙස සඳහන් වේ.
- Taxila, with its entire beautifully preserved Buddhist heritage, is situated just 30 Km from Pakistan's Capital Islamabad.
පකිස්ථානයේ අග නුවර වන ඉස්ලාමාබාද් නගරයේ සිට කි.මී 30 ක දුරින් සංරක්ෂිත මනරම් බෞද්ධ තක්ෂිලාව පිහිටා ඇත.
- Gandhara is situated in Pakistan.
ගන්ධාර පකිස්ථානයේ පිහිටා ඇත.

Visit Pakistan to discover all these and other marvelous secrets of the great Gandhara Civilization.... yourself.

මහා ගන්ධාර සංස්කෘතියේ කලාත්මක අගය, සිරිසම්පත අසිරිමත් රහස් සොයා ගැනීමට හා ඇරඹීමට පිටිම් පකිස්ථානයට මුරග් සංචාරය කරන්න.

for further information please visit: www.pakistanhc.lk